

 VI TAR NORGE VIDERE

Arbeiderpartiets program 2013 – 2017
Programkomiteens innstilling

Vi tar Norge videre

Arbeiderpartiets program 2013-2017

Programkomiteen har bestått av:

Helga Pedersen, leder
Raymond Johansen
Karl Eirik Schjøtt-Pedersen
Rigmor Aasrud
Roger Ingebrigtsen
Astri Aas-Hansen
Else-May Botten
Hadia Tajik
Tor Arne Solbakken
Eskil Pedersen
Cecilie Bjelland
Masud Gharakhani
Odd Omland
Bente Elin Lilleøkseth
Hilmar Høl
Marit Breivik

Roger Ingebrigtsen har ikke deltatt i avslutningsfasen av komiteens arbeid.

Innhold

1) Vi tar Norge videre	6
2) Våre ideer	7
Tillit og samhold	8
3) Trygg økonomisk styring	11
Trygg økonomisk styring	12
Økonomisk usikkerhet i landene rundt oss	12
Et anstendig og produktivt arbeidsliv	13
Likestilling mellom kjønnene	16
Styring for en ny tid	16
Levende demokrati	18
4) Kunnskapssamfunnet	20
Vi bygger framtidens Kunnskaps-Norge	21
Trygg og god start for alle	21
Arbeiderpartiet har ambisjoner på vegne av alle barn	22
Flere skal gjennomføre	24
Flere og enda bedre lærere	25
Høyere utdanning	26
Livslang læring	27
Forskning og utvikling	27
Aktiv næringspolitikk	28
Energilandet Norge	31
Olje og gass	32
Felles klimaforpliktelser for framtida	34
En offensiv nasjonal klimapolitikk	36
Miljø, friluftsliv og naturvern	37
Et bærekraftig landbruk	38
Kysten som drivkraft	40
IKT – tilgjengelighet, kunnskap og verdiskaping	42
5) Velferdssamfunnet	44
Vi må være gode på å dele og på å sikre deltakelse	45
Arbeidslinja	45
Barn og familie	47
Barnevern	48
En trygg og fri ungdomstid	48
Forbruker	49
Tilgjengelighet og deltakelse	49
Pensjon og trygd	50
Aktivt seniorliv	50
Omsorg, trygghet og frihet	51
Vårt felles ansvar for å forebygge	53
Rekruttering til helse- og omsorgssektoren	55
Den beste behandlingen når du blir syk	55
Rehabilitering	57
Rett hjelp til rett tid – psykisk helse	57
Rus – forebygging og behandling	58
6) Bygge landet videre	60
Binde landet sammen, bygge Norge videre	61
Ny giv i boligbyggingen	62
Et mangfoldig land	63
Svalbard	64

Det gode liv i byen	65
Mer trygghet – mindre kriminalitet	66
Et nært og sterkt politi	66
Samfunnssikkerhet og beredskap	67
Domstol og kriminalomsorg	68
Frivillig fellesskap	69
Kultur – opplevelser og deltakelse	70
Idretts- og aktivitetsglede for alle	71
Tros- og livssynsmangfold	72
Urfolk og nasjonale minoriteter	73
Mangfold og muligheter	73
7) Norge i Verden	75
Verden og vi	76
Verdier og rettigheter	76
Global styring	77
Nordområdene	77
Vårt forhold til Europa	78
Utviklingspolitikk – et spørsmål om å skape og dele	79
Sikkerhet og fred	80
Forsvar	81
Flyktninger og asylpolitikk	83

1) Vi tar Norge videre

Norge er godt land å bo i, og et land med enorme muligheter. Vår oppgave er å styre utviklingen slik at mulighetene gjelder for alle. Slik at rikdommen vi opparbeider oss kommer fellesskapet til gode. Slik at vi bevarer samholdet, tilliten og ønsket om å bidra. Det som gjør det norske samfunnet godt.

Ønsket om frihet og behovet for trygghet ligger til grunn for alt vi gjør. Vi må sikre tryggheten i samfunnet for at enkeltmenneskene skal kunne leve frie og gode liv. Alle har et ansvar for å bidra til fellesskapet. Alle har noe å bidra med.

19. mars 2012 rundet vi fem millioner innbyggere her i landet. Om bare 17 år, i 2029, vil vi være 6 millioner. De neste fire årene vil i stor grad handle om å bygge landet videre, slik at vi kan skape arbeidsplasser og sikre hjem, infrastruktur og gode velferdstjenester til alle disse innbyggerne.

I perioden 2013-2017 vil Arbeiderpartiet særlig prioritere fem store oppgaver:

1. Arbeid til alle

For å sikre arbeid til alle må vi ha en trygg økonomisk styring. Vi skal skape morgendagens arbeidsplasser, gjennom en aktiv næringspolitikk der vi våger å satse på de områdene der Norge har naturlige fortrinn. Vi skal fortsette forenklingen for næringslivet. I en tid med stor internasjonale konkurranse og stadige angrep mot arbeidstakernes rettigheter vil Arbeiderpartiet sloss for å bevare norsk arbeidsliv slik vi kjenner det, og hindre sosial dumping og brutalisering.

2. Kunnskap

Menneskene er vår viktigste ressurs, og derfor må vi satse på kunnskap. Det gjør vi best gjennom en god, offentlig fellesskole. For å fortsette å gjøre skolen bedre vil vi satse på lærerne, blant annet gjennom økt etter- og videreutdanning og mindre byråkrati i skolehverdagen. Vi trenger flere som er gode i realfag, og derfor skal vi gjennomføre et matteløft i skolen. I dag går det ofte for lang tid før de som har behov for ekstra hjelp får det. Derfor gir vi dem et lese-skrive-regne-løfte.

3. Helse

Det viktigste vi kan gjøre i helsepolitikken er å sikre at færre blir syke. Derfor må vi jobbe for en god folkehelse. Gjennom bedre samhandling og økt spesialisering skal sykehusene våre bli enda bedre på å kurere de mest alvorlige lidelsene, og flere skal få hjelp nær der de bor i de tilfellene der det er mulig. Gjennom ny teknologi og nye løsninger kan vi legge til rette for økt frihet og trygghet for de som trenger omsorg og hjelp, og sikre at flere kan få bo hjemme lenger. Det offentlige må arbeide aktivt for å rekruttere nok ansatte til helse og omsorg i årene framover.

4. Alle skal bidra

Alle har noe å bidra med. Derfor ligger arbeidslinja til grunn for vår velferdspolitik. Vi trenger alle. Det samme gjelder for skattesystemet vårt. Vi vil ikke ha nullskatteyttere, men bevare formueskatten og sørge for at de som har mye kan bidra mer til spleiselaget enn de som har mindre. Vi ønsker oss et taktskifte i samarbeidet mellom offentlig og frivillig sektor. Når vi blir flere, trenger vi også flere som kan bidra. Frivillig innsats er en grunnstein i samfunnet vårt.

5. Bygge landet videre

Vi skal bygge landet videre. Vi vil fortsette tidenes samferdselsløft, og sørge for gode veier og pålitelige jernbanesystemer. Alle skal ha muligheten til å ha en god bolig, derfor trenger vi en ny og aktiv boligpolitikk. For å holde tritt med at Norge vokser må vi forenkle planprosesser og ta helhetlige grep. Offentlige tjenester skal bli enklere og mer tilgjengelige.

Vi skal ta Norge videre – sammen med alle de som hver dag gjør en enorm innsats for landet vårt, og alle de som deler vår visjon for morgendagens Norge.

Jeg har ofte vært på reise i mitt arbeid. Mange samtaler med arbeidskolleger i andre land har gjort meg bevisst på kvalitetene i vårt norske samfunn:

Små forskjeller, gode ordninger for å bevare sterke, harmoniske fellesskap og like muligheter til å realisere egne ambisjoner.

Ikke minst er det viktig at vi alle i barndom og tidlig ungdom går på samme skole. Erfaringene fra en felles skoletid skaper tillit, tilhørighet, og grunnlag for harmoniske fellesskap i voksenlivet.

Even, 65 år, Siviløkonom, Asker.

60 **Tillit og samhold**

61

62 Arbeiderpartiets visjon er en rettferdig verden uten fattigdom og i fred, der menneskene er
63 frie, likestilte og har innflytelse på sine liv. Alle mennesker er unike, uerstattelige og like mye
64 verdt. Hver av oss skal ha muligheten til å leve gode liv, i små og store fellesskap. Vi vil ha et
65 samfunn basert på frihet, solidaritet og like muligheter for alle.

66

67 Den norske velferdsmodellen bygger på høy deltakelse i arbeidslivet, et godt samarbeid
68 mellom staten og partene i arbeidslivet, et bredt utbygd velferdssamfunn for alle og et
69 bredt skattegrunnlag. Høy tillit og vilje til samhold er en viktig forklaring på utviklingen av
70 det norske velferdssamfunnets kvaliteter – med små forskjeller i levekår, en universell
71 velferdsstat og høy deltakelse i arbeidslivet og det sivile samfunn. En sterk sosial kapital er
72 et av kjennetegnene ved den norske modellen.

73

74 Tillit og samhold mennesker i mellom skaper tilhørighet og gode fellesskap. Tilhørighet og
75 gode fellesskap bidrar i sin tur til tilliten og samholdet i samfunnet.

76

77 Svekket tilliten, krever det mye å bygge den opp igjen. Vi må ha en sterk bevissthet om
78 hvordan politiske retningsvalg påvirker tilliten og samholdet. Vi må kjempe mot en politikk
79 som svekker fellesskapet, fører til økte forskjeller og uthuler det offentlige, universelle
80 velferdstilbudet.

81

82 **Frihet**

83 Sosialdemokratiet er et frihetsprosjekt. Vårt mål er et rettferdig samfunn som sikrer
84 mennesket frihet, arbeid, trygghet, tilhørighet og like muligheter. Frihet forutsetter bestemte
85 grunnleggende rettigheter for alle. Uten stemmerett, ytringsfrihet og rettssikkerhet er det
86 ingen frihet.

87

88 Å gi alle like muligheter er en nødvendig forutsetning for frihet for alle. Frihet handler om
89 muligheten til å leve sitt liv slik en vil og realisere sitt potensial. Ulikhet, store forskjeller og
90 urettferdighet gir ufrihet.

91

92 Frihet betyr også å slippe andre til, å gi andre frihet. Derfor følges rettigheter av ansvar og
93 plikter. Alle mennesker har et ansvar for seg selv, for andre og for fellesskapet. Gjennom å
94 slippe andre til og ta ansvar for hverandre og for fellesskapet styrkes samholdet og tilliten.
95 Samfunnet blir tryggere. Og trygghet gir frihet.

96

97 Politikken må gi mulighet til arbeid og deltakelse for alle og framdrift og motivasjon for
98 de som allerede er med. Hvert enkelt menneske har ansvaret for å forme sitt eget liv.
99 Fellesskapet skal forme et samfunn som gjør dette mulig.

100

101 **Fellesskap**

102 Sosialdemokratiets historiske prosjekt har vært å skape mest mulig frihet for
103 enkeltmenneskene. Dette oppnås best gjennom fellesskapet. Fellesskapet gir
104 enkeltmennesket mer frihet og større trygghet enn det mennesket alene kan skape. Frihet
105 forutsetter at alle har like muligheter. Det kan vi bare oppnå gjennom sterke felleskap. Alle
106 gis lik tilgang til grunnleggende velferdstjenester, finansiert av fellesskapet ved at alle betaler
107 skatt etter evne.

108

109 Vi lever og utvikles sammen med andre, ikke alene. Summen av vår felles innsats er mer
110 enn hva hver og en av oss bidrar med. Sterke fellesskap har sin egenverdi. Å tilhøre små og
111 store fellesskap bidrar til både trygghet og frihet.

112

113 **Skape og dele**

114 Arbeid er en viktig kilde til skapende innsats og utfoldelse, til egenutvikling og fellesskap
115 med andre. Gjennom arbeid oppnår vi inntekt og økonomisk trygghet. Den viktigste kilden
116 til verdiskaping i Norge er folks arbeid. Lav arbeidsledighet og trygghet på arbeidsplassen
117 gjør at vi styrker verdiskapingen. En aktiv fagbevegelse som har fått innflytelse og tatt

118 ansvar har spilt en avgjørende rolle for verdiskapingen i Norge. Arbeidere som er trygge på
119 arbeidsplassen og deltar i utviklingen av bedriften, er mer kreative, fleksible og engasjerte.
120 De skaper mer. Kreativiteten og innovasjonen som utløses blant de ansatte når de deltar i
121 utformingen av sin egen arbeidshverdag, er ett av våre viktigste konkurransefortrinn.

122

123 Verdier må skapes, og de må deles rettferdig. Det å skape og det å dele er gjensidig
124 forsterkende og innbyrdes avhengig: Vi må skape for å ha noe å dele. Samtidig vil
125 rettferdig fordeling og gode velferdstjenester bidra til økt produktivitet. De mest utbygde
126 velferdssamfunn er derfor også blant de mest produktive. Private næringsaktører skal
127 møte en effektiv offentlig sektor og ha forutsigbare og gode rammebetingelser. Vi ønsker et
128 samspill mellom næringsliv, partene i arbeidslivet og det offentlige for å skape mer.

129

130 Det er en egenverdi at vi har bosetting, ulike typer næringsvirksomhet og ulike særtrekk i alle
131 deler av landet. Dette er en del av vår nasjonale identitet. Det er et samfunnsansvar å sikre
132 dette.

133

134 **Mangfold**

135 Frihet krever toleranse for ulikheter og mangfold. Arbeiderpartiet ser på mangfoldet som en
136 styrke for kreativitet, utveksling av erfaringer og kontakter mot andre land og kulturer. Det er
137 en styrke for oss som enkeltmennesker og for næringslivet. Det er en ressurs for økonomisk
138 verdiskaping og for kulturell utvikling. Lykkes vi med integreringen, står vi sterkere i
139 globaliseringens tidsalder.

140

141 Alle skal møtes med forventninger og gis muligheten til å bidra til samfunnet og delta
142 i fellesskapet. Vi må lykkes med integreringen. Det er et ansvar som minoritets- og
143 majoritetsbefolkningen må dele. Ansvar er tuftet på en enighet om alles like plikter og
144 rettigheter. Språket er nøkkelen i integreringspolitikken. For de fleste er utdanning og arbeid
145 inngangen til det norske fellesskapet.

146

147 Når samfunnet blir mer mangfoldig, må det være tydelig på sitt fundament. Vårt fundament er
148 bygget på felles verdier som har utviklet seg over lang tid: demokrati, menneskerettigheter,
149 rettstat og likeverd. Innenfor disse rammene kan mangfoldet utvikle seg. Et samfunns kvalitet
150 kan måles på minoritetenes deltakelse i fellesskapet.

151

152 **Solidaritet**

153 Ingen klarer seg helt alene. Selv de sterkeste kan trenge hjelp. Solidaritet er vilje til samhold
154 og uttrykk for ansvarsfølelse. Det er en forutsetning for frihet.

155

156 Et solidarisk samfunn støtter opp om og tar vare på dem som trenger hjelp. Solidaritet vises
157 i måten en løser de store oppgavene på. I et moderne samfunn kommer solidariteten til
158 uttrykk gjennom gode fellesskapsløsninger som sikrer alles trygghet og frihet.

159

160 Prioritering av skatteuttak framfor velferd svekker fellesskapsløsningene. Dersom
161 grunnleggende velferdstjenester gjøres avhengig av markedet, kan det svekke
162 oppslutningen om velferdssamfunnet fordi det kan undergrave den felles interessen
163 fellesskapet har i spleiselaget. Vi mener samarbeid er en viktigere forutsetning for utvikling
164 enn konkurranse. Velferden dreier seg grunnleggende sett om menneskelige relasjoner. Vi
165 ønsker ikke å la markedet avgjøre menneskelige relasjoner.

166

167 **Et aktivt og utviklet sivilt samfunn**

168 Det er en nær sammenheng mellom høy sosial kapital og et aktivt og utviklet sivilt samfunn.
169 Det sivile samfunnet spiller en viktig rolle for å løse de oppgavene det offentlige ikke kan
170 eller bør løse alene. Frivilligheten utvikles i lokalsamfunnet, tett på menneskers liv. Den løser
171 viktige oppgaver i mellomrommet mellom de ulike offentlige og private tilbudene.

172

173 Frivillige organisasjoner og sosialt entreprenørskap kan motvirke ensomhet og sosial
174 utestenging på bedre måter enn det offentlige.

175

176 **Sosialdemokratiet er grenseløst**

177 Arbeiderpartiets grunnleggende verdier om frihet, solidaritet og like muligheter stopper ikke
178 ved landegrensene. Vi ønsker et globalt velferdssamfunn tuftet på aktive stater der alle har
179 sosial sikkerhet, arbeid og mulighet til å forsørge seg og sine egne. Demokratiske rettigheter,
180 organisasjonsfrihet og rettssikkerhet skal gjelde for alle. Sammen med søsterpartier og
181 meningsfeller over hele verden vil vi arbeide for et internasjonalt samfunn som er preget av
182 disse ideene. Vi skal bidra til at Europa går fremst i dette arbeidet.

183

184 Arbeiderpartiet ønsker overnasjonale løsninger på overnasjonale utfordringer. Vi vil ha
185 et internasjonalt samfunn som er handlekraftig og internasjonale regler som gjelder for
186 alle land. Når mennesker utsettes for overgrep, er det ikke et indre anliggende for staten.
187 Vi vil bygge videre på folkeretten og ønsker FN i ledelsen av et internasjonalt samarbeid
188 basert på rettsprinsipper og representative, effektive institusjoner. Et slikt system må ha
189 sanksjonsmuligheter, slik at det kan stille makt bak sine krav.

190

191 **Et samfunn i økologisk balanse**

192 Solidaritet med kommende generasjoner innebærer at vi ikke påfører dem som kommer etter
193 oss sosiale, økonomiske eller miljømessige problemer. Arbeiderpartiet vil ikke gi videre et
194 samfunn som er forgjeldet, urettferdig, forurenset eller fattig på natur. Føre-var-prinsippet er
195 derfor grunnleggende for Arbeiderpartiet.

196

197 De menneskeskapte klimaendringene er sammen med fattigdommen vår tids største
198 utfordring. Det er en global utfordring som krever globale løsninger gjennom internasjonale
199 organisasjoner som FN og EU. Norge skal ha en aktiv rolle i dette arbeidet. Samtidig
200 må vi handle nasjonalt og lokalt. Klimautfordringene krever sosialdemokratiske
201 fellesskapsløsninger. De setter vår solidaritet på en stor prøve – verdens fattige land og
202 fattige befolkningsgrupper vil bli hardest rammet.

203

204 **Et sosialdemokrati for framtida**

205 Det moderne sosialdemokratiet bygger på et solidarisk, demokratisk, humanistisk og
206 samfunnskritisk grunnlag. Det har gitt oss et samfunn preget av sterkt samhold og med høy
207 tillit mellom folk og mellom folk og myndigheter. Tillit og samhold er viktige bærebjelker i en
208 samfunnskontrakt der alle deltar i, bidrar til og nyter godt av fellesskapet, gjør sin plikt og kan
209 kreve sin rett. Klarer vi å bevare styrken i tilliten og samholdet, vil det gi hver og en av oss
210 større trygghet og mer frihet til flere.

211

212 Tillit og samhold er viktige kvaliteter for å møte omstilling og utfordrende tider. Derfor er
213 sosialdemokratiske løsninger gode for å løse framtidens utfordringer. Høy sosial kapital, det vil
214 si gjensidig trygghet, er et sentralt element når vi skal forme framtidens Norge.

215

216 **Vi tar Norge videre**

217 Den moderne historien om Norge er tett knyttet til Arbeiderpartiets historie. Norge er et helt
218 annerledes samfunn enn da arbeiderbevegelsen startet sitt arbeid. Men våre verdier ligger
219 fast. En sterk faglig og politisk bevegelse har sikret demokratiske reformer og mer rettferdig
220 fordeling. Vi har mye å være stolte av i Norge. Men vi er ikke fornøyde. Sosialdemokratiet er
221 alltid et pågående prosjekt.

222

223 Arbeid til alle er vår viktigste sak. Gjennom arbeid skaper vi verdier både for den enkelte og
224 for fellesskapet. Det gir individuell frihet. Derfor er det et mål at flere gis mulighet til å bidra. Å
225 legge til rette for deltakelse har bidratt til å løfte stadig flere inn i arbeidslivet.

226

227 Arbeiderpartiet er et samfunnskritisk parti. Vårt mål er hele tiden å forbedre samfunnet.
228 Samtidig vil vi bevare og videreutvikle den sterke tilliten og samholdet i det norske
229 samfunnet. Det krever vilje til politisk styring og visshet om at fellesskapet fortsatt er det
230 beste verktøyet for å gi alle mennesker del i en trygg og rettferdig samfunnsutvikling.

231

232

233

For å sikre arbeid til alle må vi ha en trygg økonomisk styring. Norge er i en helt annen situasjon enn de fleste land rundt oss. Det er det grunn til å være stolte av. Norge har en åpen økonomi, og vi er sårbare for det som skjer i andre land.

Min generasjon har fått oppleve en sterk vekst i inntekt og levestandard. Vi må sikre at også kommende generasjoner har styrke til å bære både sin egen og vår felles velferd på ryggen. Det er dette som kalles generasjonskontrakten.

Sigbjørn Johnsen, Finansminister

235 **Trygg økonomisk styring**

236

237 Norge har et fantastisk godt utgangspunkt. Vi har et veldrevet samfunn, med godt utdannede
238 mennesker, gode velferdsordninger, stabile rammebetingelser for næringslivet, og vi er
239 rike på naturressurser. Vår måte å skape, dele og leve på gjør at de fleste av oss har det
240 bra. Vi har mye å være stolte av. Vi har i dag rekordlav arbeidsledighet – både historisk og
241 sammenlignet med andre land. I tillegg har vi rekordhøy sysselsetting.

242

243 Trygghet i hverdagen handler om å ha en jobb å gå til, en lønn en kan leve av og tilgang
244 på gode velferdstjenester. Arbeiderpartiet vil føre en økonomisk politikk som sikrer
245 lav arbeidsledighet, høy sysselsetting og som legger til rette for å sikre næringslivets
246 konkurranseevne slik at vi kan opprettholde verdiskapingen også på lang sikt.

247

248 Dette programmet inneholder langsiktige mål og konkrete målsetninger for de neste fire
249 årene. Hvor langt vi kommer i å gjennomføre disse målsetningene avhenger både av den
250 økonomiske utviklingen og Stortingets sammensetning etter valget.

251

252 **Økonomisk usikkerhet i landene rundt oss**

253

254 De siste årene har vært sterkt preget av økonomiske uroligheter ute i verden.
255 Arbeidsledigheten har bitt seg fast på et svært høyt nivå – spesielt blant unge. Det er
256 fare for økt sosial uro og manglende bærekraft i velferdsordningene i mange land. Den
257 internasjonale økonomiske uroen vil prege Europa i lang tid fremover.

258

259 Så langt har Norge klart seg godt, men vi er et lite land med tette økonomiske bånd til
260 verden rundt oss. To tredjedeler av alt vi produserer eksporteres til Europa. EØS-avtalen
261 gjør at norske bedrifter kan konkurrere på lik linje med europeiske bedrifter. Mindre handel
262 internasjonalt rammer norsk næringsliv. En sterk krone kan forsterke problemet, og
263 arbeidsplassene kan settes i fare. Trygg økonomisk styring er avgjørende for å sikre norske
264 arbeidsplasser og et konkurransedyktig næringsliv.

265

266 Den internasjonale finanskrisen har bekreftet at markedet ikke kan styre seg selv.
267 Arbeiderpartiet mener det er nødvendig med politisk styring av finansmarkedene gjennom
268 reguleringer som kan forebygge kriser og som kan sikre tillit, demokratisk innsyn og
269 forbrukerinteresser. Norge må støtte aktivt opp om det regelverksarbeidet som skjer
270 internasjonalt.

271

272 Våre olje- og gassressurser gir oss eventyrlige inntekter direkte til fellesskapet, og skaper
273 arbeidsplasser og verdier over hele landet. Gjennom Statens Pensjonsfond Utland og
274 Handlingsregelen gjør vi forbigående inntekter til en evigvarende rikdom for oss og
275 kommende generasjoner. Vi som lever i dag, må dekke våre behov uten å ødelegge
276 kommende generasjoners mulighet til å dekke sine. Arbeiderpartiet mener handlingsregelen
277 – og det faktum at vekslende regjeringer over tid har valgt å følge den – er det viktigste
278 bidraget til trygg økonomisk styring i Norge. Petroleumsinntekter er ingen garanti for at
279 det ikke kan gå galt i norsk økonomi. Mange land har erfart at det er krevende å håndtere
280 inntekter fra naturressurser uten å ødelegge økonomien og den langsiktige vekstevnen.

281

282 Arbeiderpartiet mener forvaltningen av pensjonsfondet fortsatt skal skje med sikte på
283 å oppnå høyest mulig avkastning innenfor moderat risiko for å trygge folks pensjoner.
284 Arbeiderpartiet vil at Statens Pensjonsfond skal være blant de ledende fondene i verden i
285 arbeidet for menneskerettigheter og bedre klima.

286

287 Velferdssamfunnet er et spleiselag. Arbeiderpartiet vil ha et skatte- og avgiftssystem som
288 gir stabile inntekter til fellesskapet, fremmer sysselsetting, rettførdig fordeling og et bedre
289 miljø, og som bidrar til å opprettholde arbeidsplasser og bosetting i distriktene. Vi må ha et
290 skattenivå som gjør det mulig å finansiere gode velferdstjenester, samtidig som det oppfattes
291 som rimelig og rettførdig.

292

293 God fordeling handler ikke bare om rettferdighet, men betyr også mye for økonomisk
294 utvikling, vekst og stabilitet. Et velkjent trekk ved den økonomiske utviklingen i de nordiske
295 landene er at man har klart å kombinere økonomisk vekst og et høyt inntektsnivå, med en
296 jevn fordeling av inntektene. Det er en del av kjernen i den norske modellen. God fordeling
297 er viktig for økonomien fordi det gjør at flere tar utdanning, får seg jobb og tjener penger, og
298 dermed bidrar med skatteinntekter og kjøpekraft.
299

300 Skattnivået totalt sett er ikke økt i forhold til 2004, men vi har omfordelt ved at de som
301 har store utbytter og store formuer betaler mer, mens de som har lite betaler mindre skatt.
302 Arbeiderpartiet vil jobbe for et fortsatt bredt og rettferdig grunnlag for beskatning. Vi vil ha et
303 skattesystem som er mest mulig rettferdig og forutsigbart, og jevnlig vurdere endringer som
304 bidrar til rettferdig fordeling. Skatte- og avgiftssystemet er også sentrale virkemidler i miljø-
305 og klimapolitikken. Arbeiderpartiet vil sikre nødvendige bevilgninger for å styrke kontrollen
306 med svart økonomi og tung økonomisk kriminalitet.
307

308 **Arbeiderpartiet vil:**

- 309 • Sikre markedsadgang gjennom EØS-avtalen og aktivt arbeid opp mot EUs organer og
- 310 trygge norske bedrifters mulighet til å konkurrere på lik linje i det europeiske markedet.
- 311 • Gjennomføre de tiltak som er nødvendige for å sikre et stabilt og fungerende
- 312 finansmarked.
- 313 • Følge handlingsregelen for en forsvarlig bruk av oljepenger.
- 314 • Videreutvikle investeringsstrategien for Statens Pensjonsfond Utland med sikte på god
- 315 avkastning innenfor moderat risiko. Fondet skal være en ansvarlig investor.
- 316 • Bruke penger slik at det bidrar til å utjevne svingninger i økonomien.
- 317 • Holde de samlede skattene og avgiftene på samme nivå som i dag.
- 318 • Opprettholde formueskatten, men fortsette arbeidet med endringer som bidrar til mer
- 319 rettferdig fordeling og bedre rammebetingelser for norsk næringsliv.
- 320 • Ha stabile og konkurransedyktige skattemessige rammevilkår for næringslivet.
- 321 • Videreutvikle og styrke bruken av klima- og miljøavgifter.
- 322 • Styrke arbeidet for å hindre svart økonomi og skatteunndragelser både nasjonalt og
- 323 internasjonalt.
- 324 • Aktivt arbeide internasjonalt mot skattekonkurranse.
- 325 • Videreføre den lokale beskatningsretten.
326

327 ***Et anstendig og produktivt arbeidsliv***

328
329 Arbeid til alle er jobb nummer 1. Det gir individuell frihet, økonomisk trygghet og mulighet til å
330 bruke personlige evner. Vårt viktigste prosjekt er derfor å sikre eksisterende arbeidsplasser
331 og skape nye. Det må bli lettere å komme inn i arbeidslivet og vanskeligere å støtes ut.
332 Arbeidslivet skal ha plass til alle som kan bidra.
333

334 Arbeid er også fellesskap. Deltakelse og tilhørighet styrker tilliten mellom mennesker og
335 mellom mennesker og samfunnet. For å bevare tryggheten trenger vi et anstendig arbeidsliv.
336 Sterke organisasjoner på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden er et godt vern mot useriøsitet
337 og sosial dumping i arbeidslivet. Et organisert arbeidsliv bidrar til økt verdiskaping,
338 produktivitet og innovasjon som gjør det norske arbeidsmarkedet svært konkurransedyktig
339 på tross av høyt kostnadsnivå. Sterke og ansvarlige organisasjoner i arbeidslivet er et viktig
340 grunnlag for høy sysselsetting. Mange land i Europa opplever at færre fagorganiserer seg.
341 Vi ser noe av det samme i Norge. Arbeiderpartiet vil stimulere til at flere organiserer seg
342 gjennom heving av fagforeningsfradraget.
343

344 Gode relasjoner mellom arbeidstakere og arbeidsgivere og en sentral rolle for de
345 koordinerende hovedorganisasjonene er et viktig grunnlag for verdiskaping, fordeling av
346 goder og for den sosiale stabiliteten. Den norske modellen for samarbeid og lønnsdannelse
347 er i dag en integrert del av myndighetenes politikk på brede samfunnsområder, og den
348 bidrar til at partene både sentralt og lokalt finner gode løsninger med et lavt konfliktnivå.
349 Som ledd i å bygge partsamarbeidets infrastruktur er det viktig å videreutvikle institusjoner
350

351 som arbeidsretten, Kontaktutvalget, Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene,
352 Tariffnemnda og Riksmeklingsinstituttet.
353

354 Arbeiderpartiet vil slå ring om arbeidstakernes rettigheter. Vi skal verne om arbeidstakernes
355 helse, trygghet og velferd. Det er grunnleggende i vår samfunnsmodell og bidrar til
356 verdiskaping, vekst og innovasjon.
357

358 Arbeiderpartiet vil at det skal være enkelt for arbeidstakere å komme til Norge for å bruke
359 sin kompetanse her. Det må være raskt og enkelt for både arbeidsgiver og arbeidstaker å få
360 nødvendige tillatelser slik at kompetent arbeidskraft kan hentes inn. Etter EU-utvidelsen har
361 antallet arbeidsinnvandrere økt kraftig. Arbeiderpartiet er positive til dette, men det er også
362 utfordringer
363

364 Økt arbeidsinnvandring har gitt oss viktig arbeidskraft, men i deler av arbeidslivet har
365 det også ført til problemer med sosial dumping. Stor bevegelse av arbeidskraft over
366 landegrensene sammen med utsetting av arbeidsoppgaver legger økende press på den
367 norske arbeidslivsmodellen. EØS-avtalen er positiv for Norge og har bidratt til å styrke
368 mange arbeidstakeres rettigheter i Europa og i Norge. Arbeiderpartiet vil aktivt utnytte
369 handlingsrommet som ligger i avtalen, for å sikre at Norge fortsatt vil kunne ha en god
370 arbeidslivsregulering. For Arbeiderpartiet er det viktig å sikre lønns- og arbeidsvilkårene for
371 alle arbeidere som jobber i Norge. Vi vil arbeide for at nye EU-regler ikke legger hindringer
372 i veien for tiltak som Norge har innført eller har planer om å innføre, for eksempel gjennom
373 handlingsplanene mot sosial dumping. Det er særlig viktig å sikre lønns- og arbeidstakere
374 som deltar i grenseoverskridende etablering eller tjenesteyting, og beskytte kollektive
375 rettigheter herunder streikeretten.
376

377 Sosial dumping innebærer at utenlandske arbeidstakere utsettes for brudd på helse, miljø-
378 og sikkerhetsregler eller tilbys lønn som er uakseptabelt lav. Allmenngjøring av tariffavtaler
379 er et viktig verktøy for å bekjempe sosial dumping. Vi vil legge til rette for at allmenngjøring
380 blir enklere å ta i bruk. Solidaransvar som gir oppdragsgiver ansvar for lønnsplikt til
381 underleverandører, innsynsrett for tillitsvalgte og påseplikt for oppdragsgivere, er viktige
382 elementer i ordningen og må beholdes.
383

384 Arbeiderpartiet vil fortsatt jobbe for ordninger som sikrer arbeidstakernes trygghet i
385 lønns- og arbeidsforhold. For å rette en særlig innsats mot bransjer som er spesielt utsatt
386 for useriøsitet og sosial dumping, vil Arbeiderpartiet blant annet videreutvikle treparts
387 bransjeprogrammer som virkemiddel.
388

389 I takt med samfunnsendringene, endres også arbeidslivet. Ny teknologi og en stadig mer
390 interaktiv hverdag gjør at flere er tilgjengelige for arbeidsgiver tilnærmet døgnet rundt. Flere
391 jobber kveld, natt og i helger. Det er viktig at både lov- og avtaleverk sikrer arbeidstakernes
392 rettigheter. Reglene må være slik at det fortsatt skal være mulig å skille mellom arbeid og
393 fritid. Organiseringen av arbeidslivet endres også. Enkelte konsern organiseres på en måte
394 som gjør at de ansatte ikke har samme beskyttelse i HMS-regelverket og mangler retten til
395 medbestemmelse i bedriften. Arbeiderpartiet vil jobbe for at det ikke skal være mulig å omgå
396 regelverk som er viktige for å ivareta arbeidstakernes lønns- og arbeidsvilkår. Arbeiderpartiet
397 vil derfor sikre at bedriftsdemokratiet ivaretas også i franchisekjeder.
398

399 Ansatte som arbeider ved utsalgssteder, er i dag ikke omfattet av bestemmelsene om
400 natt- og helgearbeid i arbeidsmiljøloven. De har dermed ikke samme lovvern som andre
401 arbeidstakere og svekket innflytelse over egen arbeidstid.
402

403 Arbeiderpartiet vil ta initiativ til en gjennomgang av dette med sikte på en helhetlig
404 regulering som sikrer arbeidstakernes behov for vern, medvirking og grunnleggende
405 bedriftsdemokratiske prinsipper i ulike eierkonstruksjoner. Åpningstidsbestemmelsene
406 gjennomgås parallelt med dette, med sikte på en modernisering. I tråd med den norske
407 modellen gjøres dette i samarbeid med partene i arbeidslivet
408

409 Hovedformålet er å sikre den enkelte økonomisk trygghet og gjøre det mulig å kombinere
410 arbeid og pensjon eller arbeid og trygd. Pensjon kan utgjøre en vesentlig kostnadsforskjell
411 når offentlige tjenester konkurransenutsettes. Vi har over en tid sett at pensjonsvilkårene
412 til de ansatte kommer under press ved anbudsutsetting av offentlige tjenester. En slik
413 utvikling kan føre til at det konkurreres på bekostning av de ansattes lønns- og arbeidsvilkår.
414 Arbeiderpartiet vil vurdere hvordan det kan motvirkes at bruk av anbud i offentlig sektor
415 svekker ansattes pensjonsvilkår.

416
417 Nye teknologiske systemer bidrar til mer effektivitet, men kan også brukes til å overvåke
418 ansatte slik at personvernet kommer under press. Arbeiderpartiet vil arbeide for et forsterket
419 regelverk som setter klare grenser for hva som skal være tillatt av overvåking i arbeidslivet.

420
421 Arbeiderpartiet vil jobbe for flere hele stillinger i offentlig og privat sektor. Gjennom samarbeid
422 med arbeidstakernes og arbeidsgivernes organisasjoner vil vi sette inn nye tiltak for å nå
423 dette målet. Ansatte som over tid har jobbet mer enn avtalt arbeidstid, skal ha krav på
424 utvidet stillingsprosent tilsvarende reell arbeidstid. Arbeiderpartiet vil sikre at fortrinnsretten
425 for deltidsansatte i arbeidsmiljøloven (§ 14-3) er reell. Deltidsansatte som ønsker det
426 og er kvalifiserte, skal kunne få utvidet sin stilling framfor at det ansettes nye. En bedret
427 kommuneøkonomi vil gi mulighet for å øke antallet årsverk i helse- og omsorgsyrkene, og
428 dermed også antallet heltidsstillinger.

429
430 Inngangen til arbeidsmarkedet må bli enklere og faren for utstøting mindre. Derfor er det
431 viktig med et slagkraftig NAV. Tidlige innsats, skreddersydde opplegg og fokus på den
432 enkeltes kompetanse for framtidig jobb er viktig i møtet mellom NAV og brukerne.

433

434 **Arbeiderpartiet vil:**

- 435 • Opprettholde arbeidstakernes rettigheter i sykelønnsordningen.
- 436 • Styrke den praktiske oppfølgingen av avtalen om inkluderende arbeidsliv.
- 437 • Videreføre arbeidet mot sosial dumping og fremme nye tiltak i en tredje handlingsplan.
- 438 • Styrke Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet gjennom bedre virkemidler og effektiv
439 håndheving av regelverket.
- 440 • Innføre kollektiv søksmålsadgang for fagforeninger ved innleie.
- 441 • I samarbeid med partene sikre at vi har en velfungerende allmenngjøringsordning som
442 tiltak mot sosial dumping.
- 443 • Gi ansatte som over tid har jobbet mer enn avtalt arbeidstid, krav på utvidet stilling.
- 444 • Sikre at faste og direkte ansettelser fortsatt blir hovedregelen i norsk arbeidsliv, og at
445 bruk av innleie i størst mulig grad begrenses til bruk av reelle vikarer og sesongtopper.
- 446 • Sikre etterlevelse av likebehandlingsprinsippet ved bruk av innleie. De som leies inn,
447 skal ha minst like gode lønns- og arbeidsvilkår som om de var ansatt direkte hos innleier.
- 448 • At arbeidstakerne og deres organisasjoner skal ha gode muligheter til medvirkning ved
449 fastsetting av ubekvem arbeidstid, for eksempel nattarbeid.
- 450 • Sikre arbeidstakernes rettigheter ved virksomhetsoverdragelser, anbudsutsettinger og
451 der virksomheten er organisert som franchiser.
- 452 • Vurdere et utvidet HMS-ansvar i konsern og franchiseforhold.
- 453 • Gjøre det lettere for utenlandske arbeidstakere å bruke kompetansen sin i det norske
454 arbeidslivet.
- 455 • Bruke handlingsrommet i EØS-avtalen aktivt for å ivareta arbeidstakerrettigheter.
- 456 • Heve fagforeningsfradraget og videreutvikle trepartssamarbeidet mellom
457 myndighetene, arbeidstakere og arbeidsgiverorganisasjoner.

458 **Likestilling mellom kjønnene**

459

460 Likestilling betyr at mulighetene og rettighetene du har i samfunnet, ikke avgjøres kjønn.

461 Arbeiderpartiet er stolt av at Norge er på topp i verden når det gjelder likestilling, og at

462 norske kvinner kan kombinere det å være i jobb med relativt høye fødselstall i europeisk

463 sammenheng. Likevel er det oppgaver som gjenstår for å sikre likestilling.

464

465 Kvinners deltakelse i arbeidslivet er avgjørende for vekstevnen i norsk økonomi. Økt

466 kvinnelig yrkesdeltakelse la grunnlaget for den fantastiske velferdsutviklingen vi har hatt

467 siden slutten av 60-tallet. Norge har i dag høy yrkesdeltakelse blant kvinner. Vel 73 prosent

468 av norske kvinner i alderen 15-64 år var sysselsatte i 2010 - mer enn 16 prosentenheter over

469 gjennomsnittet for OECD.

470

471 Fram til i dag har vi nådd mange av de familiepolitiske målene som vi vet bidrar til økt

472 likestilling. Nå må vi ha størst fokus på de store likestillingspolitiske utfordringene som

473 fortsatt finnes i dagens arbeidsliv. Viktige utfordringer framover er å sikre likelønn og legge til

474 rette for at flere kvinner kan jobbe heltid. I tillegg må arbeidet mot vold i nære relasjoner hele

475 tiden ha prioritet.

476

477 Likestilling handler om like muligheter for begge kjønn. De største likestillingsutfordringene

478 framover gjelder kvinner, men også menn opplever likestillingsutfordringer, blant annet ved

479 at de i mindre grad enn mødrene har kontakt med barna sine etter et samlivsbrudd, flere

480 gutter enn jenter avslutter videregående opplæring uten å gjennomføre, og menn har kortere

481 levealder og topper kriminalitetsstatistikkene. Vi er ikke i mål med likestillingen før menn og

482 kvinner har samme valgfrihet og samme muligheter.

483

484 **Arbeiderpartiet vil:**

485 • Samarbeide med partene i arbeidslivet om utviklingsarbeid og tiltak som kan fremme

486 likestilling på arbeidsplassene.

487 • Øke kunnskapen om årsakene til kvinners sykefravær.

488 • Arbeide sammen med partene i arbeidslivet for likelønn og for at flere kvinner kan jobbe

489 heltid.

490 • Sette mål om at 40 % av lederne på de øverste nivåene i staten skal være kvinner.

491 • At statlig eide selskaper skal ha rekrutteringsstrategier for å øke antallet kvinner i

492 konsernledelsen for å nå et mål om minst 40 % av begge kjønn i ledelsen.

493 • Målrettet bruke ordningen med tilleggsponng til utdanninger for det underrepresenterte

494 kjønn, i kombinasjon med andre rekrutteringstiltak, herunder bruk av ordningen på

495 flere studier der det er få gutter.

496

497 **Styring for en ny tid**

498

499 Offentlig sektor er til for innbyggerne. Den skal gi oss alle gode tjenester, valgfrihet og

500 medbestemmelse. En sterk og god offentlig sektor er en forutsetning for utjevning og like

501 vilkår for alle. For oss er det viktig å fornye og omstille offentlig virksomhet slik at den blir mer

502 effektiv og bedre for brukerne. De ansatte er vår viktigste ressurs for å få dette til.

503

504 Vårt mål er best mulig tjenester til hele folket, uavhengig av hvem du er, din bakgrunn,

505 hvor du bor eller størrelsen på lommeboka. En sterk og moderne offentlig sektor som tilbyr

506 gode, effektive tjenester, er det viktigste virkemiddelet for å nå dette målet. Ressursene

507 fellesskapet bruker på velferd, bør gå til best mulig kvalitet på tjenestene. Kvaliteten påvirkes

508 blant annet av arbeidsvilkårene til de ansatte. Arbeiderpartiet ønsker ikke anbudsprosesser

509 der det konkurreres på ansattes lønns- og arbeidsvilkår. På kjerneområder som helse,

510 skole og eldreomsorg skal det være gode offentlige tilbud som omfatter alle. Hvordan vi

511 organiserer dette tilbudet, avhenger av hva som er best for innbyggerne. Grunnleggende

512 velferdstjenester skal ikke privatiseres eller kommersialiseres.

513

514 Ideelle og andre private velferdstilbydere et nyttig supplement til det offentlige tilbudet.

515 Et mangfold av metoder, innovasjon og nyskaping vil kunne bidra til videreutvikling

516 av tjenestetilbudet. Mange ideelle aktører har lang erfaring, høy kompetanse og stort
517 engasjement, og kan både bidra med nye løsninger og være en pådriver for utvikling i det
518 offentlige tilbudet. Sosiale entreprenører kan bringe med seg erfaringer og perspektiver som
519 vil supplere og fornye det offentlige tilbudet.

520

521 Norsk forvaltning er velfungerende og rangerer blant de beste i verden. Arbeiderpartiet
522 vil hele tiden bidra til å forbedre og forsterke tjenester som er tilgjengelige for alle.
523 Arbeiderpartiet vil at brukerne og tjenestene skal være i fokus og vil kritisk gå gjennom
524 rapporteringskrav, regler og rutiner som bidrar til unødvendig byråkratisering og detaljstyring
525 som går på kvaliteten løs. Arbeiderpartiet er sterkt opptatt av å redusere omfanget av
526 midlertidige ansettelse og konsulentbruk, da dette kan svekke arbeidstakernes rettigheter,
527 medbestemmelse og det offentliges muligheter for å utvikle god kompetanse hos egne
528 medarbeidere.

529

530 Ledere på alle nivåer i forvaltningen må systematisk arbeide med å styrke sine egne og
531 organisasjonens holdninger og kultur knyttet til risikoerkjennelse, gjennomføringsevne,
532 samhandling, IKT-utnyttelse og resultatorientert lederskap. Det er et arbeid som vil ta tid og
533 kreve vilje til endring på alle nivåer. Det skal stilles krav til bedre samhandling, en mer effektiv
534 styring og lederskap som er villig til å lytte og lære av de som står i førstelinjen og kjenner
535 svakheter og styrker.

536

537 Arbeiderpartiet vil forbedre og forsterke offentlige tjenester, slik at de er lett tilgjengelig for alle.

538

539 Gode insentiver er viktig for å sikre at vi bruker fellesskapets ressurser på en effektiv og
540 god måte, der kreativ medvirkning fra de ansatte og kompetent, inkluderende ledelse
541 står sentralt. Tillit mellom initiativrike medarbeidere og ledelse er avgjørende for å bedre
542 forvaltningen og tilbudet til befolkningen. Kontroll- og rapporteringsrutiner må være
543 hensiktsmessige, for å fremme effektivitet og bedre løsninger, unngå misbruk av samfunnets
544 ressurser og bekjempe korrupsjon. Bruk av markedsprinsipper i offentlig sektor skal være
545 begrunnet i at man vil styrke tjenestetilbudet til beste for alle og ikke svekke arbeidstakernes
546 rettigheter.

547

548 Arbeiderpartiet vil at folk skal ha en god opplevelse i sitt møte med offentlige tjenester. Vi
549 vil forenkle hverdagen for de som mottar tjenester og for dem som jobber med tjenester i
550 det offentlige. Forvaltningen skal ta i bruk digitale tjenester. Nordmenn er raske til å ta dem i
551 bruk. Da kan ikke offentlig sektor henge etter.

552

553 Forvaltningen skal være åpen og tilgjengelig, og den skal kommunisere på en klar og
554 forståelig måte. Digitalisering av offentlig sektor gir bedre, mer samordnede og raskere
555 tjenester. Samtidig frigjøres fellesskapets ressurser slik at mer kan brukes til omsorg og
556 velferd. Ved å tilby selvbetjeningsløsninger kan frigjorte ressurser brukes til å yte bedre
557 personlig oppfølging der det trengs. Tilgjengelighet handler også om at den enkelte av oss
558 kan forstå innholdet i tjenesten vi benytter. Blant annet handler det om at folk flest forstår,
559 rent språklig, hva som står i offentlig informasjon og skjemaer.

560

561 **Arbeiderpartiet vil:**

- 562 • Arbeide for en offentlig sektor som er opptatt av service og individuelt møter hver enkelt
563 innbygger.
- 564 • At nettbaserte tjenester skal være hovedregelen for forvaltningens kommunikasjon med
565 innbyggerne.
- 566 • Forenkle regelverk som vanlige folk, organisasjoner og næringsdrivende ofte møter,
567 med sikte på å spare den enkelte for unødvendige tidsbruk og utgifter, blant annet
568 gjennom et trepartssamarbeid.
- 569 • At det gjennomføres forenklinger av kontroll- og rapporteringsregime i offentlig forvaltning.
- 570 • Mer overordnet og tydelig målformulering for å redusere detaljstyringen i blant annet
571 oppdragsdokumentene.
- 572 • Utvikle en bedre kultur for medarbeiderinvolvering.

573

- 574 • Etablere bedre rutiner for å spre kunnskap om «beste praksis» i alle deler av offentlig
575 sektor.
576 • Utvikle strategier for kjøp og bruk av konsulenter i offentlig sektor. Ved kjøp og bruk av
577 konsulenttenester til virksomheter i offentlig sektor, skal det ved inngåelse av større
578 konsulentavtaler i hovedregelen også avtales kompetanseoverføring til den offentlige
579 virksomheten.
580 • Utnytte offentlige ressurser bedre gjennom samordning av statlige anskaffelser.
581 • Forenkle anskaffelsesregelverket og ha fleksible regler for anskaffelser av helse- og
582 sosialtjenester.
583 • At statlig styrte virksomheter stiller krav til lærlingplasser der det er aktuelle lærefag.
584 • Ha en god og løpende dialog med ideell sektor med sikte på å utvikle gode
585 velferdstilbud for framtida.
586 • At ideelle aktører skal være et supplement til det offentlige tilbud. Disse skal ha
587 forutsigbare rammebetingelser, og kontraktens lengde må sikre brukerne kvalitet og
588 organisasjonene mulighet til å investere.

589 **Levende demokrati**

590

591
592 Arbeiderpartiet mener at den enkelte skal bestemme over sin egen hverdag. Det
593 handler om å delta i demokratiet gjennom å stemme ved valg, men også om innflytelse
594 på arbeidsplassen, i nærmiljøet, på skolen og i møte med det offentlige. Valgfrihet
595 og medbestemmelse må være en grunnleggende målsetning. Ansattes mulighet
596 til medbestemmelse må styrkes for at bedriftsdemokrati og lov- og avtalefestet
597 medbestemmelse skal bli reell.

598

599 Lav valgdeltakelse er en demokratisk utfordring. Arbeiderpartiet mener det er et viktig politisk
600 mål å øke valgdeltakelsen. Derfor må lokaldemokratiet oppleves som betydningsfullt, og de
601 lokale folkevalgte må ha innflytelse over og ansvar for de spørsmålene som betyr noe i folks
602 hverdag. Det må også være enkelt å få avgi sin stemme ved valg.

603

604 Demokratiet ivaretar også mindretallets interesser. Høringsrunder, konsekvensutredninger
605 og andre prosesser sikrer at ulike meninger og interesser kommer fram. Samtidig bidrar det
606 til at beslutninger tar tid. Arbeiderpartiet vil forenkle og forkorte planprosessene samtidig som
607 man ivaretar muligheten for at ulike interesser kommer til orde.

608

609 Åpenhet, tilgang til informasjon og ytringsfrihet er sentrale elementer i et demokrati.
610 Profesjonelle medieaktører med integritet, en bredde av verdisyn og kompetente journalister
611 er sentralt for å sikre at mediene klarer å ivareta sitt viktige samfunnsoppdrag.

612

613 Medievirkeligheten er i dag i ekstrem utvikling. Internett og den digitale virkeligheten endrer
614 folks medievaner, konkurranseforholdene i markedet og medienes fremgangsmåte for å
615 produsere og distribuere deres produkter. Arbeiderpartiet mener at mediepolitikken må bidra
616 til å sikre mediemangfold og kvalitetsjournalistikk. Med en virkelighet i rask forandring må vi
617 også kontinuerlig vurdere virkemidlene i mediepolitikken og om disse fungerer på riktig måte
618 og sikrer medienes viktige samfunnsrolle og målene for mediepolitikken.

619

620 Den digitale revolusjonen gir nye muligheter for rask, billig viderefremming og gjenbruk av
621 tekst og bilder. Det er viktig at det i denne situasjonen lages avtaler og regelverk som sikrer
622 rettigheter til eget åndsverk og anstendige bruksavtaler for journalister og fotografer.

623

624 **Arbeiderpartiet vil:**

- 625 • Gjennomføre tiltak som øker innflytelsen til elevene i skolen og til brukerne av offentlige
626 tjenester.
627 • Gjennomgå valgloven med sikte på å gi partiene lokalt større mulighet til å velge hvor
628 mange de vil forhåndskumulere.
629 • Oppfordre kommunene til å gjennomføre todagersvalg.
630 • Legge til rette for utprøving av elektroniske valg.

631

- 632 • Videreføre forsøk med stemmerett for 16-åringene ved kommunevalg.
633 *Dissens E. Pedersen: Strekpunktet over erstattes med: Innføre stemmerett for*
634 *16-åringene ved kommunevalg*
- 635 • Definere tydeligere hva som er overordnede nasjonale interesser, sørge for at statlige
636 aktører koordinerer seg bedre i planprosessene og ha som mål å begrense bruken av
637 innsigelser i lokal og regional planlegging.
- 638 • Sikre tilstrekkelig grad av åpenhet, innsyn og at mindretallets rettigheter blir ivaretatt i
639 kommuner som innfører parlamentarisme.
- 640 • Fortsette å styrke NRK som allmennkringkaster og beholde lisensfinansieringen.
641 • Videreføre og utvikle pressestøtteordningene.
- 642 • Føre en mediepolitikk som legger til rette for at publikum får tilgang til
643 kvalitetsjournalistikk på de plattformene de ønsker.
- 644 • Løpende vurdere om de mediepolitiske virkemidlene er oppdatert i forhold til en bransje
645 i rask omstilling, slik at de bidrar til å sikre fri, demokratisk presse og mediemangfold.
646 • Ha et lovverk som bidrar til å sikre en bredde i eierskap i mediene.

Som lærar jobbar eg kvar dag med dei som skal forme Noreg i framtida. Eg ser difor kor viktig det er å sikre ei god utdanning av ungene våre, heilt frå barnehagen til etterutdanningsnivå.

Elevane må fullføre og bestå utdanninga si for å få gode moglegheiter i arbeidslivet. Vi må hjelpe elevane til å vel riktig linje for utdanning, og dette må dei få hjelp til tidleg i utdanningsløpet. Ingen trivst så godt på skulen som norske elevar, og dette skal vi ta vare på. Høgt fråver er likevel eit problem i den vidaregåande skulen. Vi må difor stille sterkare krav til at elevane må vere til stades i undervisninga, der den beste læringa foregår: i eit fellesskap.

Kjersti, 30 år, Oslo. Lærer i vidaregåande skole.

648 **Vi bygger framtidens Kunnskaps-Norge**

649

650 Norges viktigste ressurs er menneskene som bor her. Det er kunnskap, kreativitet
651 og skapertrang som gjør oss i stand til å løse morgendagens oppgaver. Derfor har
652 Arbeiderpartiet store ambisjoner for Kunnskaps-Norge.

653

654 Lik rett til utdanning er grunnleggende for å utjevne sosiale forskjeller og gi alle mulighet til å
655 ta i bruk sine evner. Alle våre kunnskapsreformer har handlet om å sikre folk tilgang til god og
656 gratis utdanning med høy kvalitet. Vi har ambisjoner på vegne av alle barn. Hvilken bakgrunn
657 du har skal ikke avgjøre hvilke muligheter du har i livet.

658

659 Vi vet ikke alt om framtida, men vi vet at kunnskap og kompetanse blir avgjørende for
660 at Norge skal lykkes også i fortsettelsen. Det vil alltid finnes land som kan tilby varer og
661 tjenester billigere enn Norge. Våre konkurransefortrinn må derfor handle om noe annet. Vi
662 må være best på kunnskap, nyskaping, omstilling og teknologi. Slik kan Norge fortsatt lykkes
663 bedre enn andre land.

664

665 Arbeiderpartiet vil ha en kunnskapspolitik som der vi gjør det vi vet virker, og som er basert på
666 ledende nasjonal og internasjonal forskning. Det er et sentralt mål å styrke kvaliteten og øke
667 mangfoldet i hele Kunnskaps-Norge. Vi trenger derfor en mer helhetlig og sammenhengende
668 kunnskapspolitik som de forskjellige delene av utdanningssystemet er tilpasset hverandre.
669 Da blir det enklere og mer fleksibelt å bygge på og bevege seg mellom ulike utdanninger.

670

671 Vi må lykkes med å skape morgendagens arbeidsplasser. Norsk skole skal bruke det beste
672 av ny teknologi for å fremme kunnskap, pedagogikk og tilpasset opplæring. Vi vil sikre
673 bedre erfaringsdeling mellom skoler og utdanningsinstitusjoner og løfte fram «best praksis»-
674 eksempler. Derfor vil vi styrke entreprenørskapskompetansen i hele utdanningsløpet, blant
675 annet gjennom forpliktende samarbeid mellom læresteder og arbeidslivet.

676

677 **Trygg og god start for alle**

678

679 Med vår politikk har vi nådd det historiske målet om full barnehagedekning. Vi har innført en
680 makspris som har gjort barnehageplasser betydelig billigere. Et trygt barnehagetilbud betyr
681 at barn kan oppleve lek, sosialisering og mestring med jevnaldrende, samtidig som norske
682 familier har fått økt mulighet til å kombinere arbeid og familie.

683

684 Barnehagen skal være et trygt og tilrettelagt tilbud som utvikler barnas iboende nysgjerrighet
685 og utforskertrang. For å kunne følge opp hvert enkelt barn på en god måte, er det viktig at
686 det er nok voksne i barnehagen, og at flest mulig av disse har relevant utdanning. Vi vil sikre
687 kvaliteten med både flere pedagoger og flere barne- og ungdomsarbeidere i barnehagen.
688 Gjennom bedre samarbeid mellom barnehage og skole vil vi bidra til at våre yngste får et
689 best mulig grunnlag for videre læring.

690

691 Vi vet at forskjeller oppstår tidlig. Derfor er barnehagen viktig for å sørge for å gi tidlig støtte
692 til de som trenger det, og sørge for at alle barn får et godt utgangspunkt. I barnehagen
693 lærer barna at vi er ulike, og hvordan man håndterer ulikhet. Alle barnehager må ha et aktivt
694 antimobbearbeid, og sørge for at barna lærer å omgås voksne og hverandre på en god måte.

695

696 Utviklingen av barnehagetilbudet skal fortsette. I årene fram mot 2020 vil Arbeiderpartiet løfte
697 kvaliteten i barnehagene, samtidig som vi gradvis vil sørge for at også de barna som er født
698 etter 1. september får plass i barnehagen fra de er ett år.

699

700 **Arbeiderpartiet vil:**

701

- Videreføre arbeidet for et kvalitetsløft i barnehagen ved å øke kompetansen hos de ansatte og ved å få flere faglærte i barnehagene. Vi vil ha flere pedagoger og fjerne muligheten til varig dispensasjon fra utdanningskravet til styrere og pedagogiske ledere.

702

703

704

705

- 706 • Innen 2020 innføre en bemanningsnorm som sikrer nok voksne i barnehagen.
707 Normen må utformes i tett kontakt med kommunesektoren, og slik at voksentettheten i
708 barnehagen er om lag på dagens nivå.
709 • Fortsette å bygge ut antallet barnehageplasser slik at retten til barnehageplass for
710 ettåringer gradvis blir utvidet. Målsettingen er å innføre krav om minimum to opptak i
711 året til barnehager i løpet av stortingsperioden.
712 • Forsvare maksprisordningen og krav til søskenmoderasjon.
713 • Likebehandle offentlige og private barnehager, og sikre at offentlige tilskudd og
714 foreldrebetaling kommer barna til gode.
715 • Tilby gratis halvdagsplass i barnehage i flere områder med levekårsutfordringer.
716 • Utvikle en kvalitetsportal på nett som kan gi foreldre informasjon om kvalitetsarbeidet i
717 barnehagene.
718 • Sikre barns fysiske og psykososiale miljø i barnehagen.
719 • At barnehagene har trygge og stimulerende uteområder for lek og sosialisering.
720 • Gi foreldre økt innflytelse og reell medvirkning i barnehagen.
721 • Rekruttere flere menn til barnehagene, og sørge for likestillingsarbeid basert på at alle
722 barn skal ha like muligheter, uavhengig av kjønn.
723

Arbeiderpartiet har ambisjoner på vegne av alle barn

724
725
726 Kunnskap og kvalitet skal være styrende for skolepolitikken. For å nå Arbeiderpartiets mål
727 om like muligheter for alle, er ingenting viktigere enn en god skole som ser og følger opp
728 hver enkelt elev. Gjennom tidlig innsats, tydelige læringsmål og mer tilpasset opplæring, skal
729 fellesskolen bidra til å gi alle barn og unge en mulighet til å lykkes. Det er fortsatt for store
730 sosiale og geografiske forskjeller. Innsatsen må settes inn slik at vi reelt sørger for en felles
731 skole, med like muligheter for alle.
732

733 Alle mennesker er unike. Vi har forskjellige talenter og vi lærer på ulike måter. Elevene
734 skal møtes med tydelige forventninger, og skolen må sikre at hver enkelt får noe å strekke
735 seg etter. Derfor vil Arbeiderpartiet utvikle en mer aktiv, variert og tilrettelagt skoledag for
736 læring og mestring. Arbeiderpartiet har et bredt kunnskapssyn, og vil ivareta skolens brede
737 samfunnsmandat.
738

739 I fellesskolen møtes barn og unge fra forskjellige samfunnslag. Det sosiale fellesskapet
740 og samarbeidet som oppstår i fellesskolen, bidrar til å forberede elevene på aktiv og
741 demokratisk deltakelse i et stadig mer mangfoldig samfunns- og arbeidsliv. Det er en
742 styrke at norsk skole bidrar til å motvirke skiller og motsetninger i samfunnet. Derfor vil
743 Arbeiderpartiet hindre privatisering av skolen og forsvare, forsterke og fornye fellesskolen.
744

745 Internasjonale undersøkelser bekrefter at de norske elevene leser, skriver og regner bedre
746 enn før. Likevel må vi bli bedre for å sørge for at alle elever forlater grunnskolen med gode
747 grunnleggende ferdigheter. Det er avgjørende at elevene opplever trygghet og mestring
748 særlig de første skoleårene. Slik etableres grunnlaget for gode arbeidsvaner, videre
749 utdanning og bevisste valg. Elevene må ha mulighet til å uttrykke seg på forskjellige måter,
750 både teoretisk, praktisk, fysisk og estetisk.
751

752 Vi har satset tungt i Norge på investeringer i informasjons- og kommunikasjonsteknologi
753 (IKT), men ikke tilsvarende på utvikling og innkjøp av digitale læremidler. Med smarte digitale
754 læremidler blir det mye lettere å tilpasse undervisningen og opplæring til den enkelte elevs
755 faglige mestringsnivå. Undervisning på hver enkelt elevs nivå vil gjøre skolen givende for
756 alle, også for de som enten ligger foran eller bak resten av klassen. Det vil dessuten frigjøre
757 tid til undervisning for lærerne.
758

Ungdomsskolen

760 Forskning viser at elevenes motivasjon er lavest på ungdomstrinnet. Innføring av valgfag
761 og mer praktisk skole ønskes velkommen av elever og lærere. Arbeiderpartiet vil fortsette
762 satsingen på ungdomstrinnet, blant annet gjennom mer valgfrihet, økt samarbeid med
763 arbeidslivet og bedre overganger til videregående opplæring. Vi vil gi elevene større mulighet

764 til å fordype seg i fag etter egne interesser og forutsetninger. Vi vil gi ungdomsskoler større
765 mulighet til å utvikle sin egen profil, som temaskoler. I en slik profil kan forskningssentra og
766 sentrale bedrifter i nærmiljøet være samarbeidspartnere som kan bidra med interessante
767 læringsarenaer, spennende utfordringer for elevene og tilføre undervisningen ny
768 kompetanse. Med innfasing av ny teknologi for kunnskap, pedagogisk utvikling og tilpasset
769 opplæring, vil vi modernisere ungdomstrinnet.

770

771 **Matteløft**

772 For å møte framtidens behov for kompetanse vil vi gjennomføre et eget matteløft. Det
773 vil være et stort behov for ingeniører og andre med realfaglig utdanning i årene som
774 kommer. Grunnlaget for å få flere til å velge disse utdanningene legges gjennom en god
775 matteundervisning. Vi må sørge for flere lærere med høyere kompetanse for å dekke
776 behovet for gode lærekrefter, og utvikle bedre og mer motiverende undervisningsmetoder
777 slik at flere blir engasjert og interessert i matematikk. Vi vil øke timetallet i matematikk
778 i ungdomsskolen, og sørge for at hvert fylke har minst én videregående skole som
779 spesialiserer seg på realfag på høyt nivå.

780

781 **Digitale ferdigheter**

782 Digitale ferdigheter er en av de fem grunnleggende ferdighetene i Læreplanverket. Digital
783 kompetanse er evnen til å forholde seg til og kunne bruke digitale verktøy og sosiale medier
784 på en trygg, kritisk og kreativ måte. Det handler både om kunnskaper, ferdigheter og
785 holdninger og om å kunne utføre praktiske oppgaver, kommunisere, innhente og behandle
786 informasjon. Arbeiderpartiet vil løfte digital kompetanse ytterligere fram og det må utvikles
787 kompetansemål for digitale ferdigheter i grunnskolen. Lærere og barnehagepersonale må
788 ha den nødvendige kompetansen i bruk av IKT i undervisningen og formidling av digital
789 kompetanse.

790

791 **Arbeiderpartiet vil:**

- 792 • At elevene skal møtes med tydelige forventninger. Derfor vil vi utvikle tydeligere,
793 nasjonale læringsmål og legge til rette for at elevene og foreldrene har kunnskap om
794 læreplanmålene.
- 795 • Intensivere opplæring i grunnleggende ferdigheter og sikre at elevene lærer seg det de
796 trenger for å lykkes i videre utdanning og samfunnsdeltakelse.
- 797 • Sikre tidlig innsats gjennom å etablere et «lese-skrive-regne-løfte» som gjør at elever
798 med grunnleggende ferdigheter mye under forventet nivå, automatisk skal få ekstra
799 intensivopplæring.
- 800 • Si nei til kommersielle privatskoler og sørge for forutsigbare rammevilkår for alternative,
801 ideelle skoler.
- 802 • Utrede hvordan opprettelse av private skoler påvirker integrering og overveie å innføre
803 krav i læreplan om integrering og tilknytning til nærmiljøet for disse skolene.
- 804 • Styrke ledelse og skolefaglig kompetanse på alle nivåer i skolen.
- 805 • Følge opp elevenes arbeidsmiljølov, gi statlig støtte til opprustning av skolebygg
806 gjennom rentekompensasjonsordningen og stenge skoler som ikke er i forsvarlig
807 tilstand.
- 808 • Arbeide for å innføre daglig fysisk aktivitet.
- 809 • Gjennomføre nulltoleranse mot mobbing ved å ansvarliggjøre voksenpersoner,
810 styrke kunnskapen om regelverk og klageadgang blant elever og foreldre, etablere
811 kommunale beredskapsteam og innføre sanksjoner mot skoler som ikke løser
812 mobbesaker.
- 813 • Styrke elevrådene og legge til rette for at elevene involveres i alle viktige beslutninger
814 på skolen, samt starte forsøk med elevråd fra 1. klasse.
- 815 • Styrke arbeidet med læringsstøttende vurdering og elevenes medvirkning i planlegging,
816 gjennomføring og evaluering av opplæringen.
- 817 • Fornye og forenkle det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet og sikre at resultatene fra
818 kartlegginger og nasjonale prøver benyttes til konkret forbedringsarbeid.
- 819 • Modernisere skolen gjennom en nasjonal strategi for IKT i skolen og utvikling av
820 moderne digitale læremidler som et verktøy for tilpasset opplæring og ferdighetstrening.
- 821 • At skolene skal ha tilgang til høyhastighets nett.

- 822 • Etablere en helhetlig IKT-arkitektur for skolen.
- 823 • Legge til rette for utvikling av smarte digitale læremidler.
- 824 • Gi Senter for IKT i utdanningen i oppdrag å anbefale og kvalitetssikre digitale
- 825 læremidler.
- 826 • Innføre en nasjonal kvalitetsvurdering av trykte og digitale læremidler.
- 827 • Gi spesielt motiverte elever mulighet til å følge undervisning på høyere nivå.
- 828 • Utvikle leksehjelpsordninger som en integrert del av skoledagen, slik at elevene kan
- 829 gjøre seg ferdige med mesteparten av arbeidsoppgavene før de kommer hjem.
- 830 • Gjennomgå spesialundervisningen, redusere dokumentasjonskravene og innføre
- 831 saksbehandlingsfrister for PP-tjenesten.
- 832 • Knytte skole og SFO tettere sammen med kulturskole, idrett og frivillige aktiviteter, slik
- 833 at elevene opplever et mest mulig helhetlig og variert aktivitetstilbud.
- 834 • Styrke hjem/skole-samarbeidet, innføre tilbud om foreldrekurs og etablere mer direkte
- 835 kontakt mellom kontaktlærer og foresatt både på barne- og ungdomstrinnet.
- 836

Ungdomstrinnet

- 838 • At flere ungdomsskoler kan utvikle sin egen profil som temaskoler og legge til rette for
- 839 at elever på ungdomstrinnet kan fordype seg innenfor utvalgte områder.
- 840 • Tilrettelegge for at ungdomsskoler har tilbud om elevbedrift og utplassering i
- 841 arbeidslivet.
- 842 • Styrke de praktisk-estetiske fagene og la elevene få utforske kunnskap på nye måter.
- 843 • Styrke underveivurderingen og gjennomføre forsøk med alternative eksamensformer.
- 844 • Gi flere motiverte elever muligheten til å gjennomføre ungdomstrinnet med raskere
- 845 progresjon og ta fag på videregående skolenivå.
- 846 • Prioritere ungdomstrinnet ved innføring av moderne, digitale læremidler.
- 847 • Utvikle leksehjelpsordninger også på ungdomstrinnet.
- 848

Matteløft

- 850 • Styrke matematikkundervisningen, sikre at alle elever lærer seg de fire regneartene og
- 851 legge mer vekt på matematisk forståelse og problemløsning.
- 852 • Innføre to nye uketimer i matematikk på ungdomstrinnet.
- 853 • Sørge for kompetanseheving og kompetansekrav hos lærerne samt utvikling av bedre
- 854 undervisningsmetoder for å styrke opplæringen i matematikk.
- 855 • At alle fylker skal ha minst én videregående skole som spesialiserer seg på realfag.
- 856

Digitale ferdigheter

- 858 • At Norge skal ha en grunnutdanning som sikrer samfunnet god rekruttering for avansert
- 859 IKT-kompetanse på lengre sikt.
- 860 • Styrke lærerutdanningen med hensyn til bruk av teknologi i opplæringen og sørge for at
- 861 nye lærere blir i stand til å integrere teknologi i undervisningen.
- 862

Flere skal gjennomføre

863
864
865 Retten til videregående opplæring har ført til at Norge har en av verdens mest utdannede
866 befolkninger. Framskrivninger viser at behovet for ufaglært arbeidskraft vil reduseres
867 betraktelig i årene fremover. Derfor er det avgjørende å sikre at flest mulig fullfører og består
868 videregående opplæring. Dette krever innsats gjennom hele skoleløpet.

869
870 Arbeiderpartiet vil ha et utdanningssystem som er fleksibelt, og der man kan bygge på sin
871 kompetanse gjennom hele livet. Flere må gjennomføre yrkesfaglig utdanning og oppnå
872 fagbrev for å dekke framtidens kompetansebehov. Da trenger vi flere læreplasser, og å sikre
873 at alle som påbegynner en yrkesfaglig utdanning, får mulighet til å avslutte den også hvis
874 det ikke er mulig å få læreplass. Vi vil også utvide mulighetene til å gå videre med relevant
875 høyere utdanning for de som har oppnådd fagbrev.

876
877 Arbeiderpartiet ønsker å legge til rette for at flere fylker etablerer nye tilbud til elever som
878 velger studiespesialiserende utdanningsprogram, der undervisningen kobles tettere til
879 arbeidslivet. Gjennom å vektlegge entreprenørskap, bruke arbeidsplassen som læringsarena

880 og benytte en prosjektbasert arbeidsform vil dette kunne gi praktiske, varierte og relevante
881 utdanninger knyttet til lokale kompetansemiljø.

882

883 **Arbeiderpartiet vil:**

- 884 • Tilby intensivopplæring mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring for elever
885 med svake grunnleggende ferdigheter.
- 886 • Gjennomføre et løft for fag- og yrkesopplæringen.
- 887 • Yrkes- og praksisrette opplæringen i fellesfag på de yrkesfaglige studieretningene, uten
888 å redusere kunnskapskravene.
- 889 • I samarbeid med de faglige rådene gjøre yrkesfaglige utdanningsprogrammer mer
890 fleksible gjennom vekslingsmodeller som kombinerer praktisk og teoretisk opplæring.
- 891 • Stimulere til etablering av flere læreplasser i privat og offentlig sektor, blant annet
892 gjennom etableringstilskudd, økning av lærlingtilskuddet, nasjonal formidlingstjeneste
893 og mer bevisst innkjøpspolitikk. Vi vil prioritere de områdene der det er størst behov for
894 flere plasser.
- 895 • Følge opp samfunnskontrakten for flere læreplasser med mål om 20 prosent økning
896 fram mot 2015.
- 897 • Gi muligheten til å fullføre sin utdanning gjennom å tilby toårig praksisbasert opplæring
898 i skole med mål om fagbrev for elever som ikke får ordinær læreplass.
- 899 • At elever med godkjent fagbrev gis muligheter til å gå videre til høyere utdanning, ved
900 at de regnes som generelt studieforberedte, og at det legges til rette for relevante
901 forkurs i høyere utdanning.
- 902 • *Dissens: H. Pedersen, Schjøtt-Pedersen, Høl, Gharahkhani og Aasrud: Strekpunktet*
903 *over erstattes med: At flere elever med godkjent fagbrev gis muligheter til å gå videre til*
904 *høyere utdanning, ved at de regnes som studieforberedte til relevante studier, og at det*
905 *legges til rette for relevante forkurs i høyere utdanning.*
- 906 • Gjennomgå utstyrssituasjonen i videregående opplæring og etablere ordninger blant
907 annet i samarbeid med næringslivet, som bidrar til at skolens undervisningsmateriell
908 følger utviklingen i arbeidslivet.
- 909 • Forsvare ordninger med gratis læremidler og sikre at utstyrsstipendet dekker elevenes
910 reelle utgifter til opplæring.
- 911 • Innføre krav til nærvær i undervisningen for å kunne få karakter.
- 912 • Utvide muligheten til å fullføre videregående opplæring for personer over 21 år.

913

914 **Flere og enda bedre lærere**

915

916 Vi må ha gode lærere for å sikre god kvalitet i skolen. Arbeiderpartiet vil derfor bidra til at
917 kommunene kan ansette flere og bedre lærere. Vi vil tilrettelegge for faglig oppdatering
918 i yrkeslivet – og gjennom et statusløft bidra til å rekruttere dyktig og motivert ungdom til
919 læreryrket.

920

921 Kommuner og fylkeskommuner har arbeidsgiveransvaret for lærerne. En forutsetning for
922 bedre lærertetthet og mer etter- og videreutdanning er derfor at kommuneøkonomien er
923 god. Det hjelper lite med nasjonale satsinger hvis ikke kommunene og fylkeskommunene
924 har penger til å følge opp. Kommunene må derfor settes i stand til å ivareta sitt
925 arbeidsgiveransvar, og sørge for at lærerne til enhver tid har den riktige kompetansen.

926

927 **Arbeiderpartiet vil:**

- 928 • Gi lærere tillit og støtte til å være tydelige ledere og fagpersoner.
- 929 • Fortsette å øke antallet lærere i skolen.
- 930 • Legge til rette for bedre karriereveier og systematisk kompetanseutvikling, blant annet
931 for å beholde dyktige lærere i skolen.
- 932 • Innføre flere femårige lærerutdanninger.
- 933 • Gjennomføre forsøk med opptaksintervjuer og skikkethetsvurderinger til
934 lærerutdanningene.
- 935 • Stille krav om obligatorisk forkurs for lærerstudenter som har lavere karakter enn fire i
936 norsk og matematikk fra videregående opplæring.
- 937 • Innføre mentorordninger som skal sikre bedre oppfølging av nyutdannede lærere.

- 938 • Innføre kompetansekrav for lærere i alle basisfag fra og med første årstrinn.
- 939 • Øke antallet etter- og videreutdanningsplasser og innføre rett og plikt til regelmessig
- 940 etter- og videreutdanning for lærere.
- 941 • Gjennomføre et særskilt kompetanseløft for ufaglærte som har arbeidet i skolen i
- 942 minimum 3 år.
- 943 • Innføre lærer- og undervisningsevaluering som et ledd i skolenes
- 944 kvalitetsutviklingsarbeid.
- 945 • Avbyråkratisere skoledagen og styrke det totale læringsmiljøet gjennom å ansette flere
- 946 yrkesgrupper som kan samarbeide med lærerne.
- 947 • I størst mulig grad begrense lærerløse skoletimer og rekruttere flere fagpersoner, blant
- 948 annet gjennom lærer 2-ordninger og mer fleksibel PPU-utdanning.
- 949 • Etablere hospiteringsordninger der lærere og skoleledere kan få nyttig erfaring og
- 950 kompetanse fra andre deler av arbeidslivet.
- 951 • Innføre flere «Teach first»-prosjekter, der ingeniører, matematikere, forskere og andre
- 952 med høy kompetanse kan undervise i skolen og bidra til å styrke skolens fagmiljø.
- 953 • Bidra til sterkere skolelederkompetanse, og la spesielt motiverte kandidater
- 954 gjennomføre lederutdanning i kombinasjon med jobb.
- 955 • Bruke IKT aktivt for å avbyråkratisere skolen.

956 **Høyere utdanning**

957 Høyere utdanning og forskning er avgjørende for å bygge framtidens Kunnskaps-Norge.
 958 Gjennom økt kvalitet og bedre oppfølging vil vi bedre studentenes gjennomføring av
 959 studiene. Vi bør ha som mål at norske universiteter og høyskoler har verdensledende
 960 utdanning innenfor prioriterte områder. Derfor er det behov for bedre arbeidsdeling og
 961 spesialisering innenfor høyere utdanning.
 962
 963
 964

965 **Arbeiderpartiet vil:**

- 966 • Gjennomføre en nasjonal kunnskaps- og strukturreform for å sikre bedre arbeidsdeling,
- 967 faglig konsentrasjon og samarbeid mellom landets universiteter og høyskoler.
- 968 • Gjennomgå finansieringsmodellen for UH-sektoren, med særlig vekt på å vurdere
- 969 hvordan ulike modeller påvirker studentgjennomstrømming, studiekvalitet og likeverdig
- 970 kvalitet i utdanningen i hele landet.
- 971 • Etablere flere studieplasser på strategiske fagområder for norsk arbeids- og
- 972 samfunnsliv.
- 973 • Bedre gjennomføringen i høyere utdanning gjennom god undervisning, godt
- 974 undervisningsmaterieil, kvalitet og oppfølging.
- 975 • Bidra til mer internasjonalisering av norske universiteter og høyskoler.
- 976 • Bidra til sterkere ledelse innenfor utdanningsinstitusjonene.
- 977 • Gjøre universiteter og høyskoler til en mer attraktiv karrierevei, blant annet ved å
- 978 gjennomgå bruken av midlertidige ansettelse og sikre gode arbeidsvilkår.
- 979 • Bidra til at flere norske studenter tar hele utdanningen i utlandet, blant annet gjennom å
- 980 innføre støtte til førsteåret i flere land.
- 981 • At studenter som tar bachelor- eller masterutdanning, skal ha tilbud om
- 982 utenlandsopphold som en del av graden dersom de ønsker det.
- 983 • Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 2000 bygde boligenheter i året
- 984 • Øke utdanningsstøtten gjennom Lånekassen og fordele utbetalingene over 11
- 985 måneder.
- 986 • Sikre studentdemokratiet og støtten til studentsamskipnader og studentorganisasjoner.
- 987 • Legge til rette for økt kunnskapsinnvandring gjennom mer effektiv saksbehandling for
- 988 godkjenning av nøkkelkompetanse.
- 989 • Gjøre det lettere å få tilpasset sin utenlandske formalkompetanse til norske krav.

990 **Livslang læring**

991

992 Vi utdanner i dag mennesker til å løse utfordringer vi fortsatt ikke kjenner. Globaliseringen
993 medfører stadig raskere endringer i arbeidslivet, og framtidig teknologi vil stille strenge
994 krav til omstilling og videreutdanning. Derfor trenger vi å tilegne oss kunnskap hele
995 livet. Arbeiderpartiet vil derfor sørge for å sikre mulighetene til livslang læring og mer
996 kompetanseutvikling i alle deler av arbeids- og samfunnslivet. Med ny kunnskap skal landet
997 bygges videre.

998

999 Fagskolene utgjør et viktig utdanningstilbud utformet i tett kontakt med arbeidsgiverne.
1000 Omfang og innhold i fagskoletilbudet må dimensjoneres ut fra det reelle behovet, og
1001 finansieringsordningen må gjennomgås.

1002

1003 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1004 • Utvikle en nasjonal strategi for livslang læring og etablere tilbud om livslang
1005 karriereveiledning.
- 1006 • Invitere partene i arbeidslivet til et trepartssamarbeid for å bidra til at det utvikles flere
1007 fleksible etter- og videreutdanningstilbud som gjør det mulig å kombinere arbeid og
1008 utdanning.
- 1009 • Videreutvikle ordningen med kompetansetillitsvalgte til en permanent ordning.
- 1010 • Forsterke det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket og gjøre det enklere å synliggjøre
1011 ulike former for kompetanse.
- 1012 • Opprette flere relevante videreutdanningsplasser i nært samarbeid mellom høgschooler,
1013 studieforbund og lokalt arbeidsliv.
- 1014 • Utvikle en nasjonal fagskoleplan og legge til rette for at dette tilbudet kan bli mer
1015 integrert del av utdanningssystemet.
- 1016 • Styrke BKA-programmet og andre tilbud om basiskompetanseopplæring i arbeidslivet.
- 1017 • Stimulere bedriftene til å gjennomføre etter- og videreutdanning av ansatte.
- 1018 • Styrke skrive- og leseopplæringen for voksne. Innhold og kvalitet i lokale
1019 språkopplæringstiltak må sikres.

1020

1021 **Forskning og utvikling**

1022

1023 Norges viktigste ressurs er vår egen befolkning. Det er menneskers kunnskap, kreativitet
1024 og skapertrang som gjør oss i stand til å løse morgendagens oppgaver. Samfunnet drives
1025 framover av forskning og utvikling. Ny kunnskap bidrar til bedre liv for enkeltmennesker og
1026 nye muligheter for eksisterende og fremtidige bedrifter. Forskning er avgjørende for å løse
1027 nye oppgaver.

1028

1029 Norge skal være en ledende drivkraft i kunnskapsutviklingen, og vi skal ha verdensledende
1030 kompetanse innenfor områdene der vi har særlige fortrinn.

1031

1032 På noen områder forsker vi for å løse bestemte oppgaver, mens vi på andre områder vil
1033 forstå verden rundt oss. Til sammen kan dette skape ny innovasjon som bringer samfunnet
1034 framover. Derfor vil Arbeiderpartiet både styrke anvendt forskning og grunnforskning, samt
1035 bedre mulighetene for at en større del av forskningen kan realiseres kommersielt.

1036

1037 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1038 • Videreføre 3 % -målet i forskningspolitikken.
- 1039 • Innføre langsiktige forskningsplaner.
- 1040 • Gjennomføre bedre samordning av sektorforskning på tvers av departementer,
1041 direktorater, organisasjoner og næringer.
- 1042 • Styrke forskningsinstituttene og stimulere til bedre samarbeid, arbeidsdeling,
1043 konsentrasjon og internasjonalisering.
- 1044 • Legge til rette for økt anvendelse av forskningsresultater
- 1045 • Satse spesielt på strategiske områder der Norge skal ha forskningsmiljøer i
1046 internasjonal toppklasse, og styrke næringsklyngene på disse områdene.
- 1047 • Styrke Norges deltakelse i internasjonale forskningsprogrammer.

- 1048 • Bidra til mer internasjonalisering av norske forskningsinstitutt, universiteter og
- 1049 høgskoler.
- 1050 • Bedre utstyrssituasjonen for å kunne ivareta verdensledende forskning ved norske
- 1051 universiteter og institutter.
- 1052 • Gjøre forskning til en mer attraktiv karrierevei, også for kvinner.
- 1053 • Bidra til bedre praktisk tilrettelegging for utenlandske forskere i Norge.
- 1054 • Etablere flere vitensentre og Newtonrom der barn og unge kan oppleve forskning i
- 1055 praksis.
- 1056 • For å heve kvaliteten på forskningen og for å oppnå mer samarbeid, arbeidsdeling og
- 1057 konsentrasjon i høyere utdanning, bør det innføres utviklingsavtaler med institusjonene
- 1058 i universitets- og høgskolesektoren.
- 1059 • Styrke Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) som et ledd i å øke bedriftenes
- 1060 forskningsandel.
- 1061 • Styrke Norwegian Centres of Excellence (NCE).
- 1062 • Legge bedre til rette for innovative offentlige anskaffelser.
- 1063 • Bidra til sterkere koordinering mellom forskningspolitikken og næringspolitikken.
- 1064 • Øke forskningsinnsatsen innenfor samfunnssikkerhet og beredskap

Aktiv næringspolitikk

1066
1067
1068 Arbeid til alle er Arbeiderpartiets viktigste mål. Verdiskaping er grunnlaget for velferd. Derfor
1069 vil Arbeiderpartiet føre en aktiv næringspolitikk, som legger til rette for et nyskapende,
1070 kunnskapsbasert og miljøvennlig næringsliv. Norsk næringsliv møter økende internasjonal
1071 konkurranse. Norge skal ikke møte denne konkurransen med lavere lønn og press på
1072 arbeidstakernes rettigheter. Vi må møte konkurransen ved å satse på kunnskap og
1073 kompetanse slik at vi kan skape nye og bedre produkter og organisere produksjonen bedre.

1074
1075 Som et lite land med åpen økonomi, kan vi ikke bli best i alt, men satser vi, kan vi bli
1076 best på noen områder. Norge må satse strategisk på de områdene hvor vi har spesielle
1077 forutsetninger for å lykkes, hvor vi har særskilt kompetanse og hvor vi har sterke
1078 næringsklynger å bygge videre på – blant annet for å være ledende på sjømat, maritim
1079 virksomhet, petroleum, energi, miljøteknologi og reiseliv.

1080
1081 Et framtidsrettet næringsliv legger grunnlaget for morgendagens arbeidsplasser. Vi vil bygge
1082 opp under og videreutvikle de sterke nærings- og kompetansemiljøene vi har rundt om i
1083 landet. Det er også et mål å trekke til seg flere utenlandske investorer. Vi vil videreutvikle
1084 arenaer som næringsklynger, næringshager og inkubatorer for å legge til rette for både
1085 nasjonalt og internasjonalt samarbeid i næringslivet.

1086
1087 Den norske befolkningen har et høyt utdanningsnivå. Satsing på utdanning, næringsrettet
1088 forskning og kompetanseutvikling er viktig i Arbeiderpartiets næringspolitikk. Arbeidskraften
1089 utgjør over 70 prosent av nasjonalformuen. Investeringer i arbeidsstokkens kompetanse gir
1090 stor gevinst, både for den enkelte og for samfunnet.

1091
1092 Et høykompetent, organisert og anstendig arbeidsliv er et konkurransefortrinn som gjør at
1093 norske arbeidstakere er blant de som skaper mest per arbeidstime i hele verden. Den norske
1094 samfunnsmodellen, med sterke og ansvarlige fagforeninger, organiserte arbeidsgivere og
1095 en engasjert stat er viktig for norsk vekst. Forhandlingsløsninger, trygghet og små forskjeller
1096 gjør Norge til et godt land å drive næringsvirksomhet i. Arbeiderpartiet vil hegne om dette.

1097
1098 Gjennom innovasjon og gründervirksomhet skal mange av framtidens arbeidsplasser skapes.
1099 Arbeiderpartiet mener det offentlige må legge til rette for at folk som har gode ideer til nye
1100 bedrifter og konsepter, skal få gjort ideene sine til virkelighet.

1101
1102 Arbeiderpartiet vil arbeide aktivt med å forenkle hverdagen for de små og mellomstore
1103 bedriftene. Målet er at Norge skal være et av verdens enkleste land å starte og drive egen
1104 bedrift i. Vi vil fortsette å sette nye forenklingsmål for å redusere de administrative byrdene
1105 for næringslivet, og ha systematisk oppfølging for å oppnå disse målene. En viktig del av

1106 forenklingsarbeidet er en fortsatt satsing på elektroniske løsninger, til hjelp for bedrifter og
1107 enkeltpersoner.
1108

1109 Arbeiderpartiet vil satse målrettet på det offentlige virkemiddelapparatet, som Innovasjon
1110 Norge (IN), Siva og Forskningsrådet, slik at det fungerer helhetlig, er treffsikkert og blir
1111 bedre og enklere å bruke enn i dag. Arbeiderpartiet vil fortsette arbeidet med å forenkle
1112 søknadsprosedyrer og øke brukervennligheten i det offentlige virkemiddelapparatet.
1113 Arbeiderpartiet vil legge til rette for tidlig fase-etablering, med for eksempel stipend, lån,
1114 mentorordninger og nettverk.
1115

1116 Et langsiktig og profesjonelt eierskap i næringslivet er viktig. Arbeiderpartiet mener at
1117 staten skal være en stor eier i strategisk viktige deler av norsk næringsliv. Som eier skal
1118 staten være aktiv, langsiktig, profesjonell og forutsigbar. Arbeiderpartiet vil ha et statlig
1119 eierskap for å bidra til å sikre at viktige bedrifter og kompetanse beholdes og videreutvikles
1120 i Norge. I strategisk viktige selskaper er det avgjørende at hovedkontor blir værende
1121 i Norge. Arbeiderpartiet vil sikre offentlig eierskap til våre felles energiresurser og
1122 petroleumsforekomster. Selskaper som har staten som eier, skal være ledende i arbeidet
1123 med samfunnsansvar både i Norge og i utlandet.
1124

1125 Arbeiderpartiet vil føre en næringspolitikk som legger til rette for et nyskapende,
1126 kunnskapsbasert og bærekraftig næringsliv i hele landet. Statlig eierskap er og skal
1127 være et viktig bidrag i utviklingen av det norske næringslivet. Arbeiderpartiet vil at statlig
1128 eierskap blant annet skal bidra til å sikre nasjonal forankring av viktige selskaper og viktig
1129 kompetanse, bidra til å sikre kontrollen med og avkastningen av felles naturressurser,
1130 bidra til å ivareta viktige sektorhensyn blant annet i helsesektoren og kultursektoren.
1131 Arbeiderpartiet mener at statlig kapital både skal være med å legge til rette for innovasjon
1132 og nyetableringer og bidra til langsiktig eierskap. Arbeiderpartiet vil derfor styrke det statlige
1133 eierskapet. Vi vil løpende vurdere behovet for kapital i de statlige investeringselskapene
1134 Investinor og Argentum. Samtidig må det vurderes om det er behov for tilførsel av kapital
1135 for å ivareta de strategiske målene bak statlig eierskap. Slike behov må imidlertid vurderes
1136 særskilt i det enkelte tilfellet. Statlig kapital skal ikke være en redningsplanke for bedrifter
1137 som ikke har evnet å omstille seg eller ikke er konkurransedyktige.
1138

1139 Framtidens bedrifter springer ut av det næringslivet vi har i dag. Kompetansen i maritim sektor
1140 var en forutsetning for at olje- og gassnæringen lyktes. I dag har eksporten av teknologi,
1141 kunnskap og produkter i leverandørindustrien vokst seg større enn markedet i Norge.
1142 Ved å satse der vi er gode, legger vi samtidig grunnlaget for knoppskyting og innovasjon i
1143 tilliggende næringer. Enkelte tradisjonelle næringer, som mineralnæringen, er i ferd med å
1144 finne nye markedsmuligheter. Samtidig må vi også satse på nye områder, som for eksempel
1145 nanoteknologi og marin bioprospektering.
1146

1147 Tjenesteytende sektor er en stor og voksende del av økonomien. Arbeiderpartiet vil bidra
1148 til at denne sektoren kan styrkes ved innovasjon og kvalitetsutvikling. Handelsnæringen er
1149 eksempelvis på vei inn i et innovasjonssprang, der teknologiutvikling vil være avgjørende for
1150 bransjens videre utvikling.
1151

1152 Industriproduksjon har vært og er en viktig forutsetning for at Norge kan være ledende innen
1153 nyskaping og innovasjon og dermed verdiskaping. Moderne industri har høy verdiskaping.
1154 Norge har gode forutsetninger for høgteknologisk industri, med store investeringer, høy
1155 kompetanse og aktiv produktutvikling og markedsføring. For Arbeiderpartiet er det et
1156 mål at norske råvarer blir videreforedlet i Norge. Vi vil bidra til kunnskapsoppbygging
1157 og omstillingsevne. Arbeiderpartiet vil legge til rette for at norsk industrikompetanse i
1158 større grad kan benyttes til å teste ut ny teknologi, og mener at mange av de tradisjonelle
1159 industristedene vil ha særlige forutsetninger for å utnytte slike muligheter.
1160

1161 Kraftforedlende industri er lokalisert i distrikts-Norge, og er utviklet takket være god
1162 tilgang til miljøvennlig energi. Næringen har hele tiden vært god innen omstilling, miljø og
1163 teknologiutvikling. Arbeiderpartiet vil videreutvikle virksomhetene som er verdensledende

1164 innen kompetanse, arbeidsmiljø, innovasjon, klima og energieffektiv produksjon. CO₂-
 1165 kompensasjonsordningen skal videreføres.
 1166

1167 Norge er verdens femte største skipsfartsnasjon og har en av verdens mest komplette
 1168 maritime næringsklynger. Arbeiderpartiet vil at Norge skal være verdens ledende nasjon
 1169 innen maritim kompetanse og nyskaping. Vi vil derfor videreutvikle den maritime næringen
 1170 slik at den kan levere de mest innovative og miljøvennlige løsningene. Arbeiderpartiet vil at
 1171 det utvikles utdanningstilbud på høyere nivå både innen tekniske og administrative fag som
 1172 gir verdensledende maritim kompetanse. Dette forutsetter oppbygging av noen særlig sterke
 1173 fagmiljø.
 1174

1175 Arbeiderpartiet mener at Norge må ta initiativ til en global avtale slik at det ikke lenger gis
 1176 særskilt skattelette til skipsfart. Inntil det er oppnådd enighet om en slik avtale må norsk
 1177 skipsfartsnærings ledende posisjon og norske sjøfolks arbeidsplasser sikres gjennom
 1178 rammevilkår som er likeverdige med konkurrentenes. Arbeiderpartiet vil videreføre og styrke
 1179 nettølønnsordningen for sjøfolk.
 1180

1181 Norge er et land med rike mineralske ressurser, som i for liten grad er kartlagt. Det er store
 1182 muligheter til økt verdiskaping i mineralnæringen. Målsettingen må være at så mye som
 1183 mulig av norske mineralressurser videreføres her i landet.
 1184

1185 Reiselivsnæringen er en av verdens raskest voksende næringer, og Norge har de beste
 1186 naturgitte forutsetningene for å ta sin del av den internasjonale veksten. Arbeiderpartiets
 1187 visjon er at vi gjennom å tilby verdifulle opplevelser skal skape verdier for de besøkende,
 1188 bedriften, lokalsamfunnet og fellesskapet. Reiselivsnæringen er en viktig distriktsnæring
 1189 som har et stort potensial for videre verdiskaping. Næringen må dreies fra kun å produsere
 1190 tradisjonelle reiselivsprodukter til å samarbeide om å skape helhetlige opplevelsesprodukter
 1191 som inkluderer kultur, mat, historie, natur og aktiviteter, i tillegg til transport og overnatting.
 1192

1193 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1194 • Føre en aktiv næringspolitikk som tilrettelegger og styrker norsk næringslivs
- 1195 konkurransekraft.
- 1196 • Satse videre på de områdene der vi har spesielle forutsetninger for å være gode, som
- 1197 petroleum, energi og miljø, reiseliv, marin- og maritimsektor, blant annet gjennom
- 1198 satsing på forskning og utvikling.
- 1199 • Si nei til salg av strategisk viktige eierinteresser i foretak som Statoil og til
- 1200 delprivatisering eller salg av Statkraft og Statnett.
- 1201 • Videreføre ordningen med CO₂-kompensasjon for industriens kraftpriser.
- 1202 • At bedrifter som har staten som eier, skal ta samfunnsansvar både lokalt, regionalt,
- 1203 nasjonalt og internasjonalt.
- 1204 • Sørge for tilgang til kapital gjennom bevilgninger til såkornkapital og etableringsstipend
- 1205 til gründere.
- 1206 • Vurdere om staten i enkelte tilfeller kan bidra med langsiktig eierkapital
- 1207 • At virkemiddelapparatet skal treffe bedriftenes behov, og ha et spesielt fokus på små og
- 1208 mellomstore bedrifter.
- 1209 • Forenkle næringslivets krav til rapportering gjennom et kontinuerlig forenklingsarbeid.
- 1210 • Forenkle og stimulere småbedrifters mulighet til å delta i anbudsprosesser ved å
- 1211 utarbeide flere standardkontrakter.
- 1212 • Arbeide for at flere kvinner etablerer og videreutvikler bedrifter gjennom oppfølging av
- 1213 handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner.
- 1214 • Legge til rette for forskning og innovasjon i store sysselsettende næringer som
- 1215 transport, varehandel, bygg og anlegg.
- 1216 • At virkemiddelapparatet skal bidra aktivt til investeringer i nye reiselivsattraksjoner og
- 1217 utvikle nye reisemål.
- 1218 • Videreutvikle reiselivsnæringen med fokus på kvalitet og markedsføringen av Norge i
- 1219 utlandet.
- 1220 • Stimulere til næringsvirksomhet i skjæringspunktet mellom kultur og næring.
- 1221

- 1222 • Videreutvikle den maritime næringen med fokus på forskning og innovasjon rettet mot
1223 utvikling av mer miljøvennlige løsninger.
1224 • Sikre en konkurransedyktig nettøkonomi ved å heve taket i ordningen og lovfeste
1225 dagens ordning.
1226 • Legge til rette for framtidig verdiskaping gjennom økt utvikling og bruk av norsk
1227 miljøteknologi.
1228 • Utvikle en framtidsrettet mineralnæring med satsing på kartlegging og
1229 kompetanseoppbygging.
1230 • Sikre et regelverk for alkoholreklame som likebehandler like aktører. Det bør åpnes
1231 for såkalt generisk omtale og bilder av alkoholholdige produkter på produsenters og
1232 leverandørers nettsider, med informasjon om ulike produkttypers karakteristika og
1233 hva slags drikk som passer til hvilke typer mat. Vi mener det er riktig å opprettholde et
1234 helhetlig, aktør- og medienøytralt reklameforbud.
1235

1236 **Energilandet Norge**

1237
1238 Norge er en energinasjon. Naturressursene vi besitter har gitt oss en unik mulighet, og vi har
1239 forvaltet dem på en slik måte at fellesskapet har fått inntekter fra dem, og fortsatt i stor grad
1240 har eierskap til disse ressursene. Vi har en høyere andel fornybar energi enn de fleste land
1241 i verden, og vår produksjon av olje og gass skjer med de strengeste HMS- og miljøkravene
1242 i verden. Vi ønsker å bruke vår kompetanse på energi til å utvikle morgendagens
1243 arbeidsplasser.
1244

1245 Energi er både en innsatsfaktor i næringsvirksomhet og en viktig næring i seg selv.
1246 Energipolitikken skal bidra til å legge til rette for økt verdiskaping i energiproduksjon og i
1247 kraftforedlende industri.
1248

1249 Energi og næringsutvikling henger nært sammen. Arbeiderpartiet vil fortsette å jobbe for å
1250 sikre forsyningssikkerheten i Norge, gjennom satsing på produksjon av ny fornybar energi
1251 og utbygging av kraftnettet – både i Norge og mellom Norge og utlandet. Arbeiderpartiet vil
1252 sikre raskere saksbehandlingstid i nett og produksjonssaker. Det offentlige eierskapet til
1253 vannkraftressursene må sikres.
1254

1255 Vilårsrevisjonene av gamle vannkraftkonsesjoner må gjøres slik at den samlede
1256 miljøbelastningen fra norsk kraftproduksjon blir mindre. Lokalmiljøenes interesser må
1257 ivaretas like godt som i dag også i de nye vannkraftkonsesjonene. Arbeiderpartiet er
1258 åpent for en skånsom oppgradering og utbygging av vannkraft der dette ikke fører til store
1259 naturinngrep.
1260

1261 Norge er en storprodusent av fornybar energi. Samtidig kan vi ha et stort potensial for å
1262 øke produksjonen ytterligere. Vi vil øke satsingen på nye fornybare energikilder og styrke
1263 forskningsinnsatsen på ny fornybar energi. Vi skal benytte den unike kompetansen vi har på
1264 energi for å skape framtidens løsninger.
1265

1266 Energisparing er både god klimapolitikk, god energipolitikk og god næringspolitikk.
1267 Arbeiderpartiet vil blant annet følge opp klimameldingen slik at bygningskravene i teknisk
1268 forskrift blir passivhusnivå i 2015 og nesten nullenerginivå i 2020. Arbeiderpartiet vil fortsette
1269 å bruke Enova som redskap for økt energieffektivitet.
1270

1271 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1272 • Ivareta hjemfallsinstituttet og fortsatt sikre et sterkt offentlig eierskap til
1273 vannkraftressursene, ved at de eies av det offentlige med minimum 2/3 og at det kun er
1274 selskaper med minimum 2/3 offentlig eierskap som kan få nye konsesjoner.
1275 • Ytterligere øke saksbehandlingskapasiteten og saksbehandlingstakten i NVE og OED.
1276 • Se nett og produksjon i sammenheng i konsesjonssaker, og sørge for at søknader om
1277 nett og produksjonsprosjekter i det samme området behandles i sammenheng.
1278 • Arbeide for en så lik kraftpris som mulig over hele landet gitt energiloven, produksjon og
1279 nettutvikling.

- 1280 • Fortsette å ruste opp kraftnettet i Norge.
- 1281 • Sikre en fornuftig kostnadsfordeling for investeringer i nettet, og vurdere om det finnes
- 1282 en hensiktsmessig fremgangsmåte for innføring av anleggsbidrag i masket nett.
- 1283 • Bygge samfunnsøkonomisk lønnsomme overføringslinjer mellom Norge og utlandet.
- 1284 • Bruke mulighetene som overskuddskraft gir for å bidra til å balansere produksjon av
- 1285 vindkraft og andre variable energikilder i Europa.
- 1286 • At den norske vannkrafttradisjonen videreføres ved at lokalsamfunn som stiller sine
- 1287 naturressurser til disposisjon for vannkraftproduksjonen, får en del av skatteinntektene.
- 1288 Inngrep i naturmiljøet skal gjøres med forståelse og aksept fra berørte lokalsamfunn
- 1289 og slik at deler av inntektene tilfaller lokalsamfunnene også med endret teknologi for
- 1290 utnyttning av vannkraft.
- 1291 • Sørgje for både hensyn til miljø og kraftproduksjon i revideringen av tidligere gitte
- 1292 vannkraftkonsesjoner.
- 1293 • Forske mer på utvikling av fornybar energi.
- 1294 • Støtte større demonstrasjonsprosjekter innen ny fornybar energi, innenfor rammen av
- 1295 det nye klima- og teknologifondet.
- 1296 • Tilby støtteordninger for å stimulere til effektiv utnyttelse av energi i offentlige og private
- 1297 bygg og husholdninger.
- 1298 • Fortsette styrkingen av Enova som redskap i arbeidet for energieffektivisering og
- 1299 energiomlegging.
- 1300 • Fortsette arbeidet for økt energieffektivisering i industrien.
- 1301 • Ha som mål å øke bruken av kraft fra land på norsk sokkel, der det er økonomisk
- 1302 forsvarlig og det er tilstrekkelig elektrisk kraft tilgjengelig.
- 1303 • At de gitte konsesjoner for gasskraft står ved lag. Nye konsesjoner skal basere seg på
- 1304 CO₂-reising.

Olje og gass

1305
1306
1307
1308 Arbeiderpartiets petroleumspolitik byggjer på at olje- og gassressursene tilhører
1309 fellesskapet, og at grunnrenten (den ekstra lønnsomheten i næringen) skal føres tilbake til
1310 fellesskapet. Arbeiderpartiet vil at den norske petroleumsvirksomheten skal baseres på det til
1311 enhver tid beste av kunnskaper, erfaringer og teknologi, og på verdens strengeste miljøkrav.

1312
1313 Forvaltningen av havområdene skal skje ut fra en helhetlig og økosystembasert tilnærming.
1314 Hensynet til fiskeriinteressene skal tillegges stor vekt.

1315
1316 Arbeiderpartiet vil legge til rette for fortsatt høy aktivitet og verdiskaping fra
1317 petroleumsvirksomheten gjennom økt utvinning fra produserende felt og ved at nye og
1318 gamle funn blir satt i produksjon. Gjennom lisenstildelinger i nummererte runder og årlige
1319 tildelinger i modne områder (TFO) vil vi stimulere letevirksomheten. Sammen med åpning
1320 av nye områder fra petroleumsvirksomhet vil disse strategiene dempe fallet i olje- og
1321 gassproduksjonen og sikre at kompetansen ivaretas og at vi får langsiktig verdiskaping og
1322 inntekter fra våre petroleumssressurser.

1323
1324 Arbeiderpartiet vil legge til rette for utvikling av petroleumsvirksomheten i nord og åpne for
1325 letevirksomhet i de områdene nær den nye grensen til Russland som tidligere var omstridt,
1326 dersom konsekvensutredningen for området gir grunnlag for det.

1327
1328 Arbeiderpartiet går inn for at det gjennomføres konsekvensutredning av petroleumssaktivitet
1329 i uåpnede deler av Nordland 6 og i feltene Nordland 7 og Troms 2 og vil deretter ta stilling til
1330 spørsmålet om petroleumssaktivitet i disse områdene.

1331
1332 Etter hvert som næringen utvikles inn i nye områder må disse områdene også trekkes inn
1333 i leverandørvirksomheten slik at næringen gir nye lokale ringvirkninger når den beveger
1334 seg nordover. Like mye som ringvirkninger handler om hva vi krever av oljeselskapene,
1335 så handler det også om hvordan vi setter en region i stand til å skape og nyttiggjøre seg
1336 ringvirkninger når industrien kommer.

1337

1338 Arbeiderpartiet vil satse på kompetanseutvikling i de nye aktivitetsområdene og sette i verk
1339 tiltak for å øke tilgangen på personell. Vi vil arbeide for at industrien utvikler kontraktsformer
1340 som legger til rette for at lokale tilbydere stiller sterkere i konkurransen om oppdrag.
1341

1342 Norsk leverandørindustri har gjennom førti år bygget seg opp til å bli konkurransedyktig
1343 og internasjonalt førende innenfor offshore olje- og gassvirksomhet. Denne utviklingen
1344 har blitt stimulert av politisk vedtatte ordninger som for eksempel krav om nasjonalt
1345 innhold i de første årene og støtte til FoU. Arbeiderpartiet vil fortsatt arbeide for FoU-
1346 ordninger og andre næringspolitiske virkemidler som bidrar til fortsatt teknologiforsprang og
1347 konkurransedyktighet for hele denne næringen.
1348

1349 Gjennom oppgraderinger og nybygg vil Arbeiderpartiet legge til rette en tidsmessig fysisk
1350 infrastruktur som er nødvendig for utvikling av petroleumsvirksomheten i nord. Samtidig
1351 vil Arbeiderpartiet bidra til at industrien på lønnsom måte utvikler den produksjonsrelaterte
1352 infrastrukturen som transportør og LNG-anlegg på en slik måte at den også bygger opp
1353 under hensynet til de lokale ringvirkningene.
1354

1355 Innenfor gjeldende miljø- og klimapolitikk og innenfor rammen av bedriftsøkonomisk
1356 lønnsomhet, vil Arbeiderpartiet legge til rette for økt verdiskaping ved at gass i større grad
1357 også tas i bruk innenlands – også i sammenheng med annen næringsvirksomhet. Bruk av
1358 gass i Norge skal skje innenfor våre internasjonale klimaforpliktelser.
1359

1360 Arbeiderpartiet vil intensivere arbeidet med utvikling av miljøteknologi i
1361 petroleumsvirksomheten og sørge for at den kompetansen som utvikles i
1362 petroleumssektoren, også kommer til nytte i utviklingen innen andre næringer.
1363

1364 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1365 • Legge til rette for at nye og gamle funn blir satt i produksjon.
- 1366 • Gjennom lisenstildelinger stimulere til lettevirksomhet i både modne områder og i
1367 lovende nye områder.
- 1368 • Åpne nye områder for petroleumsvirksomhet.
- 1369 • Sikre at det blir tatt nødvendige hensyn til miljø og fiskerivirksomhet i
1370 petroleumsvirksomheten.
- 1371 • At det legges til rette for at gass fra norsk sokkel i større grad blir tatt i bruk for
1372 industriell verdiskaping.
- 1373 • Arbeide for å styrke Petoro.
- 1374 • Legge til rette for lokale og regionale ringvirkninger når petroleumsvirksomheten
1375 utvikles i nord blant annet gjennom oppbygging av kompetanse lokalt og ved å utvikle
1376 kontraktsformer som gjør at lokale tilbydere stiller sterkere i konkurransen om oppdrag.
- 1377 • Arbeide for FoU-ordninger og andre næringspolitiske virkemidler som bidrar til
1378 fortsatt teknologiforsprang og konkurransedyktighet for den petroleumsrettede
1379 leverandørindustrien.
- 1380 • Fremme ytterligere internasjonalisering og eksport fra den petroleumsrettede
1381 leverandørindustrien.

1382

1383 *Dissens E. Pedersen: Kapitlet «Olje og gass» erstattes med følgende tekst:*
1384

1385 **Olje og gass**

1386 *Arbeiderpartiets petroleumpolitikk bygger på at olje- og gassressursene tilhører*
1387 *fellesskapet, og at grunnrenten (den ekstra lønnsomheten i næringen) skal føres tilbake til*
1388 *fellesskapet. Arbeiderpartiet vil at den norske petroleumsvirksomheten skal baseres på det til*
1389 *enhver tid beste av kunnskaper, erfaringer og teknologi, og på verdens strengeste miljøkrav.*
1390

1391 *Forvaltningen av havområdene skal skje ut fra en helhetlig og økosystembasert tilnærming.*
1392 *Hensynet til fiskeriinteressene skal tillegges stor vekt.*
1393

1394 *Arbeiderpartiet vil legge til rette for fortsatt aktivitet i norsk petroleumssektor, der fokuset*
1395 *ligger på restutvinning fremfor åpning av nye felter. Det er i dag stor aktivitet i norsk*

1396 *oljesektor, samtidig som norsk økonomi har en god utvikling. Arbeiderpartiet ønsker ikke*
1397 *å bidra til en overopphetning av norsk økonomi ved et stadig høyere tempo i oljesektoren.*
1398 *Det er ingen hast med å hente ut petroleumsressursene på norsk sokkel. Vi vil ha en*
1399 *petroleumspolitik basert på føre-var-prinsippet. Vi vil videreutvikle oljeindustriens*
1400 *kompetanse og aktivitet ved å satse på restutvinning, økt beredskap og sikkerhet.*
1401
1402 *I tillegg til petroleumsvirksomhet øker også frakten av olje og annen farlig last langs kysten.*
1403 *Vi ser i dag at oljevernberedskapen ikke økes i samme tempo. Arbeiderpartiet mener at det*
1404 *må opprettes et tilfredsstillende oljevernberedskap flere steder i Norge slik at beredskapen*
1405 *ved eventuelle ulykker er så god som mulig.*
1406
1407 *Petroleumsutvinning i nord er forbundet med stor miljømessig risiko. Her må det vises*
1408 *spesielt stor varsomhet. Vi ønsker ikke å starte en åpningsprosess og konsekvensutrede*
1409 *oljeutvinning i Lofoten, Vesterålen og Senja (Nordland 6, Nordland 7 og Troms 2). Dette er*
1410 *svært sårbare områder, rike på fisk og dyreliv, og vi vil lytte til de miljøfaglige etatene som*
1411 *adværer mot en slik åpning.*
1412
1413 *Barentshavet stiller helt spesielle krav til oljevernberedskapen. Det må forskes mer på*
1414 *oljevernutstyr, og da spesielt lenser, som kan fungere optimalt i de forholdene som finnes i*
1415 *de nordlige områdene.*
1416
1417 *Stadig økt aktivitet i petroleumssektoren vil også undergrave Norges klimaforpliktelser.*
1418 *Elektrifisering av sokkelen og CO2-deponeringer viktige elementer som må på plass om*
1419 *norsk petroleumsbransje skal være bærekraftig.*
1420
1421 *Norsk leverandørindustri har gjennom mange år bygget seg opp til å bli konkurransedyktig*
1422 *og internasjonalt førende innenfor offshore olje- og gassvirksomhet. Denne utviklingen*
1423 *har blitt stimulert av politisk vedtatte ordninger som for eksempel krav om nasjonalt*
1424 *innhold i de første årene og støtte til FoU. Arbeiderpartiet vil fortsatt arbeide for FoU-*
1425 *ordninger og andre næringspolitiske virkemidler som bidrar til fortsatt teknologiforsprang og*
1426 *konkurransedyktighet for hele denne næringen.*
1427
1428 *Innenfor gjeldende miljø- og klimapolitikk, vil Arbeiderpartiet legge til rette for økt*
1429 *verdiskaping ved at gass i større grad også tas i bruk innenlands også i sammenheng med*
1430 *annen næringsvirksomhet. Bruk av gass i Norge skal skje innenfor våre internasjonale*
1431 *klimaforpliktelser.*
1432
1433 *Arbeiderpartiet vil intensivere arbeidet med utvikling av miljøteknologi i*
1434 *petroleumsvirksomheten og legge til rette for at den kompetansen som utvikles i*
1435 *petroleumssektoren også kommer til nytte i utviklingen innen andre næringer.*
1436
1437 **Arbeiderpartiet vil:**
1438

- *Arbeide for økt fokus på restutvinning, fremfor åpning av nye felt på norsk sokkel.*
- *Sikre at det blir tatt nødvendige hensyn til miljø og fiskerivirksomhet i*
- *petroleumsvirksomheten.*
- *Ikke konsekvensutrede Nordland 6, Nordland 7 og Troms 2 for petroleumsutvinning.*
- *Satse på forbedret oljevernberedskap og sikkerhet i norsk petroleumsnæring.*
- *At det legges til rette for at gass fra norsk sokkel i større grad blir tatt i bruk for*
- *industriell verdiskaping.*
- *Arbeide for å styrke Petoro.*
- *Arbeide for FoU-ordninger og andre næringspolitiske virkemidler som bidrar til*
- *fortsatt teknologiforsprang og konkurransedyktighet for den petroleumsrettede*
- *leverandørindustrien.*

1449
1450 **Felles klimaforpliktelser for framtida**
1451
1452 Til grunn for Arbeiderpartiets klimapolitikk ligger de målene vi har forpliktet oss til i
1453 klimameldingen og klimaforliket mellom partiene på Stortinget. Arbeiderpartiets mål i

1454 klimapolitikken er at de globale utslippene reduseres slik at temperaturøkningen på jorda
1455 ikke overstiger 2 grader C. Ifølge FNs klimapanel vil en temperaturøkning utover dette gi
1456 store og irreversible negative konsekvenser, også i Norge.

1457
1458 Klimaproblemet er sammen med bekjempelse av sult og fattigdom, blant de aller største
1459 utfordringene verden står overfor. Arbeiderpartiet bygger sin politikk på at alle skal ha like
1460 rettigheter og muligheter – både nasjonalt og globalt. Dette prinsippet må også ligge til grunn
1461 for klimapolitikken. Arbeiderpartiet har derfor et langsiktig mål om at hvert menneske på
1462 jorden tildeles samme rett til å slippe ut CO₂. Klimaproblemet kan bare løses gjennom bredt
1463 og langsiktig internasjonalt samarbeid. Samtidig bestemmes det meste av den konkrete
1464 klimapolitikken nasjonalt.

1465
1466 Den viktigste forutsetningen for å løse klimaproblemene er et sterkt internasjonalt
1467 avtaleverk, som omfatter flest mulig land og bidrar til en rettferdig fordeling av byrdene og
1468 utslippsreduksjonene. Arbeiderpartiet vil arbeide for at de FN-ledede klimaforhandlingene gir
1469 en bred klimaavtale som sikrer en utvikling i tråd med togradersmålet. En slik utvikling krever
1470 at verdens samlede utslipp av klimagasser reduseres med 50–85 prosent fram mot 2050.
1471 Dette vil bare være mulig hvis utslippene reduseres både i industrilandene, framvoksende
1472 økonomier og utviklingsland.

1473
1474 På klimamøtet i Durban i 2011 ble det besluttet å arbeide for å framforhandle en bred
1475 internasjonal klimaavtale innen utgangen av 2015. Arbeiderpartiet mener at Norge må bidra
1476 aktivt og konstruktivt i dette forhandlingsløpet med sikte på å oppnå enighet om en mest
1477 mulig omfattende og forpliktende avtale.

1478
1479 En ny bred klimaavtale vil ikke tre i kraft før i 2020. På klimamøtet i Doha i 2012 ble det
1480 oppnådd enighet om å forlenge Kyoto-avtalen fram til 2020. Den andre forpliktelsesperioden i
1481 Kyoto-avtalen omfatter imidlertid bare om lag (10 prosent) av verdens utslipp av klimagasser.
1482 Samtidig øker de globale utslippene sterkt. Globale og omfattende klimatiltak dette tiåret er
1483 derfor avgjørende skal verden nå sine klimamål.

1484
1485

I tråd med klimaforliket er den norske klimapolitikken innrettet mot følgende overordnede mål:

- I Kyoto-protokollens første forpliktelsesperiode har Norge overoppfylt Kyoto-forpliktelsen med 10 prosentpoeng.
- Norge skal fram til 2020 påta seg en forpliktelse om å kutte de globale utslippene av klimagasser tilsvarende 30 prosent av Norges utslipp i 1990.
- Norge skal være karbonnøytralt i 2050.
- Som en del av en global og ambisiøs klimaavtale der også andre industriland tar på seg store forpliktelser, skal Norge ha et forpliktende mål om karbonnøytralitet senest i 2030. Det innebærer at Norge skal sørge for utslippsreduksjoner tilsvarende norske utslipp i 2030.

1486
1487
1488
1489
1490
1491
1492
1493
1494
1495
1496
1497
1498
1499

1500
1501 Videre følger det av regjeringens politiske plattform, Soria Moria II, at regjeringen vil skjerpe
1502 Norges klimamål slik at de tilsvarer kutt i utslippene på 40 prosent innen 2020 i forhold
1503 til 1990-nivå, dersom det kan bidra til enighet om en ambisiøs klimaavtale der de store
1504 utslippslandene påtar seg konkrete utslippsforpliktelser.

1505
1506 Arbeiderpartiet vil at Norge skal øke oppmerksomheten mot de såkalte kortlivede
1507 klimadrivene, som svart karbon og metan. Reduksjon av slike utslipp vil ha en raskere
1508 positiv klimaeffekt. Samtidig har disse klimadrivene en spesiell stor effekt på ismelting.
1509 Norge må utnytte sin posisjon i det arktiske samarbeidet for å fremme tiltak mot kortlivede
1510 klimadrivere.

1511

1512 Norge har de siste årene vært et foregangsland i bekjempelsen av økte klimagassutslipp
1513 fra avskoging og skogforringelse. Denne innsatsen har bidratt til at flere utviklingsland
1514 nå begrenser avskogingen. Norge bidrar dermed til å utløse store og raske reduksjoner i
1515 utslippene. Arbeiderpartiet vil vurdere å forsterke denne innsatsen om det viser seg at dette
1516 også framover vil være et positivt virkemiddel.

1517
1518 En viktig del av det internasjonale klimaarbeidet blir å legge til rette for at privat næringsliv
1519 investerer i fornybar energi i fattige land og framvoksende økonomier. Om lag 1,3 milliarder
1520 mennesker har i dag ikke tilgang til elektrisitet og om lag 2,6 milliarder mennesker har ikke
1521 tilgang til matlaging under rene forhold. Investeringer i fornybar energi og infrastruktur bidrar
1522 til reduserte utslipp, til en klimavennlig økonomisk utvikling og til fattigdomsreduksjon.

1523
1524 Klimaproblemet er langt på vei et resultat av de uregulerte markedskreftene og av at
1525 klimafiendtlig atferd har en for lav eller ingen kostnad for dem som forårsaker den. Samtidig
1526 kan markedskreftene utnyttes for å drive fram klimavennlig teknologiutvikling og klimavennlig
1527 økonomisk vekst. Den viktigste forutsetningen for en klimavennlig økonomisk utvikling er at
1528 det skal koste å slippe ut CO₂. Subsidiert av fossil energi er i dag utbredt. For å bidra til at
1529 en større andel av verdens energiproduksjon kommer fra fornybare kilder, vil Arbeiderpartiet
1530 arbeide for at fossile subsidier avvikles og for at det etableres flere og bedre systemer
1531 for å prise utslipp av klimagasser. Karbonprising gjør investeringer i fornybar energi,
1532 energieffektivisering og teknologiutvikling mer lønnsomt. Prising av utslipp fra for eksempel
1533 internasjonal flytrafikk og skipstrafikk bidrar til å redusere utslippene og kan gi midler til
1534 klimatiltak.

1535
1536 Arbeiderpartiet vil arbeide for omfattende og robuste internasjonale mekanismer for
1537 finansiering av klimatiltak i fattige land. Den internasjonale klimainnsatsen de neste
1538 årene må trappes opp og samordnes sterkere gjennom felles internasjonalt regelverk og
1539 felles kanaler, slik som det Grønne klimafondet. I fraværet av en bred avtale må vi styrke
1540 arbeidet for å redusere de norske utslippene samtidig som vi også styrker innsatsen for
1541 utslippsreduksjoner og en klimavennlig økonomisk utvikling i andre land.

1542 1543 ***En offensiv nasjonal klimapolitikk***

1544
1545 Norge er omfattet av det europeiske kvotesystemet. De samlede utslippene i kvotesystemet
1546 kan bare reduseres gjennom å redusere den samlede kvotemengden. Arbeiderpartiet vil
1547 arbeide for at EUs kvotesystem blir et mest mulig effektivt virkemiddel, blant annet ved at
1548 taket for de totale utslippene reduseres.

1549
1550 Klimapolitikken må innrettes slik at den gir størst mulig utslippsreduksjon for innsatsen og
1551 gir utslippsreduksjoner både i Norge og i utlandet. Norge har lenge ført en aktiv nasjonal
1552 klimapolitikk. I tillegg til at om lag 80 prosent av norske utslipp har en pris fordi de er
1553 underlagt kvoteplikt eller CO₂-avgift, bruker Norge aktivt reguleringer og yter økonomisk
1554 støtte til fornybar energi og klimavennlig teknologiutvikling.

1555
1556 Denne politikken har gitt gode resultater. Dette kommer til uttrykk blant annet ved at utslipp
1557 per produsert enhet (karbonintensitet) i norsk økonomi har falt med om lag 36 prosent de
1558 siste 20 årene når oljesektoren er inkludert. I fastlandsøkonomien er utslippsintensiteten
1559 nesten halvert i samme tidsrom. CO₂-utslippene fra nye personbiler har falt med over 25
1560 prosent de siste årene. Norge har den høyeste andelen elbiler og hybridbiler i verden. I
1561 årene framover må likevel den nasjonale klimapolitikken skjerpes ytterligere. Arbeiderpartiets
1562 mål med den nasjonale klimapolitikken er en langsiktig omstilling av Norge til et
1563 lavutslippssamfunn.

1564
1565 Arbeiderpartiet vil at petroleumssektoren fortsatt skal være pålagt sterke økonomiske
1566 virkemidler gjennom både avgift og kvoter. Den nasjonale klimapolitikken kan og må
1567 utformes slik at den også blir god næringspolitikk. Virkemidlene bør bidra til å videreutvikle
1568 og omstille norsk næringsliv i klimavennlig retning. Teknologiutvikling står her helt sentralt.
1569

1570 Det tar tid å utvikle og realisere nye, klimavennlige løsninger. Den viktigste driveren for
1571 teknologiutvikling i næringslivet er å prise utslipp av klimagasser. Arbeiderpartiet vil i tillegg
1572 fortsette den nasjonale satsingen på klimateknologi, gjennom blant andre Enova og fondet
1573 for klima, fornybar energi og energiomlegging.

1574

1575 Norge er blant de land i verden med høyest andel ren fornybar energi. Det gjør at også vår
1576 kraftkrevende industri er blant dem i verden med minst klimakonsekvenser. Det vil bidra
1577 negativt om norsk kraftkrevende industri flytter til land med større innslag av fossil energi.

1578

1579 Arbeiderpartiets mål er at veksten i persontransporten i storbyområdene skal tas med
1580 kollektivtransport, sykkel og gange. Det krever en samordnet areal- og transportplanlegging
1581 og at kollektivtransport og sykkeltiltak gis økt prioritet i og rundt de største byene. Samtidig
1582 må mer gods over på sjø og bane. Jernbanens rolle i transportsystemet må styrkes, særlig
1583 rundt de største byene. Arbeiderpartiet vil fortsatt føre en politikk som bidrar til at det fases
1584 inn ny og miljøvennlig kjøretøyteknologi og drivstoff.

1585

1586

Arbeiderpartiet vil:

1587

- Være en pådriver i arbeidet for en omfattende og forpliktende internasjonal klimaavtale i 2015.

1588

1589

- Styrke våre internasjonale forpliktelser ytterligere dersom det kan bidra til enighet om en ambisiøs klimaavtale der de store utslippslandene påtar seg konkrete utslippsforpliktelser.

1590

1591

- Arbeide for å avvikle subsidier av fossil energi og for at en større del av de globale utslippene blir underlagt en pris og blir inkludert i et karbonmarked.

1592

1593

- Arbeide for omfattende og robuste mekanismer for finansiering av klimatiltak i fattige land gjennom felles internasjonalt regelverk og felles kanaler, slik som det Grønne klimafondet.

1594

1595

1596

- Arbeide for at utslipp av klimagasser fra avskogning og skogforringelse i utviklingsland, samt internasjonal skipsfart og luftfart inkluderes i et framtidig globalt klimaregime.

1597

1598

- Videreutvikle klima- og skoginitiativet og vurdere å øke den norske innsatsen om den positive utviklingen fortsetter.

1599

1600

- Styrke det internasjonale arbeidet mot kortlivede klimadrivere.

1601

- Satse på utvikling av fornybar energi i utviklingsland.

1602

- Satse på teknologiutvikling innen fangst og lagring av CO₂ og videreføre at alle nye gasskraftkonsesjoner skal være basert på fangst og lagring av CO₂.

1603

1604

- Styrke klimaforskningen og trappe opp innsatsen for at industrien kan utvikle og ta i bruk ny klimavennlig teknologi.

1605

1606

- Ha som mål at veksten i persontransporten i storbyområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Det krever en samordnet areal- og transportplanlegging og at kollektivtransport og sykkeltiltak gis økt prioritet i og rundt de største byene.

1607

1608

- Styrke arbeidet for skredvarsling og -sikring og legge vekt på at statlige og kommunale planprosesser i større grad tar hensyn til mulige virkninger av klimaendringer.

1609

1610

1611

1612

1613

1614

Miljø, friluftsliv og naturvern

1615

1616

Arbeiderpartiet vil at Norge skal være et foregangsland i miljøpolitikken. Vi er kjent for vår vakre natur og vårt gode miljø, og det må vi ta vare på. Friluftsliv har stor egenverdi for den enkelte, og gir god folkehelse. Vi må derfor legge til rette for at flest mulig kan nyte naturen vår, enten det er på tur i fjellet, på sjøen, eller i grøntområder i byene. For å løse miljøproblemene trenger vi omfattende internasjonalt samarbeid, og nasjonal og lokal miljøetsatsing. Både næringsliv, organisasjoner og hver enkelt må ta sitt ansvar.

1617

1618

1619

1620

1621

1622

1623

Vi vil forvalte natur på en måte som gir både nålevende og framtidige generasjoner mulighet til naturopplevelser. Bevaring av økologisk mangfold er ikke bare et nasjonalt anliggende, men et område der Norge har klare internasjonale forpliktelser.

1624

1625

1626

1627

1628 Arbeiderpartiet vil ha levedyktige rovdyrstammer i Norge, og vil ha en målrettet
1629 rovdyrforvaltning slik at konfliktnivået blir redusert. Den todelte målsetningen er
1630 utgangspunktet for vår rovdyrpolitikk, vi skal føre en politikk som muliggjør både levedyktige
1631 rovdyrstammer og landbruk. Rovviltforliket fra 2011 skal følges opp.

1632

1633 Nasjonalparkene er en viktig del av vår natur- og kulturarv, og det er viktig at skjøtselen
1634 av nasjonalparkene styrkes. Det bør legges til rette for større verdiskaping i tilknytning
1635 til nasjonalparkene, for eksempel gjennom turisme. For Arbeiderpartiet er det viktig med
1636 lokalt engasjement og eierskap i vernesaker. Vi vil aktivt ta vare på truede arter og ivareta
1637 artsmangfold, naturtyper og kulturlandskap. Vi vil legge større vekt på fleksible virkemidler,
1638 aktiv skjøtsel og frivillig skogvern framfor områdevern. Når nasjonalparkplanen er ferdigstilt,
1639 skal eventuelle nye store verneområder som hovedregel basere seg på lokale initiativ.

1640

1641 Det er viktig å sikre tilstrekkelig miljøkompetanse i norske kommuner for at kommunene
1642 skal kunne ta sitt ansvar på miljøområdet, og for at naturvern og miljøforpliktelser finner best
1643 mulig lokaltilpassede løsninger.

1644

1645 Det klassiske naturvernet handler om å bevare naturområder for framtidige generasjoner,
1646 hindre miljøødeleggelse og miljøkriminalitet og sikre tilgjengelighet til friluftsanser for alle.
1647 Tilgang til områder for friluftsliv og lavterskel fysisk aktivitet er en viktig sak i hele landet,
1648 enten det er på fjellet eller ved havet.

1649

1650 Vi har lagt fram ny friluftslav som styrker allemannsretten. Samhandlingsreformen retter
1651 fokus mot folkehelse i den nye lovgivningen. Alle kommuner må nå lage en folkehelseplan.
1652 Arbeiderpartiet mener at friluftslavorganisasjonene kan spille en viktig rolle i kommunenes
1653 forebyggende helsearbeid.

1654

1655 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1656 • Sikre allmenn tilgang til fjell, fjord og sjø og videreføre oppkjøpsordningen for
1657 strandeieendom.
- 1658 • Tilrettelegge for at alle skal få gleden av naturopplevelser.
- 1659 • Stans tapet av artsmangfold.
- 1660 • Intensivere bekjempelsen av fremmede arter.
- 1661 • Følge opp rovviltforliket og videreføre den todelte målsetningen i rovviltpolitikken.
- 1662 • Styrke lokal forvaltning og verdiskapingsprogrammer i verneområder.
- 1663 • Utrede skadeeffektene ved bruk av bly utenfor våtmarksområder og skytebaner, og
1664 på det grunnlaget ta stilling til en åpning for bruk av blyhagl utenfor våtområder og
1665 skytebaner.

1666

1667 ***Et bærekraftig landbruk***

1668

1669 De overordnede målene for landbrukspolitikken er matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt
1670 verdiskaping og et *bærekraftig landbruk*.

1671

1672 Landbrukets oppgave er å produsere trygg og variert mat av god kvalitet. Befolkningsvekst
1673 og klimaendringer gjør dette til en viktig oppgave nasjonalt og internasjonalt. Arbeiderpartiet
1674 vil, innenfor de gitte handelspolitiske rammer, legge til rette for økt produksjon av
1675 jordbruksvarer som det er naturgitt grunnlag for og som markedet etterspør, slik at
1676 selvforsyningsgraden kan opprettholdes på om lag dagens nivå. Befolkningen øker, og
1677 SSB anslår at det innen 2030 vil være 20 % flere mennesker i Norge. Etterspørselen fra en
1678 økende befolkning vil gi grunnlag for økt produksjon av jordbruksvarer. Landbruksnæringen
1679 har selv ansvaret for å ivareta forholdet mellom produksjon og etterspørsel.
1680 Jordbruksproduksjonen skal skje på en miljømessig bærekraftig måte.

1681

1682 Landbrukspolitikken må ha en slik innretning at det kan produseres mat over hele landet,
1683 og herunder må fjellandbruket og det arktiske landbruket få større oppmerksomhet. Ved
1684 siden av å utnytte naturressurser til matproduksjon gir distriktlandbruket sysselsetting og

1685

1686 bosetting, samt grunnlag for annen næringsvirksomhet. Dette vil også i større grad sikre at
1687 eierskap til landbrukseiendom og naturressurser holdes på lokale hender.
1688

1689 Næringsens samlede lønnsomhet må bedres i årene som kommer. Bønder er selvstendige
1690 næringsdrivende med ansvar for egen inntekt. Gjennom landbrukspolitikken må
1691 rammevilkårene utformes slik at yrkesutøverne i landbruket sikres en inntektsutvikling og
1692 sosiale vilkår på linje med andre grupper. Arbeiderpartiet vil derfor videreutvikle inntekts- og
1693 velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført siden
1694 2005. Landbruket har også behov for bedre kapitaltilgang for å kunne gjøre nødvendige
1695 investeringer i driftsbygninger og driftsmidler i årene fremover.
1696

1697 Det er avgjørende at markedsordningene for landbruket videreføres, og at samvirkets
1698 rolle som markedsregulator sikres. Et sterkt importvern for landbruksprodukter må søkes
1699 opprettholdt. Ved en eventuell ny WTO-avtale vil vi bruke alle de virkemidlene avtalen gir til å
1700 sikre norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det
1701 gis kompensasjon for tap av inntekt.
1702

1703 For å få ungdom til å satse på landbruket, er det nødvendig med muligheter for utvikling av
1704 bred kompetanse og styrking av velferdsordninger, i tillegg til økonomiske forutsetninger.
1705 Det er behov for å vurdere om aktuelle lovverk er tilpasset dagens situasjon i næring og
1706 samfunn. Dette gjelder jordlov, konsesjonslov og odelslov. Disse lovverkene må legges til rette
1707 for at interesserte ungdommer/personer kan få plass i næringen.
1708

1709 Skogbruket og hele skognæringen konkurrerer internasjonalt. Skog er vårt «grønne gull», og
1710 en miljøvennlig energikilde for framtida. Skog dekker over 20 % av vårt land og utgjør en viktig
1711 del av vårt landskap. Utvikling av politikk og virkemidler rettet mot skogbruket må ha som
1712 overordnet mål å øke verdiskapingen i skogbruket og fremme videreutvikling av en mer robust
1713 trebasert industri. Samtidig vil vi ivareta skogens viktige betydning som rekreasjonsområde for
1714 befolkningen og dens rolle når det gjelder biologisk mangfold og klima.
1715

1716 Jordbruket i Norge har svært forskjellige rammevilkår knyttet til vår geografi og vårt klima,
1717 dette må det tas hensyn til.
1718

1719 Arbeiderpartiet vil utvikle reindriftspolitikken basert på en tredelt målsetting om økologisk,
1720 økonomisk og kulturell bærekraft, der den økonomiske bærekraften er særlig viktig.
1721 Vi vil arbeide for sterkere fokus på næringa som produsenter av eksklusive mat- og
1722 kulturopplevelser. Reinskjøtt er en arktisk delikatesse som har et markedspotensial som må
1723 utnyttes i større grad enn i dag.
1724

1725 Reindriften må sikres nødvendige arealer og reintallet må tilpasses beitegrunnet.
1726

1727 Reindriften må evalueres spesielt med sikte på i større grad å verne om små
1728 aktører i prosesser der det totale reintallet skal ned. De næringspolitiske aspekter i de
1729 reindriftpolitiske virkemidlene må forsterkes.
1730

1731 Landbrukspolitikken må gi bidrag til å finne en balanse mellom bruk og vern av
1732 naturressursene. Dette gjelder rovviltforvaltning, båndlegging av areal og praktisering av
1733 inngrepsfrie soner i skogbruket.
1734

1735 Arbeiderpartiet vil ha levedyktige beitenæringar og rovdyrstammer i Norge og utøve en
1736 aktiv og målrettet rovdyrforvaltning i tråd med vedtatt bestandsmål, slik at konfliktnivået
1737 i landbruket blir redusert, blant annet ved at lokal kunnskap vektlegges i forvaltningen.
1738 Arbeiderpartiet mener at utmarksressursen må kunne utnyttes til beite og at dette hensyntas
1739 i rovdyrforvaltningen. Vi vil ha gode erstatningsordninger.
1740

1741 Med landets begrensede areal for matproduksjon, der dyrket og dyrkbart areal utgjør 3 % av
1742 landets totale areal, er det nødvendig med et sterkt jordvern.
1743

1744 Arbeiderpartiet går inn for en styrt avvikling av pelsdyrnæringen. Omstillingsmidler for
1745 etablering av ny landbruksvirksomhet basert på gårdsbrukets ressurser, blir stilt til rådighet i
1746 avviklingsperioden.

1747

1748 *Dissens Lilleøkseth, Bjelland og Omland: Avsnittet over strykes.*

1749

1750 Næringsmiddelindustrien er svært viktig for Norge, med om lag 42 000 sysselsatte rundt
1751 om i hele landet. Norsk landbruk og næringsmiddelindustrien er gjensidig avhengig av
1752 hverandre. Vi vil ha et aktivt landbruk over hele landet som leverer råvarer av høy kvalitet til
1753 næringsmiddelindustrien. Det er viktig å styrke og videreutvikle norsk næringsmiddelindustri
1754 også i framtida.

1755

1756 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1757 • Opprettholde et variert landbruk over hele landet, basert på lokale ressurser, med
- 1758 jordbruk, skogbruk, beitebruk og reindrift.
- 1759 • Opprettholde selvforsyningsgraden på om lag dagens nivå, gjennom å videreføre den
- 1760 norske modellen med et sterkt importvern.
- 1761 • Opprettholde samvirkebaserte markedsregulatorer og avtakere av norske råvarer fra
- 1762 hele landet.
- 1763 • Opprettholde dagens geografiske produksjonsfordeling.
- 1764 • Gi rammevilkår som sikrer et landbruk over hele landet med en variert bruksstruktur der
- 1765 det er plass for både mindre bruk med ulike inntektskombinasjoner, større bruk, ut fra
- 1766 økte regionalpolitiske hensyn. Ulike klimaforhold må også tas hensyn til.
- 1767 • Sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre
- 1768 grupper.
- 1769 • Bedre kapitaltilgangen for å kunne gjøre nødvendige investeringer i driftsbygninger og
- 1770 driftsmidler, samt produsere kulturlandskap.
- 1771 • Forsterke fokus på kompetanse, innovasjon og forskning i alle ledd i verdikjeden.
- 1772 • Videreutvikle verdiskapingsprogrammene for mat, trevirke, reindrift og bioenergi.
- 1773 • Satse på forskning og nyskaping innenfor trebaserte næringer.
- 1774 • Stimulere til økt bruk av tre i nybygg.
- 1775 • Håndtering av dyr skal skje med omsorg og respekt for dyrets egenart.
- 1776 • Dyr har egenverdi og Mattilsynet må styrkes for å prioritere tilsyn med dyrevelferden.
- 1777 • Sikre at dyr har akseptable transportforhold til slakteri.
- 1778 • Videreutvikle og styrke norsk næringsmiddelindustri, og legge til rette for fortsatt tilgang
- 1779 på råvarer fra norsk landbruk.

1780

1781 ***Kysten som drivkraft***

1782

1783 Vår langstrakte kyst gir oss en unik nærhet til havet og ressursene der, og det har preget
1784 menneskene og virksomheten her i landet i uminnelige tider. Samtidig er situasjonen
1785 forskjellig i de ulike delene av landet. De små kystkommunene i vårt nordligste fylke har
1786 mistet om lag halvparten av folketallet siden slutten av 60-tallet, mens mange kystkommuner
1787 på Vestlandet har hatt eventyrlig vekst etter hvert som olje- og gassvirksomheten er bygd ut.
1788 Arbeiderpartiet vil fortsette å satse på de naturgitte fortrinnene som den lange kystlinja gir
1789 oss.

1790

1791 Norges havareal er syv ganger så stort som fastlandsarealet. Å være en havnasjon gir både
1792 muligheter og ansvar. Mulighetene er å kunne utnytte de rike ressursene havet gir oss.
1793 Ansvaret er å forvalte havområdene på en bærekraftig måte slik at også våre etterkommere
1794 får nyte godt av verdiene havet gir oss. Havet er sårbart for klimaendringer. Vi vet fortsatt
1795 ikke nok om hvordan økt havtemperatur vil påvirke livet i havet. Kunnskap om klimaendringer
1796 er viktig for å kunne forvalte havressursene våre, og for å kunne tilrettelegge for eventuelle
1797 endringer i næringsvirksomheten langs kysten.

1798

1799 Arbeiderpartiet vil gjøre Norge til verdens fremste sjømatnasjon. Det betyr at vi må ligge i
1800 kunnskapsfronten både når det gjelder havmiljø, bærekraftig ressursforvaltning, havbruk,

1801

1802 fangst, produksjon, produktutvikling og markedsarbeid. Fiskeressursene, andre villlevende
1803 marine ressurser og det tilhørende genetiske materialet er fellesskapets eiendom.
1804
1805 For å oppfylle målet om å være verdens fremste sjømatnasjon må forskning,
1806 teknologiutvikling og innovasjon i enda sterkere grad implementeres i sjømatsektoren.
1807 Det er et fortrinn for Norge at vi har sterke marine og maritime klynger. Arbeiderpartiet vil
1808 legge til rette for at våre marine og maritime klynger og kunnskapsmiljøer kan utveksle
1809 erfaringer og kunnskap slik at disse næringene i større grad kan trekke på felleserfaringer
1810 for fremtidig vekst og utvikling. Arbeiderpartiet vil ha en variert flåte og rettferdig
1811 fordeling av fiskeressursene som bidrar til sysselsetting og bosetting langs kysten.
1812 Arbeiderpartiet er opptatt av at flåten er lønnsom nok til å tiltrekke seg både arbeidskraft
1813 og kapital. Verdiskapingen fra våre felles fiskeressurser skal i størst mulig grad komme
1814 de fiskeriavhengige kystsamfunnene til gode. Fiskerimyndighetene skal løpende vurdere
1815 behovet for å tildele nye fiskerettigheter for å sikre rekrutteringen av unge fiskere, eller for å
1816 ivareta særskilte nærings- eller distriktpolitiske hensyn.
1817
1818 Det må ikke innføres ordninger som gir en enkelt utøver en fast varig andel av den
1819 nasjonale fangstkvoten. Nasjonale myndigheter skal årlig kunne avsette inntil 10 prosent
1820 av den nasjonale kvoten til landing og bearbeiding i spesielt utsatte distrikter for å sikre
1821 sysselsettingen i industrien. Fiskeråstoffet som fanges utenfor kysten, skal normalt foredles
1822 ved anlegg på land. Fiskeressursene må forvaltes med sikte på høyest mulig langsiktig
1823 ressursuttak innenfor bærekraftige rammer, og med sikte på et mest mulig stabilt uttak fra år
1824 til år.
1825
1826 Arbeiderpartiet mener at norsk sjømatnæring skal videreutvikles gjennom en strategisk
1827 satsing som bygger på vårt fortrinn ved tilgang på ferskt råstoff av høy kvalitet.
1828 Arbeiderpartiet ønsker å legge til rette for at mest mulig fisk kan bearbeides i Norge.
1829 Foredlingsindustrien må sikres stabil tilgang på råstoff hele året.
1830
1831 Å sikre rekruttering av unge mennesker som har utdanning innen relevante fag og sørge
1832 for etter- og videreutdanningstilbud for de som allerede jobber i næringen, vil være viktig for
1833 næringens utviklingsmuligheter i framtida. Arbeiderpartiet vil derfor ha et utdanningsløft for
1834 sjømatnæringen.
1835
1836 Norge har en lang kystlinje med kaldt vann og god plass. Dette gir oss gode naturgitte
1837 forhold for havbruk. I de 40 årene havbruksnæringen har eksistert i Norge har den utviklet
1838 seg til en stor næring som produserer sunn og god sjømat og skaper viktige arbeidsplasser
1839 og verdier for Norge.
1840
1841 Arbeiderpartiet ser på økt havbruksproduksjon som et viktig bidrag til framtidens
1842 sjømatnæring, og ønsker å legge til rette for økt vekst i næringen innenfor miljømessig
1843 bærekraftige rammer. Samtidig er vi opptatt av at utfordringene som næringen i dag har, i
1844 hovedsak lakselus og rømming, må løses.
1845
1846 **Arbeiderpartiet vil:**
1847 • Sikre bærekraftig forvaltning av fiskeressursene, styrke ressurskontrollen vesentlig og
1848 bekjempe ulovlig fiske.
1849 • Bevare deltakerloven og råfiskloven.
1850 • Stimulere til økt leveranse av fersk fisk gjennom kvotebonus og ferskfiskstrategi.
1851 • Legge til rette for en variert, lønnsom flåte som bidrar til å sikre sysselsetting langs
1852 kysten.
1853 • Sikre at fartøy som har fått tillatelse til å fiske mot plikt til å levere i bestemte regioner,
1854 overholder vilkårene.
1855 • Stå fast ved at det ikke tillates å installere fabrikklegg i fartøy som ikke allerede har
1856 slikt anlegg og gjøre regelverket for produksjon om bord mest mulig likt regelverket for
1857 produksjon på land.
1858 • Utvikle gode samhandlingsarenaer mellom maritime og marine næringer og forsterke
1859 innsatsen på forskning, teknologiutvikling og innovasjon i fiskeri og havbrukssektoren.

- 1860 • Fremme vekst i havbruksnæringen innen miljømessig bærekraftige rammer.
- 1861 • At kommunesektoren får en andel av inntektene ved tildeling av oppdrettskonsesjoner
- 1862 • Gi sjømatnæringen et utdanningsløft.
- 1863 • Legge til rette for en industriell utvikling blant annet ved å sikre forutsigbar tilgang til råstoff gjennom året for foredlingsbedrifter og industri.
- 1864
- 1865

IKT – tilgjengelighet, kunnskap og verdiskaping

1866
1867
1868 Internett og bruk av IKT gjør at vi står midt oppe i en teknologisk og sosial endring som er den største siden industrialiseringen. IKT utgjør en stadig større del av hverdagen vår.

1869 Arbeiderpartiet vil sikre at alle i samfunnet har nødvendig digital kompetanse slik at det ikke oppstår nye sosiale skiller mellom de som har og de som ikke har slik kompetanse.

1870

1871

1872

1873 Digitale løsninger utvikles raskt, de er ofte billigere enn tradisjonelle løsninger, og på områder som helse, utdanning, media og i offentlige sektor blir nye løsninger nå etablert.

1874 Arbeiderpartiet vil utnytte mulighetene dette gir til å skape bedre tjeneste, verdiskaping og mer kunnskap i befolkningen.

1875

1876

1877

1878 Tilgang til gode og stabile internettløsninger er en viktig del av vår infrastruktur. Det er viktig for den enkeltes deltakelse i samfunnet og for næringslivet. I dag har over 96 % av befolkningen i Norge tilgang på internett hjemme, og sammenliknet med andre land er det mange som deltar i det digitale fellesskapet. Det er viktig etter hvert som IKT ikke lenger bare er en støttefunksjon, men en kjernefunksjon. For næringslivet er dette et konkurransefortrinn som Arbeiderpartiet må bidra til å utvikle videre. Både for enkeltpersoner, bedrifter og offentlig virksomhet er tilgang til internett blitt en nødvendighet på linje med annen infrastruktur.

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887 Sikkerhet og robusthet i nettet er viktig for befolkningens trygghet og tillit til å bruke netttjenester. Nettet må være åpent tilgjengelig for alle og den enkelte må selv kunne bestemme hvilket innhold som skal mottas. Arbeiderpartiet vil legge til rette for at Norge skal ha et bredbåndstilbud i verdensklasse.

1888

1889

1890

1891

1892 Arbeiderpartiet vil satse på nye næringer. IKT og internett bidrar til verdiskaping på mange områder. Det gir mulighet til at hver enkelt bedrift kan drives mer effektivt, og gir tilgang til et globalt marked. IKT gir norske virksomheter et konkurransefortrinn når de skal inn i utenlandske markeder. Kunnskap, ideer og tjenester formidles raskere og til flere. Samtidig som IKT-bransjen bidrar til utvikling i mange næringer, skaper den også produkter på egenhånd. Bedrifter som utnytter mulighetene og skaper produkter som svarer til kundenes forventninger, er framtidens bedrifter. Norske bedrifter leverer produkter i verdensklasse basert på IKT-løsninger.

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901 IKT-markedene er i kontinuerlig utvikling. Arbeiderpartiet vil sørge for at det offentlige er en tilrettelegger for næringen, samtidig som det offentlige bør være forsiktig med å gripe inn i markeder på en måte som kan hemme innovasjon. Utvikling av APP-er er blitt en ny næring, og mange produkter utvikles basert på offentlige registre som gjøres tilgjengelig som datasett. Norge er et lite marked, og det er derfor viktig at vi baserer oss på internasjonale standarder for å gi norske aktører tilgang til eksportmarkeder.

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908 Det lagres store mengder data i verden i dag, og disse krever lagringsplass. Arbeiderpartiet vil satse på grønne datasentre som bruker mindre energi og ressurser enn andre datasentre fordi man oppnår synergier knyttet til strømforsyning, bredbåndstilgang, kjøling og mer effektiv utnyttelse av overskuddsvarmen fra maskinene. Norsk klima kombinert med god tilgang på elektrisk kraft og velutviklede personvernlover gjør at Norge er godt egnet for at slik virksomhet etableres her.

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915 Arbeiderpartiet vil styrke Norges konkurransekraft gjennom utdanning, kompetanse og forskning innen IKT. Derfor må vi ha tilstrekkelig kompetanse også på høyt utdanningsnivå.

1916

1917

1918 Det er viktig at den forskningen som utføres, både på grunnleggende nivå og på høyere nivå,
1919 har relevans for næringslivet.

1920

1921

Arbeiderpartiet vil:

1922

- At nettnøytralitet som prinsipp fastholdes.

1923

- Sørge for at vi har et åpent og ikke-diskriminerende internett.

1924

- Bruke offentlige virkemidler for å sikre tilgang der markedsbaserte løsninger ikke etableres.

1925

1926

- At innbyggerne skal tilbys sikre og robuste faste og mobile bredbåndnett av god kvalitet.

1927

1928

- At datasett som er samlet inn av det offentlige må gjøres tilgjengelig slik at det kan utvikles nye produkter basert på slike rådata.

1929

1930

- At Norge skal være aktive aktører i det internasjonale standardiseringsarbeidet og aktivt støtte åpne standarder.

1931

1932

- At Norge skal være et av de fremste markedene for IKT-baserte tjenester.

1933

- Bidra til at IKT-sektoren fortsatt kan være en viktig vekstnæring i Norge.

1934

- Bruke Norges konkurransefortrinn aktivt for å etablere grønne datasentre.

1935

- At befolkningen skal ha digital kompetanse og bruke digitale tjenester på en trygg og sikker måte.

1936

1937

- Sette fokus på personvern og høy sikkerhet slik at befolkningen har tillit til og tar i bruk digitale tjenester.

1938

1939

- Sikre at voksne som står utenfor arbeidslivet skal få styrket sin grunnleggende digitale kompetanse.

1940

1941

- Ha forskningsmiljøer innen IKT som holder høyt internasjonalt nivå.

1942

- Styrke samarbeidet og dialogen mellom utdanningsinstitusjonene og næringslivet.

5) Velferdssamfunnet

Jeg har jobbet frivillig helt siden jeg ble pensjonist og hatt tillitsverv både i kommune og organisasjonsliv i snart 20 år. For eldre mennesker er det tre ting som er vesentlig. Det ene er pleie og omsorg, det andre er skikkelig ernæring, og det tredje er sosialt samvær. Kommunene må bruke mer penger på en god og verdig omsorg. Jeg ser hvor viktig frivilligheten er for mange eldre, både for en bedre omsorg og for et aktivt liv. Det er også viktig med gode kulturelle tilbud, som kan gi de eldre en rikere hverdag.

Torleif, 82 år, Oslo. Pensjonist.

1944 **Vi må være gode på å dele og på å sikre deltakelse**

1945

1946 Fellesskap gir trygghet og styrke. Små forskjeller gir samhold og tillit. Det gjør Norge bedre.
1947 Hvert enkelt menneske har ansvar for å forme sitt eget liv, men i fellesskapet former vi et
1948 samfunn som gjør dette mulig. Denne gjensidige forpliktelsen danner grunnlaget for felles
1949 velferd, og for at alle, uavhengig av bakgrunn, skal ha like muligheter til å utvikle seg og leve
1950 gode liv.

1951

1952 Fellesskapet bygger på plikter og rettigheter som omfatter alle. Arbeid er utgangspunktet for
1953 velferden – og er en del av velferden. Arbeid er et gode – og det skaper goder. Et samfunn
1954 med like muligheter er et samfunn der flere kan lykkes. At flere lykkes er bedre for alle.
1955 Sosial trygghet og verdiskaping er forutsetninger for fortsatt framgang for landet vårt. Trygge
1956 mennesker skaper mer, fordi de våger mer.

1957

1958 Ved å forebygge mer blir det mindre å reparere. Det vil gi mange enkeltmennesker et bedre
1959 liv. Det vil gjøre samfunnet vårt sterkere. Arbeiderpartiet vil videreutvikle gode, moderne
1960 og effektive velferdstjenester til å bli enda bedre. Den norske velferdsstaten skal ikke være
1961 minimumsvelferd, men en trygghet som er der den dagen du blir syk, trenger hjelp eller faller
1962 utenfor.

1963

1964 **Arbeidslinja**

1965

1966 Vårt mål er at alle skal kunne stå på egne ben. Hver enkelt skal ha mulighet til å kjenne
1967 gleden over å være selvstendig, utvikle seg og være en del av et fellesskap i lokalsamfunnet
1968 eller på arbeidsplassen. Arbeiderpartiet tror på folks kraft og vilje til å ta ansvar. Vårt
1969 utgangspunkt er at alle mennesker er ulike, men alle har noe å bidra med i samfunnet som er
1970 verdifullt og nyttig. Derfor skal alle bidra.

1971

1972 Tre prinsipper skal være en rød tråd i vår politikk for å sikre økt deltakelse:

1973

1974 **Vi vil stille krav.** Alle kan bidra. Alle har evner, ferdigheter og muligheter som er
1975 verdifulle. Men ikke alle har fått tatt dem i bruk, fordi de ikke har blitt utfordret eller møtt
1976 med anerkjennelse eller forventninger. Vi vil stille krav om deltakelse og øke bruken av
1977 aktivitetsplikt ved offentlig bistand.

1978

1979 **Vi vil stille opp.** Enkelte kan trenge rehabilitering, kvalifisering og tilrettelegging. Dette
1980 må skreddersys. Arbeidsgivere kan trenge veiledning om hvordan de kan tilrettelegge for
1981 arbeidstakere som trenger det, for eksempel for uføre og andre med nedsatt funksjonsevne.
1982 Vi vil ha et serviceinnstilt NAV, som skal støtte og veilede når det er behov for det. De som
1983 ikke kan arbeide, skal være trygge på at de får den støtten de trenger og sikres tilgang til
1984 arenaer som gir fellesskap.

1985

1986 **Vi vil forene alle gode krefter.** Frivillige krefter spiller en særlig viktig rolle som supplement
1987 til det offentlige velferds- og tjenestetilbudet. Organisasjoner, ideelle virksomheter og sosiale
1988 entreprenører når ut til målgrupper som tradisjonelt ikke oppsøker NAV eller offentlig hjelp,
1989 eller som kan oppleve terskelen inn som for høy. Vi vil legge til rette for alle gode krefters
1990 bidrag.

1991

1992 Våre velferdsordninger skal gi trygghet, og unngå misbruk. Det krever at det samarbeides
1993 mellom ulike etater og at man har et regelverk og IKT-systemer som legger til rette for trygg
1994 informasjonsutveksling, innenfor rammen av grunnleggende personvern.

1995

1996 Vi vil ha velferdsordninger som sikrer velferd. Personer som opparbeider seg
1997 trygderettigheter i Norge, kan ha rett til å ta disse med seg om de drar til andre land. Dagens
1998 flyttestrømmer gjør det nødvendig å se nærmere på om regelverket er i takt med den nye
1999 virkeligheten. I videreutviklingen av velferdssamfunnet legger vi mer vekt på tjenester enn
2000 kontantoverføringer. Vi ønsker å knytte plikter til ytelsene.

2001

2002 Sosial trygghet er en viktig forutsetning for alles deltakelse. Da trengs gode offentlige
2003 velferdstjenester. Arbeid til alle er det viktigste virkemiddel mot fattigdom. Svak økonomi
2004 svekker også muligheten til å delta på fellesarenaer som koster penger, for eksempel kultur-
2005 og idrettsaktiviteter. Det kan gå særlig utover barn. Arbeiderpartiet vil prioritere en økonomisk
2006 politikk som sikrer små forskjeller og tiltak som motvirker sosial skjevfordeling, særlig blant
2007 barn og unge.

2008

2009

Arbeiderpartiet vil:

2010

- At graderte ytelser og mulighet til å være delvis i arbeid ved sykdom eller uførhet skal være et aktivt virkemiddel for helse og deltakelse.

2011

- At krav om aktiv arbeidssøking, kvalifisering eller rehabilitering skal brukes aktivt ved sosialhjelp, slik at en raskest mulig skal kunne stå på egne ben.

2012

2013

- At behandling for fysiske eller psykiske helseplager skal kombineres med deltakelse i arbeid eller arbeidsrettet trening, såfremt det er forsvarlig.

2014

2015

- At personer med rusproblemer skal få tett oppfølging i form av en kombinasjon av hjelp til å mestre rusproblemene og arbeidstrening. Oppfølgingen skal tilbys i form av et individuelt program etter modell av kvalifiseringsprogrammet.

2016

2017

2018

- Gi unge under 25 år som blir arbeidsledige, målrettede tiltak for å føre dem tilbake i arbeid eller utdanning eller tilby dem en skreddersydd aktivitetsplan med arbeidsrettede tiltak.

2019

2020

2021

- Sikre flere tilknytning til arbeidet gjennom tidsbegrensede og langsiktige lønnstilskudd.

2022

2023

- Utvikle flere traineeprogrammer, nye utprøvningsjobber og opplæringsstillinger, med vekt på grupper som i dag står utenfor arbeidslivet, særlig personer med psykiske lidelser og personer med nedsatt funksjonsevne.

2024

2025

- Styrke mangfoldet blant de som arbeider i offentlige virksomheter, blant annet når det gjelder minoritetsbakgrunn og nedsatt funksjonsevne. Offentlige virksomheter skal være i front på å beholde dyktige seniorer i jobb.

2026

2027

2028

- Sivilsamfunnet skal involveres i arbeidet med å få flere i arbeidslivet. Initiativ i regi av ideelle aktører vil kunne nå ut til målgrupper som tradisjonelt ikke oppsøker NAV eller offentlige tjenester.

2029

2030

2031

- Sikre dem som har behov for atføring god individuell oppfølging. Attføringsbedriftene skaper viktige attføringstilbud og skal garanteres forutsigbare rammevilkår.

2032

2033

- Styrke innsatsen mot trygdemisbruk gjennom samling av offentlig informasjon som informasjon om arbeidsforhold, skatteinnbetalinger, informasjon fra folkeregisteret og trygdeutbetalinger.

2034

2035

2036

- Iverksette tydelige sanksjoner, inkludert tap av rettighet for en periode, ved misbruk av sykepengeordningen.

2037

2038

- At norske utenriksstasjoner i samarbeid med skattemyndighetene og NAV skal bidra til å oppdage og stoppe misbruk av trygdemidler.

2039

2040

- Vri innsatsen fra kontantoverføringer til tjenester der det er mulig, samt i større grad knytte plikter til kontantoverføringer, slik at de ikke kan eksporteres.

2041

2042

- Utrede kjøpekraftsjustering av eksporterbare ytelser fra folketrygden, med unntak av uføretrygd og alderspensjon.

2043

2044

- Vurdere medlemskapsbestemmelsene i Folketrygden for å forhindre misbruk av folketrygdytelsene.

2045

2046

- Knytte krav om boplikt for kontantstøtten.

2047

- At offentlige ytelser og barnebidrag holdes tilbake fra bortføreren ved internasjonal barnebortføring.

2048

2049

- Styrke fylkesmannens tilsyn med de sosiale tjenestene slik at det sikres forsvarlig underhold og likeverdige tjenester over hele landet.

2050

2051

- Øke de boligsosiale tilskuddene og sikre at en større andel av disse nyttes i ikke-belastede boområder.

2052

2053

- Styrke rådgivning om gjeld og økonomi ved NAV-kontoret og sørge for at dette inngår som en del av oppfølgingen i individuell plan.

2054

2055

2056

2057

2058

2059

2060 **Barn og familie**

2061

2062 Familien er det nærmeste fellesskapet i samfunnet. Arbeiderpartiet vil ha en politikk som
2063 legger til rette for at man kan kombinere et godt familieliv med arbeidslivet. Familiene
2064 skal være en god ramme for barn å vokse opp i. Familier som av ulike årsaker opplever
2065 vanskeligheter, skal få den hjelpen de trenger.

2066

2067 Det skal være enkelt å kombinere barn og karriere. Fedre og mødre er likeverdige
2068 omsorgspersoner for sine barn. Arbeiderpartiet har vært pådrivere for å innføre og utvide
2069 tiden man kan motta foreldrepenger og fedrekvoten. Dette har hatt betydning for begge
2070 foreldres mulighet til å ha omsorg for sine barn. Arbeiderpartiet vil gjøre det enklere for
2071 studenter å bli foreldre.

2072

2073 De fleste ønsker å få barn, men mange opplever at det er vanskelig å få barna de så gjerne
2074 ønsker seg. Arbeiderpartiet mener det er et stort gode for samfunnet og den enkelte at det
2075 blir født barn, og ønsker å legge best mulig til rette for dette. Derfor vil vi utvide antallet
2076 forsøk med assistert befruktning i det offentlige helsevesenet og støtte bedre opp om dem
2077 som vil adoptere.

2078

2079 Nye fremskritt innenfor teknologi og legevitsenskap gir oss stadig flere muligheter til å
2080 realisere ønsket om å få barn. Arbeiderpartiet erkjenner at dette også reiser en rekke
2081 krevende etiske spørsmål, lik rett ing og tilgjengelighet ra andre.iltakene som er iverksatt
2082 fungerer hensiktsmessig.. Arbeiderpartiet ønsker ikke en kommersialisering av dette feltet,
2083 og vi vil si nei til en utvikling der foreldre kan velge egenskaper til sine barn.

2084

2085 Familiebegrepet er ikke statisk, og barn vokser opp i ulike familiekonstellasjoner.
2086 Stebarnsadoptionsjoner i homofile familier skal gjennomføres raskere og enklere.

2087

2088 Arbeiderpartiet vil ikke åpne for surrogati i norsk lov. Samtidig er det flere barn født i utlandet
2089 som opplever manglende rettigheter når de kommer til Norge. I slike saker vil Arbeiderpartiet
2090 sette barnas beste først.

2091

2092 **Arbeiderpartiet vil:**

2093

- Innføre 12 måneders studiestøtte for studenter med barn og økt forsørgerstipend for de med lavest inntekt.
- Gi mer medisinsk hjelp inkludert flere forsøk ved assistert befruktning.
- Legge til rette for en mer effektiv adopsjonsprosess gjennom flere samarbeidsland og overføring av ansvaret for godkjenning av adoptivforeldre fra kommunalt til statlig barnevern.
- Gjøre det mulig å stå i kø for assistert befruktning og adopsjon samtidig.
- Åpne for eggdonasjon.
- Erstatte overgangsstøtten for eneforsørgere med aktivitetsrettede tiltak og barnehageplass etter at barnet er fylt ett år.
- Arbeide for at barn ved samlivsbrudd får opprettholdt god kontakt med begge foreldre.
- Styrke familievernkontorene slik at meklingsordningen ved samlivsbrudd kan bli bedre og bidra til å dempe konfliktnivået.
- Se på om det bør begrenses hvor ofte barnefordelingssaker kan føres for retten og vurdere om retten til fri rettshjelp fungerer etter hensikten for å dempe antallet konfliktsaker.
- Gradvis avvikle kontantstøtten når full barnehagedekning er oppnådd og alternative ordninger er etablert.

2094

2095

2096

2097

2098

2099

2100

2101

2102

2103

2104

2105

2106

2107

2108

2109

2110

2111 **Barnevern**

2112

2113 Barnevernet i Norge skal sikre rett hjelp til rett tid. Der det er behov for hjelp skal barnevernet
2114 komme inn så tidlig som mulig. Det er barnets beste som skal styre innsatsen. Tiltak
2115 som settes inn, i hjemmet eller utenfor, må være faglig begrunnet, og barnevernet må
2116 regelmessig vurdere om de tiltakene som er iverksatt, fungerer hensiktsmessig. For å
2117 sikre god hjelp, må barnets stemme høres før beslutninger tas. Arbeiderpartiet vil ha et
2118 kunnskapsbasert barnevern. Barnevernet må ha kompetanse til å hjelpe barn i flerkulturelle
2119 familier.

2120

2121 **Arbeiderpartiet vil:**

2122

- At barnets beste skal ha forrang for det biologiske prinsippet.

2123

- Innføre en overordnet bestemmelse i barnevernloven som styrker barns medvirkning i alle saker som angår dem.

2124

2125

- Gjennomgå bestemmelser om taushetsplikt for å sikre at disse ikke hindrer at

2126

informasjon som er til barnets beste, blir formidlet videre til rett instans.

2127

- Heve den flerkulturelle kompetansen i barnevernet, slik at omsorgssvikt i familier med

2128

innvandrerbakgrunn lettere kan identifiseres.

2129

- Stimulere til flere fosterhjemstilbud, også blant familier med flerkulturell bakgrunn.

2130

- At institusjon bare unntaksvis bør være en varig løsning for barnet. I de tilfeller de

2131

likevel må tas i bruk, bør institusjonene være differensiert. Institusjonsbehovet skal

2132

være tilpasset den enkeltes behov.

2133

- Sikre at barn og ungdom som er barnevernets ansvar, har samme rett og plikt til utdanning som andre barn. Dersom de ikke følger vanlig skoleundervisning, skal det foreligge et vedtak og det skal gis tilrettelagt undervisning.

2134

2135

- Styrke ettervernet for barn som har vært under barnevernets omsorg.

2136

- At barnevernet nyttiggjør seg erfaringene, kompetansen og kapasiteten til tidligere

2137

barnevernsbarn, sosiale entreprenører og ideelle organisasjoner.

2138

- At kompetanse og bemanning i det kommunale barnevernet fortsatt må prioriteres, og at alle kommuner skal sikre et faglig miljø rundt barnevernsansvarlig.

2139

2140

- Sikre at meldeplikten for skoler, barnehager og helsepersonell har ved mistanke om

2141

alvorlig omsorgssvikt eller overgrep mot barn, overholdes.

2142

2143

2144

2144 **En trygg og fri ungdomstid**

2145

2146

I ungdomsårene gjør man en rekke valg som er viktige for hvordan ens egen framtid skal bli.

2147

Derfor mener Arbeiderpartiet at en god ungdomspolitik må sørge for at ungdom føler seg

2148

trygge nok til å gjøre gode valg. Trygge nok til å tørre å velge utradisjonelt. Trygge nok til å

2149

stå imot press fra andre. Trygge nok til å være fri. Å være fri er å kunne velge det som passer

2150

for akkurat deg, uavhengig av hvor du bor, hvilken økonomisk eller kulturell bakgrunn du har,

2151

og uavhengig av hvilket kjønn, hvilken religion og legning du har.

2152

2153

For å sikre frihet og trygghet må ungdom først og fremst sikres medbestemmelse i saker

2154

som angår dem selv. Arbeiderpartiet mener også at ungdom må ha gode muligheter for

2155

innflytelse og medvirkning i skolehverdagen og i lokalsamfunnet. For å komme godt i gang

2156

med voksentilværelsen må vi unngå at unge starter sin arbeidskarriere med ledighet.

2157

Ungdomsgarantien må derfor videreutvikles. I dag har ungdom store utfordringer med å

2158

komme seg inn på boligmarkedet. En offensiv boligpolitikk må være særlig rettet mot at unge

2159

kan få skaffe seg en bolig.

2160

2161

Ungdomstiden er også en sårbar tid. Lett tilgang til en helsetjeneste som er imøtekommende

2162

og kan veilede og hjelpe på en god måte i spørsmål om identitet og seksualitet, og med

2163

god kompetanse på psykisk helse er nødvendig. Arbeidet for å hindre at unge blir utsatt for

2164

mobbing og vold må bli enda bedre for å sikre trygghet i ungdomsårene.

2165

2166

2166 **Arbeiderpartiet vil:**

2167

- Ha et løft for landets helsestasjoner for ungdom slik at det blir et likeverdig og reelt

2168

tilbud over hele landet.

- 2169 • Gi alle elever fra 8. trinn til VG3 bedre tilgang til helsesøster og sørge for å rekruttere flere menn til yrket.
- 2170 • Øke de statlige midlene til helsetjenestene hos studentsamskipnadene.
- 2171 • At arbeidet for å fremme god psykisk helse skal gis støtte og oppmerksomhet.
- 2172 • Utrede en ny varig ordning for bruk av gradert sykestipend for elever og studenter.
- 2173 • Utvide forsøksordningen med gratis prevensjon ved å inkludere flere områder og årskull.
- 2174 • Ha bedre seksualundervisning og legge til rette for flere informasjonsprosjekter om seksualitet.
- 2175 • Etablere en ressurside om voldtekter i nære relasjoner og kjærestevold.
- 2176 • At kunnskap om seksuelle overgrep og voldtekt skal være del av seksualundervisningen i skolen.
- 2177 • At alle kommuner har egnede, rimelige, øvings- og fritidslokaler tilgjengelig
- 2178 • Utvide ordningen med kulturkort for ungdom.
- 2179 • At alle kommuner tilbyr kulturkort for ungdom til en rimelig pris.
- 2180 • Oppmuntre kommunene til å ha «hjem for en 50-lapp»-ordninger.
- 2181 • Oppfordre fylkeskommunene til å ha barne- og ungdomsbilletter på kollektivtransport opp til 18 år.
- 2182 • At alle lærlinger skal omfattes av elev- og studentrabatt.

Forbruker

2188
2189
2190
2191 Forbrukerne skal sikres muligheten til å ta informerte valg. Gjennom bruk av teknologi kan stadig mer informasjon gjøres tilgjengelig, og digitale verktøy gir nye muligheter til å sortere informasjonen. Forbrukerne skal sikres mot skadelige kjemikalier og miljøgifter. Egen bolig er den største investeringen forbrukere gjør. Arbeiderpartiet mener norske boligkjøpere må sikres bedre mot feil og mangler ved boligen.

Arbeiderpartiet vil:

- 2192 • At åpent tilgjengelig pris- og vareinformasjon også gjøres tilgjengelig elektronisk.
- 2193 • Gjennomføre en handlingsplan for en giftfri forbrukerhverdag.
- 2194 • Styrke forbrukernes krav på informasjon ved boligkjøp, og sikre kjøper bedre mot feil og mangler ved boligen.

Tilgjengelighet og deltakelse

2200
2201
2202
2203 Økt fysisk og praktisk tilgjengelighet er ikke bare viktig for personer med permanent nedsatt funksjonsevne: Mange opplever nedsatt førlighet/bevegelsesevne eller sansetap i deler av livet. For å få alle med må vi bygge ned barrierene for deltakelse. Ofte er hindrene som gjør deltakelse vanskelig, skapt av mennesker. Produkter, bygg og uteområder bør så langt det er mulig utformes slik at de kan brukes av alle, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler. Universell utforming innarbeides i alle relevante lovverk.

2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
2222
2223
2224
2225
2226

Muligheter for aktiv deltakelse handler også om tilgang til varer, tjenester og informasjon. Allmenn informasjon må være tilgjengelig for alle. Det betyr for eksempel at informasjon må være tilgjengelig på lydfil, i tillegg til å foreligge i elektronisk form.

Arbeiderpartiet vil:

- 2217 • Fjerne barrierer og sørge for universell utforming og tilgjengelighet slik at alle kan delta i samfunnet.
- 2218 • Bidra til heving av kompetanse på universell utforming hos dem som står for offentlig planlegging, utbygging og innkjøp.
- 2219 • At nye holdeplasser som bygges og transportmateriell som anskaffes, er universelt tilgjengelige.
- 2220 • Sikre at digitale løsninger utformes universelt.
- 2221 • At hjelpemiddelsentralens tilbud skal være tilgjengelig over hele landet. Alle skal sikres tilgang til nødvendige hjelpemidler.

- 2227 • Sikre at alle elever og studenter med dokumentert behov for tilrettelegging ved
- 2228 eksamen skal få det.
- 2229 • Styrke ordningen med funksjonsassistanse i skole og arbeidsliv.
- 2230 • Sikre gode transportordninger mellom skole, arbeidsplass og hjem for dem som ikke
- 2231 kan bruke offentlig transport eller kjøre selv.
- 2232 • Utvikle tilbudet med brukerstyrt personlig assistanse (BPA).
- 2233 • Sikre at personer med funksjonsnedsettelse kan få tilbud om mestringskurs.

2234

2235 **Pensjon og trygd**

2236

2237 Folketrygden er fellesskapets trygghet for den enkelte til inntekt i alderdommen, ved uførhet
2238 eller når en forsørger faller bort. Pensjonsforliket om alderspensjon og om ny uføretrygd
2239 sikrer et forutsigbart og stabilt pensjonssystem for framtida. Hovedformålene er å sikre den
2240 enkelte økonomisk trygghet og gjøre det mulig å kombinere arbeid og pensjon, eller arbeid
2241 og trygd.

2242

2243 Oppdeling og ulikheter i tjenstepensjonsordninger hindrer omstillinger og flyt i arbeidslivet.
2244 Vi har i de seinere år sett en utvikling i privat sektor der gode ytelsesordninger er blitt
2245 erstattet av innskuddsordninger. Disse er både billigere og mer forutsigbare for bedriften,
2246 men gir jevnt over dårligere ytelser for de ansatte. For å sikre alle ansatte i privat sektor
2247 opptjening av alderspensjon i tillegg til ytelsene fra folketrygden, ble lov om obligatorisk
2248 tjenstepensjon (OTP) innført i 2006. Dette har likevel ikke sikret et akseptabelt pensjonsnivå
2249 for alle arbeidstakere. For å skape grunnlag for et bredt, kollektivt pensjonssystem også i
2250 privat sektor, og som er tilpasset den nye folketrygden, går Arbeiderpartiet inn for å forberede
2251 et lovverk som kan muliggjøre slike avtalefestede ordninger. Slike ordninger vil også gjøre
2252 det lettere å skifte arbeidsgiver i privat sektor uten å tape pensjon.

2253

2254 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2255 • Sikre gode offentlige ytelser for personer som ikke kan delta i arbeidslivet.
- 2256 • Gjennomføre pensjonsreformen og innføre ny uføretrygd fra 2015.
- 2257 • Sikre en fortsatt god pensjon og at den kan kombineres med å være i arbeid.
- 2258 • Sikre rammebetingelsene for AFP i privat sektor.
- 2259 • Vurdere aldersgrenser i sammenheng med arbeidslivets utvikling og tilpasse disse til
2260 pensjonsreformarbeidet.
- 2261 • Stimulere til at flere eldre står i arbeid også etter fylte 70 år.

2262

2263 **Aktivt seniorliv**

2264

2265 Seniorene utgjør en stor og voksende del av befolkningen. De fleste er aktive og har gode
2266 muligheter for utfoldelse og livskvalitet. Flere seniorer bør trekkes inn i organisasjonslivet
2267 og det frivillige samfunn. Sosialt samvær og fellesaktiviteter kan også utsette utvikling av
2268 alderdomssykdommer. Det er derfor viktig forebygging å sørge for gode møteplasser for
2269 eldre, gjennom eldresentre og aktivitetssentre.

2270

2271 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2272 • Stimulere koblingen mellom frivillige organisasjoner, kultur- og seniortiltak, samt kontakt
2273 med nærmiljøet, slik at vi kan legge til rette for en aktiv og deltakende alderdom.
- 2274 • Trekke inn frivillige organisasjoner, bibliotek og eldresentra i arbeid for å gi eldre
2275 muligheten til å lære bruk av IKT.
- 2276 • Gjøre aktiv bruk av eldrerådene.
- 2277 • Utvikle tilbudene med senioropplæring som positive møteplasser med faglig innhold for
2278 pensjonister i ulike deler av landet.
- 2279 • At nye pensjonister blir tilbudt en oversikt over frivillige tilbud i kommunen og
2280 oppfordres til å delta aktivt i nærmiljøet.

2281

2282

2283

2284

2285 **Omsorg, trygghet og frihet**

2286

2287

Rekruttering av et tilstrekkelig antall kvalifiserte ansatte i pleie og omsorgstjenestene er en av de største utfordringene for å sikre gode velferdstjenester også i årene som kommer.

2288

2289

2290

De som er pleie- og omsorgstrengende, har krav på et tilbud bygget på god kunnskap og kompetanse hos de ansatte og mulighet til å leve et innholdsrikt liv selv om de trenger hjelp i hverdagen. Da er det viktig med fortsatt styrket kommuneøkonomi og at omsorgstilbudet er tilpasset den enkeltes behov.

2291

2292

2293

2294

2295

Omsorgsplan 2020

2296

Arbeiderpartiet mener at framtidens helse- og omsorgstjenester må preges av tilstrekkelig personale, høy kompetanse og nytenking og utvikling. Vi må tenke nytt og fremtidsrettet rundt fag og metoder, organisering, teknologi og samarbeid med frivillige og pårørende.

2297

2298

2299

2300

Eldre er den største brukergruppen av helse- og omsorgstjenester i kommunene. Antallet eldre begynner å øke fra 2020. Vi har benyttet perioden fra 2005 til å rehabilitere og bygge heldøgns omsorgsplasser, til å styrke kompetansen blant personalet og til å øke antall årsverk i sektoren. I tiden fram mot 2020 må vi videreføre og forsterke denne innsatsen. Samtidig må vi bruke denne perioden til å forberede den endrede demografien og utvikle nye og fremtidsrettede helse- og omsorgstjenester for eldre så vel som for andre som har behov for gode tjenester i kommunene.

2301

2302

2303

2304

2305

2306

2307

2308

Alle som trenger en institusjonsplass eller en bolig med heldøgns omsorg, skal ha det.

2309

Kommunene må ha nok institusjonsplasser til de som trenger det, og slik at beboere med langtidsplass på institusjon får enerom dersom de ønsker det.

2310

2311

2312

Arbeiderpartiet vil avløse omsorgsplan 2015 med en ny og forsterket Omsorgsplan 2020.

2313

2314

2315

2316

Arbeiderpartiet vil i perioden 2015 til 2020:

2317

- Sette kommunene i stand til å øke med ytterligere 10 000 nye årsverk i helse og omsorgssektoren fram mot 2020, samtidig som det planlegges for en ytterligere vekst fra 2020.

2318

2319

2320

- Ha som mål å øke andelen ansatte med formell kompetanse i helse- og omsorgssektoren slik at $\frac{3}{4}$ besitter slik kompetanse.

2321

2322

- Øke antallet helsefagarbeidere, sykepleiere, ergoterapeuter og fysioterapeuter i sektoren.

2323

2324

- At kommunene skal lage utviklingsplaner som viser behovet for rehabilitering og bygging av heldøgns bo- og omsorgsplasser. Staten skal videreføre en statlig tilskuddsordning for å støtte en slik utvikling.

2325

2326

2327

2328

2329

2330

Kvalitet og innhold

2331

Svært mange av de som i dag bor på sykehjem, lider av demens. Plassene som bygges og pusses opp, må derfor tilpasses behovene til demente, og sykehjemmene må sikre at beboerne opplever trygghet og omsorg. De som lider av demens, skal oppleve mening og innhold i hverdagen selv om de er syke. Livsgledesertifisering er et middel til å løfte kvaliteten i sykehjem og i heldøgns bo- og omsorg. Slike konsept bør videreutvikles og spres. Kultur er et viktig bidrag til å gi gode opplevelser for beboerne.

2332

2333

2334

2335

2336

2337

2338

Dagaktivitetstilbudene må bygges videre ut. Hjemmeboende med demens skal sikres et dagaktivitetstilbud, og målet er at alle kommuner skal ha et slikt tilbud. Arbeiderpartiet vil fortsette å gi tilskudd til opprettelse av plasser, og har som mål å lovfeste plikten til å tilby dagaktivitetstilbud når tilbudet er bygget videre ut. Både de ansatte og de pårørende må få

2339

2340

2341

2342

2343 økt kompetanse om demenslidelser. Gjennom pårørendeskolen skal pårørende få støtte,
2344 veiledning og kunnskap.

2345

2346 **Innovasjon i omsorgen**

2347 Framtidas kompetanseløft må rettes mot de kompetansebehov en ny og framtidsrettet helse-
2348 og omsorgstjeneste vil ha.

2349

2350 Alle skal kunne leve i trygghet og frihet i sitt eget hjem, også de som har behov for hjelp til
2351 å klare seg i hverdagen. Flere offentlige oppgaver vil i tiden framover løses annerledes og
2352 smartere enn før. Innovasjon i omsorgen og bruk av velferdsteknologi vil kunne bidra til at
2353 flere får hjelp, men også at hjelpen blir bedre. Ved riktig bruk kan dette gi mer nærhet mellom
2354 mennesker, mer trygghet i hverdagen og muligheter for et mer sosialt og aktivt liv. Da vil
2355 den enkelte også kunne bo hjemme lenger. For ansatte i helse- og omsorgssektoren kan ny
2356 teknologi føre til tidsbesparelser og at arbeidet blir mindre fysisk belastende.

2357

2358 Vi vil ha en omsorgstjeneste som sikrer eldre et verdig liv, respekt, valgmuligheter og
2359 privatliv.

2360

2361 Ved å satse på forebygging vil flere utsette eller unngå å få alvorlige sykdommer, og de som
2362 trenger hjelp vil få bedre oppfølging. Hjemmetjenesten må videreutvikles, og personer som
2363 får helsehjelp og praktisk bistand i hjemmet, må kunne forvente koordinering, faste avtaler
2364 og færrest mulig personer å forholde seg til.

2365

2366 Ny teknologi kan bidra til å utvikle trygghetsboliger og dermed gjøre det mulig for flere å
2367 bo hjemme lenger. Kombinert med døgnåpen resepsjonstjeneste og fellesrom for sosialt
2368 samvær, kan det bidra til en god og trygg alderdom for mange.

2369

2370 Samhandlingsreformen innebærer at mennesker skal slippe å ligge på sykehus når de
2371 ikke trenger det. Det er bra for den enkelte, og det er bra for samfunnet. Kommunene
2372 har fått et tydelig forebyggingsansvar og kan gjennom gode forebyggende tiltak hindre
2373 sykehusinnleggelse. Framtidas eldreomsorg må bygge videre på ideene og prinsippene i
2374 samhandlingsreformen.

2375

2376 Behovene i livets slutfase må ivaretas. Det bør legges bedre til rette for de som ønsker å
2377 dø hjemme. I livets slutfase er det ekstra viktig at pårørende får tilstrekkelig informasjon
2378 til å kunne ta nødvendige beslutninger. Dette må også ses i sammenheng med retten til
2379 omsorgspermisjon ved omsorgsansvar for nære pårørende.

2380

2381 **Arbeiderpartiet vil:**

2382

- Sette kommunene i stand til å øke med ytterligere 10 000 nye årsverk i helse og omsorgssektoren fram mot 2020, samtidig som det planlegges for en ytterligere vekst fra 2020.

2383

- Ha som mål å øke andelen ansatte med formell kompetanse i helse- og omsorgssektoren slik at ¾ besitter slik kompetanse.

2384

- Øke antallet helsefagarbeidere, sykepleiere, ergoterapeuter og fysioterapeuter i sektoren.

2385

- At kommunene skal lage utviklingsplaner som viser behovet for rehabilitering og bygging av heldøgns bo- og omsorgsplasser. Staten skal videreføre en statlig tilskuddsordning for å støtte en slik utvikling og vil vurdere virkemiddelbruken for å sikre at kommunene får et godt nok tilbud i forhold til befolkningens behov.

2386

- Sørge for at de som ikke kan klare seg med oppfølging fra helse- og omsorgspersonell hjemme, får tilgang til bolig med heldøgns omsorg eller sykehjemsplass.

2387

- Lovfeste en kommunal plikt til å ha dagtilbud til personer med demens.

2388

- Fortsette arbeidet med å utvikle kvalitet og innhold i sykehjem og utvikle en nasjonal sertifisering for sykehjem og heldøgns omsorgsplasser.

2389

- Utvikle bedre samarbeid med pårørende og åpne sykehjem og omsorgsboliger mot nærmiljøet.

2390

2391

2392

2393

2394

2395

2396

2397

2398

2399

2400

- 2401 • Styrke forskningen på Alzheimer, demens og andre nevrologiske sykdommer, for å
- 2402 legge bedre til rette for tidlig innsats og forebygging og utvikle tilrettelagte og tilpassede
- 2403 tjenester.
- 2404 • Lage en handlingsplan for moderne pårørendepolitikk, som sikrer at pårørende makter
- 2405 å stå i krevende omsorgsoppgaver.
- 2406 • Sikre de som mottar hjemmetjenester en fast kontaktperson, innflytelse over hvem som
- 2407 kommer hjem til seg og medbestemmelse over hva som skal utføres.
- 2408 • Sikre eldre som kommer på institusjon større valgfrihet og innflytelse over
- 2409 hverdagslivet.
- 2410 • At eldre skal få tilbud om veiledning i hverdagsmestring og -rehabilitering og
- 2411 forebyggende hjemmebesøk for å sikre økt egenmestring, aktivitet og trivsel, blant
- 2412 annet gjennom forsøk med oppsøkende team med fagpersoner.
- 2413 • Utvikle nye faglige tilnærminger og arbeidsmetoder i omsorgstjenestene.
- 2414 • Øke helse og omsorgsforskningen.
- 2415 • Stimulere til økt innovasjon i helse- og omsorg og utarbeide nasjonale og lokale planer
- 2416 for innovasjon og bruk av velferdsteknologi i kommunene.
- 2417 • Ta utgangspunkt i brukernes behov og ta i bruk de ansattes kompetanse når det legges
- 2418 til rette for nytenkning og utvikling av velferdsteknologi.
- 2419 • Gi kompetansestøtte til utvikling av lokale innovasjonsprosjekter innen
- 2420 velferdsteknologi.
- 2421 • Fjerne hindre for bruk av velferdsteknologi i lovverk med nødvendig respekt for
- 2422 personvern og personlig integritet.
- 2423 • Mobilisere mellommenneskelig omsorg ved å samarbeide med frivillig sektor, støtte og
- 2424 ta vare på den ressursen pårørende representerer.
- 2425 • Lage en frivillighetsstrategi for å sikre at frivillige og nærmiljø ivaretas som ressurs.
- 2426 • Gi tilskudd til bygging av trygghetsboliger, som møter behovet for tilrettelagte boliger
- 2427 med blant annet resepsjonstjenester hele døgnet, felles kantine/arealer for sosiale
- 2428 begivenheter.
- 2429 • At arbeidet med å øke kapasiteten og kompetansen til lindrende behandling og omsorg
- 2430 ved livets slutt må styrkes, også der denne tiden tilbringes i hjemmet.
- 2431 • Sikre god oppfølging i livets slutfase for beboere på institusjon og for de som ønsker å
- 2432 dø hjemme.

Vårt felles ansvar for å forebygge

2433

2434

2435

2436 Folkehelsearbeid har stått sentralt for Arbeiderpartiet i hele vår historie. Arbeiderbevegelsen

2437 har gått i bresjen for bedre arbeidsmiljø, høyere boligstandard og forsvarlige sanitærforhold.

2438 Økt levealder, mindre helseforskjeller og et bedre liv for den enkelte i forrige århundre kom

2439 i stor grad som et resultat av bedre folkehelse. For Arbeiderpartiet er solid folkehelsearbeid

2440 fundamentet i helsepolitikken

2441

2442 Alle har ansvar for egen helse. Men fellesskapet har også ansvar for alles helse. Norge er

2443 et land med små økonomiske forskjeller. Likevel finner vi de tydeligste sosiale forskjellene

2444 innen helse. God fordelingspolitikk er god folkehelsepolitikk.

2445

2446 Vi står overfor en økning av ikke-smittsomme livsstilssykdommer som Verdens

2447 helseorganisasjon kaller en epidemi; hjertelidelser, diabetes, kreft, lungesykdommer og

2448 psykiske lidelser. 80 prosent av alle dødsfall i Norge skyldes nå disse ikke-smittsomme

2449 sykdommene, og det er klare sosiale forskjeller.

2450

2451 Vi har kunnskap og virkemidler til å møte disse nye folkehelseutfordringene. Det er godt

2452 dokumentert at forebygging, og spesielt samfunnsrettede tiltak, er det som gir mest helse

2453 igjen for pengene og størst velferdsgevinst. Skal vi lykkes med å forebygge og slå tilbake

2454 denne epidemien av livsstilssykdommer, trengs en mobilisering for folkehelse. Det handler

2455 om forebygging av fysiske og psykiske plager, om menneskers mulighet til å leve fullverdige

2456 liv, og om å ta i bruk tilgjengelige menneskelige og økonomiske ressurser.

2457

2458

2459 Fysisk aktivitet er en kilde til helse og livskvalitet, og er nødvendig for normal vekst og
2460 utvikling hos barn og unge. Fysisk aktivitet som helsefremmende faktor er en «ferskvare»
2461 som må vedlikeholdes gjennom daglig bevegelse og aktiv bruk av kroppen. Vi mennesker
2462 kan trene gjennom hele livet. Samtidig vet vi at for lite fysisk aktivitet er en risikofaktor for
2463 utvikling av en rekke helseplager og sykdommer som blant annet overvekt og fedme, type
2464 2-diabetes, hjerte- og karsykdommer, flere kreftformer og muskel- og skjelettsykdommer.
2465

2466 Som en konsekvens av økt levealder og nye livstilsutfordringer vet vi at mange flere
2467 mennesker kommer til å leve med sykdom. For å sikre trygghet og frihet for den enkelte,
2468 mener Arbeiderpartiet at dette gjør det enda viktigere å prioritere grunnleggende og
2469 langsiktig folkehelsearbeid og helseforebygging. Dette må også tilrettelegges best mulig
2470 for at den enkelte kan klare å ta ansvar for å forebygge dårlig helse og gi seg selv god
2471 egenomsorg.
2472

2473 Arbeiderpartiets helsepolitikk er forankret i en solid satsing på tidlig innsats og det viktige
2474 folkehelsearbeidet som gjøres i alle samfunnssektorer. Alle skal ha likeverdig tilgang til
2475 nødvendige helsetjenester av høy kvalitet uavhengig av bosted eller personlig økonomi.
2476

2477 Folkehelseiltak på mange områder har sikret flertallet av befolkningen god tannhelse og
2478 dermed relativt lave utgifter til videre forebygging og behandling. God tannhelse henger nøye
2479 sammen med resten av folkehelsen, og det må derfor legges til rette for god kontakt mellom
2480 tannlegene og resten av helsevesenet.
2481

2482 Arbeiderpartiet vil fortsette arbeide for at alle skal være sikret en god tannhelse gjennom å
2483 gi flere grupper tannbehandling dekket av folketrygden. Grupper med dårlig tannhelse, store
2484 utgifter og dårlig økonomi skal sikres først.
2485

2486 Vold i nære relasjoner er et folkehelseproblem med store personlige så vel som
2487 samfunnsmessige omkostninger. Helsetjenestene må bli bedre på å forebygge og avdekke
2488 vold og overgrep. Helsetjenestens kompetanse på oppfølging av ofre for vold i nære
2489 relasjoner må bedres.
2490

2491 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2492 • Følge opp og styrke folkehelsefokuset i samhandlingsreformen og oppfølgingen av ny
- 2493 lov om folkehelse.
- 2494 • Styrke det lokale arbeidet for bedre folkehelse, blant annet ved å legge til rette for
- 2495 tilgang til folkehelserådgivere i kommunene og for at forebyggende helsearbeid får en
- 2496 naturlig plass i kommuneplanene.
- 2497 • Styrke tilskuddsordningen til frisklivssentraler og lærings- og mestringsentre,
- 2498 • Legge til rette for en nasjonal satsing på fysisk aktivitet og sykling gjennom å anlegge
- 2499 stier, turveier, gang- og sykkelveier, og gjennom aktivitetskampanjer overfor ulike
- 2500 målgrupper.
- 2501 • At kronikere lærer å mestre og forebygge videreutvikling av sykdommen. Øke
- 2502 kunnskapsspredning om vanlige lidelser ved hjelp av likemannsarbeid, sammen med
- 2503 brukerorganisasjoner.
- 2504 • Oppmuntre kommunene til å inngå rammeavtaler med ideelle aktører om forebyggende
- 2505 helsearbeid.
- 2506 • Styrke skolehelsetjenesten slik at den rustes for forebyggende arbeid, særlig for bedre
- 2507 psykisk helse og mot fedme.
- 2508 • Sikre bedre forebygging og folkehelse gjennom en satsing på flere helsesøstre.
- 2509 • Tilrettelegge for at både daglig fysisk aktivitet og sunn mat skal bidra til å sikre godt
- 2510 læringsmiljø i skolen.
- 2511 • Gi tilbud om tidlig ultralyd også i det offentlige helsevesenet.
- 2512 • Opprettholde vinmonopolordningen og sikre ordningens legitimitet ved å endre
- 2513 loven slik at vinmonopolet kan holde åpent på julaften, nyttårsaften, påskeaften og
- 2514 pinseaften, samt på valgdagen.
- 2515 • Videreutvikle forebyggende arbeid for god folketannhelse.
- 2516

- 2517 • At det offentlige gradvis tar et større ansvar for tannhelsefeltet gjennom at flere grupper
2518 gis tannbehandling dekket av folketrygden.
2519 • Prioritere lave eller ingen egenandeler for tannhelse for dem som har de største
2520 problemene.

2521

2522 **Rekruttering til helse- og omsorgssektoren**

2523

2524 I årene som kommer vil behovet for helse- og omsorgstjenester øke, og det vil være et
2525 stort behov for arbeidskraft til denne sektoren. Kompetansebehovet vil også endre seg.
2526 Rekrutteringen til helse- og omsorgssektoren må derfor være bredere enn i dag, og det
2527 offentlige må ha stort fokus på å legge til rette for og motivere flere til å gå inn i disse yrkene.
2528

2529

2530 Gode arbeidsforhold, arbeidsplasser basert på hele stillinger og bedre kjønnsbalanse vil
2531 kunne ha en rekrutterende effekt. Det samme har opplevelsen av helse- og omsorgssektoren
2532 som en karrierevei med muligheter for utvikling og nye utfordringer.

2533

2534 Flere heltidsstillinger i helse- og omsorgssektoren gir større forutsigbarhet og kvalitet for
2535 brukerne og gjør arbeidshverdagen mer forutsigbar for de ansatte. Det langsiktige målet er at
2536 heltidsstillinger skal være hovedregelen i helsesektoren.

2537

2537 **Arbeiderpartiet vil:**

2538

- 2539 • Lære av arbeidet som er gjort for å inkludere kvinner i tradisjonelt mannsdominerte
2540 utdanninger og yrker, og iverksette endringer som må til for å rekruttere bredere.
- 2541 • Gi kjønnspoeng til gutter som velger tradisjonelt kvinnedominerte utdanninger innen
2542 helse- og omsorg.
- 2543 • Arbeide systematisk og kunnskapsbasert mot frafall fra helse- og
2544 omsorgsutdanningene.
- 2545 • Gi opplæring innen bruk av velferdsteknologi i helse- og omsorgsutdanningene. Legge
2546 grunnlaget for innovasjon innen velferdsteknologi gjennom utdanningsløpene og i
2547 yrkeslivet.
- 2548 • Satse på etter- og videreutdanningstilbudet for ansatte i pleie- og omsorgssektoren.
- 2549 • Sammen med partene arbeide for en heltidskultur i omsorgssektoren. Det langsiktige
2550 målet er at hovedregelen i helsesektoren skal være heltidsstillinger.

2551

2551 **Den beste behandlingen når du blir syk**

2552

2553 Arbeiderpartiets mål er at dersom du blir syk i Norge, skal du kunne være trygg på at et av
2554 verdens beste helsevesen står klar til å hjelpe deg. Norsk helsevesen skal fortsatt være
2555 et offentlig ansvar, og egenbetalinger ved helsetjenester skal være lave slik at ingen blir
2556 utestengt på grunn av økonomi. Organiseringen av tjenestene skal være slik at kvaliteten blir
2557 best mulig.

2558

2559 Vårt mål er at behandlingen skal gi best mulig resultat, og at den kan gis på en måte som
2560 tar hensyn til pasientens ønsker og livssituasjon. Gjennom endringene som har skjedd de
2561 siste årene, har vi konsentrert avanserte behandlinger på færre sykehus. Dette har gitt
2562 økt overlevelse for eksempel av hjerteinfarkt, trafikkskader og kreft. Denne utviklingen må
2563 fortsette. De fleste mindre kompliserte behandlinger kan imidlertid gis i mindre enheter. Det
2564 betyr at vi må jobbe for at flest mulig kan få hjelp hjemme eller nær der de bor når det er
2565 mulig uten å forringe kvaliteten.

2566

2567 Norsk helsevesen er ikke gode nok til å involvere pasientene. Vi mener at pasientene må
2568 få bedre informasjon og større innflytelse over egen behandling. Servicenivået kan økes
2569 ytterligere ved å øke telefontilgjengelighet, redusere ventetider og systematisk etterspørre
2570 pasientenes egne tilbakemeldinger.

2571

2572 Fastlegen, legevakten og det akuttmedisinske tilbudet i Norge er stort sett av høy kvalitet.
2573 Denne kjeden av tilgjengelig kompetent helsehjelp som ikke krever henvisning, er en
2574 viktig bærebjelke i helsetjenesten. Kompetansen og tilgjengeligheten bidrar til en trygg

2575 helsetjeneste når vi trenger den. En velfungerende fastlegeordning avlaster legevakten.
2576 Funksjonelle legevakter avlaster akuttmedisinen. Disse tjenestene må videreutvikles og
2577 samarbeidet og informasjonen mellom dem må styrkes.
2578

2579 Arbeiderpartiet mener at det må være god politisk styring for å oppnå de beste resultatene
2580 innen helsevesen og sykehus. Derfor vil Arbeiderpartiet at staten skal eie sykehusene, og
2581 at dette skal kombineres med regional og lokal medvirkning. Den lokale tilhørigheten for
2582 de regionale helseforetakene kan ytterligere bedres blant annet gjennom styrket dialog
2583 mellom helseregionene og lokale myndigheter. Hovedlinjene i helsepolitikken bør forankres
2584 i Stortinget gjennom de årlige budsjettokumentene, den nasjonal helse- og omsorgsplanen
2585 og stortingsmeldinger om aktuelle temaer.
2586

2587 Ventetidene for sykehusbehandling skal reduseres både gjennom kapasitetsøkning, bedre
2588 organisering, bedre samhandling med kommunene og bedre forebygging. Selv om vi oppnår
2589 mest gjennom forebygging, så vil det bli nødvendig å øke bevilgningene til sykehusene
2590 også i årene fremover for å sørge for at vi kan benytte teknologisk utvikling til det beste for
2591 pasientene og være rustet for endret alderssammensetning i befolkningen.
2592

2593 Den teknologiske utviklingen og utviklingen av stadig nye legemidler gir oss stadig nye
2594 muligheter til å kurere sykdom. Samtidig bringer den oss opp i vanskelige diskusjoner om
2595 prioriteringer og ressursbruk på nye og usikre behandlingsformer. Vi ønsker at det skal være
2596 faglige vurderinger som ligger til grunn for valg av metoder og legemidler, slik at vi kan hjelpe
2597 flest mulig med de ressursene som er til rådighet.
2598

2599 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2600 • At sykehus, kommunehelsetjeneste og fastleger skal samarbeide organisatorisk og
- 2601 faglig slik at innbyggerne får best og raskest mulig behandling.
- 2602 • Øke pasientsikkerheten gjennom åpenhet og læring i både sykehus og
- 2603 kommunehelsetjeneste.
- 2604 • Sikre samhandling og informasjonsflyt i alle deler av helsevesenet for helhetlige og
- 2605 koordinerte pasientforløp, også elektronisk.
- 2606 • At poliklinisk spesialisthelsetjeneste skal være tilgjengelig for innbyggerne med kortest
- 2607 mulig ventetid og reisevei. Sykehusene skal organisere dette i egen aktivitet og
- 2608 gjennom avtaler med private og avtalespesialister.
- 2609 • At alle som trenger det, kan få time eller hjemmebesøk av sin fastlege med kortest
- 2610 mulig ventetid.
- 2611 • Styrke helseberedskapen.
- 2612 • Måle og følge opp kvalitet i større grad enn i dag. Rapportering skal forenkles og
- 2613 automatiseres for å øke tiden ansatte har sammen med pasientene.
- 2614 • At alle skal ha tilgang til konkrete mål på kvalitet, samt pasienters og ansattes
- 2615 erfaringer fra de ulike sykehusene.
- 2616 • At alle skal ha tilgang til egen pasientjournal på nett, og at det skal arbeides mot målet
- 2617 «én innbygger – én journal».
- 2618 • Forenkle og forsterke pasientrettighetene slik at alle som henvises til sykehus med
- 2619 behov for helsehjelp, gis en forpliktende frist for behandling og automatisk oppfølging.
- 2620 • At alle pasienter i løpet av ti virkedager etter henvisning skal få en dato for møte på
- 2621 sykehuset.
- 2622 • At finansieringsordningen for sykehusene vektlegger kvalitet.
- 2623 • Øke fleksibiliteten til de offentlige sykehusene når det gjelder å ansette flere spesialister
- 2624 og øke antallet behandlinger innenfor sine økonomiske rammer.
- 2625 • Endre lovverket slik at journalopplysninger følger pasienten og ikke den enkelte
- 2626 virksomheten.
- 2627 • Sørge for fortsatt statlig eierskap med lokal og regional medvirkning til styring av
- 2628 sykehusstilbudet.
- 2629 • Bidra til nye sykehusinvesteringer gjennom forutsigbar sykehusøkonomi og statlige lån.
- 2630 • Øke bruken av kvalitetsregistre. Disse skal basere seg på automatisk innhenting av
- 2631 informasjon.
- 2632 • Styrke forskning, innovasjon og bruk av ny teknologi.

- 2633 • Fremme kunnskapsbaserte beslutninger ved prioriteringer og vurderinger av nye
2634 legemidler og behandlingsmetoder.
2635 • Oppmuntre samspill og samarbeid med ideelle og private aktører for å bidra til en god
2636 helhet i helsetjenesten. Det er viktig med forutsigbare avtaler for ideell sektor.
2637

2638 **Rehabilitering**

2639

2640 En av bærebjeltene i en god helsetjeneste er habilitering og rehabilitering. Gode
2641 habiliterings- og rehabiliteringstjenester er for mange en forutsetning for deltakelse i
2642 samfunnet, og er en viktig del av samhandlingsreformen
2643

2644 Målsettingen for disse tjenestene er å gi bistand slik at personer skal oppnå best mulig
2645 mestringssevne, selvstendighet og inkludering i samfunnet. Ved å gjøre brukerne mest
2646 mulig selvhjulpne så tidlig som mulig, økes livskvaliteten, og en kan i en del tilfeller unngå
2647 innleggelse på sykehus/institusjon.
2648

2649 Rehabilitering skjer i hele behandlingsskjeden, men rehabilitering i hjemmet har den senere
2650 tiden fått økt oppmerksomhet. Gode rehabiliteringstjenester forutsetter ledelsesforankring og
2651 samarbeid på tvers av profesjoner. I mange kommuner utvikles det nå nye tjenester og måter
2652 å jobbe på. Dette er en ønsket utvikling Arbeiderpartiet støtter og vil bidra til å videreføre.
2653

2654 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2655 • Sikre tidligst mulig rehabiliteringsinnsats.
2656 • Ha en rehabiliteringstjeneste som sikrer større tværfaglighet, bedre ledelsesforankring
2657 og større fokus på hjemmerehabilitering.
2658 • Bedre kompetansen på feltet og bidra til å styrke ergoterapi, sykepleie og fysioterapi i
2659 kommunene.
2660 • Videreutvikle feltet i et samarbeid med ideelle organisasjoner som jobber på feltet.
2661 • Sette brukerne i sentrum, og at det skal utvikles gode konkrete individuelle planer for
2662 rehabilitering som sikrer et smidig samarbeid mellom profesjoner og ulike nivåer.
2663

2664 **Rett hjelp til rett tid – psykisk helse**

2665

2666 Mange mennesker vil gjennom livet oppleve å bli psykisk syke. Åpenhet om psykisk helse
2667 og sykdom er ett av de viktigste bidragene vi som samfunn kan gi de som rammes. Mange
2668 psykiske lidelser kan forebygges, andre kan med tidlig behandling få rask helbredelse.
2669 Omfanget av psykiske lidelser i befolkningen gjør at man kan si at dette er et betydelig
2670 folkehelseproblem.
2671

2672 Grunnlaget for god psykisk helse legges tidlig. Et samfunn preget av gode
2673 fellesskapsløsninger og inkludering av alle lager rammer for gode liv og kan forebygge
2674 fremtidige psykiske lidelser. Tidlig innsats og deltakelse i arbeidsliv, samt arbeidsrettede
2675 tiltak, kan føre til kortere sykdomsforløp.
2676

2677 Psykisk helse omfattes av samhandlingsreformen. Det betyr fokus på forebygging,
2678 godt samarbeid mellom kommuner og sykehus og en fortsatt omstilling fra
2679 langvarige institusjonsopphold til lokalt tilpassede tiltak supplert med behandling i
2680 spesialisthelsetjenesten der det er nødvendig.
2681

2682 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2683 • Sikre tidlig intervensjon ved angst og depresjon gjennom fastleger, kommunale tilbud,
2684 DPS og andre lavterskeltilbud innen psykisk helse.
2685 • Løfte satsingen overfor personer med psykiske lidelser, gjennom større bruk av
2686 lavterskeltilbud, kortere ventetid og tettere oppfølging av pasientene over tid.
2687 • At forskningen i større grad enn i dag fokuserer på årsaksforholdet ved psykisk
2688 sykdom.
2689 • Bedre akuttberedskapen i psykiatrien.
2690 • Styrke barne- og ungdomspsykiatrien.

- 2691 • Styrke skolehelsetjenestens forebyggende arbeid for bedre psykisk helse.
- 2692 • Stille krav om arbeidsrettet rehabilitering og en meningsfull hverdag i dagtilbudet for
- 2693 psykisk syke.
- 2694 • At personer som både har en psykisk lidelse og et rusproblem, møtes og behandles
- 2695 med utgangspunkt i begge sykdomstilstander.
- 2696 • At det innen psykisk helsevern, både på DPS og i avtalepraksis, bør være mulig å bytte
- 2697 behandler/behandlingsmetode.
- 2698 • Øke befolkningens kunnskaper om psykisk sykdom, samt sikre kunnskap om psykisk
- 2699 helse blant helsepersonell. Helsestasjoner og skolehelsetjeneste skal prioriteres i
- 2700 kunnskapsløftet.
- 2701 • Sikre at barnehagene forebygger både fysiske og psykiske helseproblemer.

Rus – forebygging og behandling

2702
2703
2704
2705 Arbeiderpartiet vil ha en ruspolitikk som forebygger rusmisbruk og som gir god hjelp og
2706 behandling til de som utvikler en avhengighet. Derfor vil Arbeiderpartiet føre en politikk som
2707 begrenser tilgangen til rusmidler, og der gode nasjonale løsninger som vinmonopol, en god
2708 skjenkepolitikk og en klar avgrensning mot legalisering av narkotika er viktige bærebjelker. Vi
2709 vil bekjempe rusavhengighet uten å bekjempe den rusavhengige. Arbeiderpartiet er opptatt
2710 av at mennesker med rusproblemer møtes med likeverd og respekt. Hjelp skal tilbys uten
2711 at det stilles krav om rusfrihet, samtidig som rusfrihet må være et mål for de fleste. Barn av
2712 rusavhengige må få trygge oppvekstvilkår, og pårørende må vies større oppmerksomhet.
2713 Tilbudet om hjelp og eventuell behandling til pårørende som har behov for det, må styrkes.

2714
2715 Langt de fleste skadene som følger av rus, skyldes bruk av alkohol. Arbeiderpartiet vil ha økt
2716 fokus på de negative sidene ved alkoholbruk, ikke minst de negative konsekvensene som
2717 rammer pårørende og øvrig tredjepart.

2718
2719 Arbeiderpartiet vil ha større åpenhet om alkoholmisbruk og fjerne eventuelle stigma som
2720 fører til at mennesker som trenger det, er for flau til å be om hjelp.

2721
2722 Rusbehandling er en del av samhandlingsreformen, og Arbeiderpartiet vil bruke
2723 samarbeidsavtalene mellom kommuner og helseforetak aktivt, slik at den rusavhengiges
2724 behandlingsforløp er planlagt og iverksatt i samarbeid mellom helseforetak og kommune.
2725 Dette vil ikke minst ha betydning for ettervernet.

2726
2727 Arbeiderpartiet vil ha et kunnskapsbasert rusfelt, der en endrer det som ikke virker og styrker
2728 det som virker.

Arbeiderpartiet vil:

- 2731 • Jobbe for at kommunene har rusfrie fritidstilbud/fritidsklubber til ungdom.
- 2732 • Jobbe for at tjenestene til rusavhengige blir mer tilgjengelige og utadrettet og dermed
- 2733 tilpasses denne gruppens behov.
- 2734 • Bygge ut lavterskeltilbud for rusmiddelmissbrukere, der brukere både får helse- og
- 2735 sosialfaglig oppfølging.
- 2736 • Sikre personer med rusproblemer tett og individuell oppfølging før, under og etter
- 2737 behandling i spesialisthelsetjenesten.
- 2738 • Redusere ventetid til avrusning, behandling og oppfølgingstjenester og sikre kontinuitet
- 2739 i behandlingsforløpet.
- 2740 • Sikre sammenhengende tjenester i tråd med samhandlingsreformen. Sikre at
- 2741 behandlingsforløp i spesialisthelsetjenesten utvikles i et forpliktende samarbeid med
- 2742 kommunen. Sikre godt utbygd oppfølging etter behandling.
- 2743 • At det utvikles rusakutter i de største byene.
- 2744 • Følge opp tiltakene fra rusmeldingen når det gjelder doping.
- 2745 • Sikre tannbehandling til tidligere rusmiddelmissbrukere.
- 2746 • Sikre at brukerens individuelle plan er konkret og gis et reelt innhold, og at det skaffes
- 2747 koordinator til brukere med behov for sammensatte tjenester.
- 2748

- 2749 • Styrke samarbeidet med de ideelle aktørene på rusomsorgsfeltet, og med
- 2750 organisasjonene for brukere og pårørende.
- 2751 • Styrke forskningen på rusavhengighet og effekt av behandling.
- 2752 • Ha en nullvisjon for overdoser og oppsøkende overdoseteam i alle store byer.
- 2753 • Ha et prøveprosjekt med Naloxone (nesespray, motgift) i de store byene.
- 2754 • Styrke tilbudene til de mest hjelpetrequende og sikre at brukere med både psykiske
- 2755 lidelser og rusavhengighet blir fulgt tett opp over tid.
- 2756 • Styrke rehabiliteringssiden av legemiddelassistert behandling.
- 2757 • Sikre gode rutiner og kompetanse i hele hjelpeapparatet slik at personer med
- 2758 rusproblemer og deres pårørende lettere fanges opp.

Kysten har vært Norges livsnerve gjennom mange år. Den er kilde til verdiskapning og bosetting langs hele kysten. Vi må videreutvikle den kunnskapen vi har opparbeidet oss om kysten gjennom århundrer og sørge for fortsatt innovasjon og nyskaping.

Menneskene som arbeider i maritim næring skaper verdiene. Kompetansen til norske sjøfolk, fiskere og havforskerne er i verdensklasse. Skal vi fortsatt være verdensledende i fremtiden må ungdommen vises mulighetene som ligger i næringen.

Solveig, 37, Haugesund. Daglig leder innen maritim sektor

2760 **Binde landet sammen, bygge Norge videre**

2761

2762 Arbeiderpartiet vil ha gode kommunikasjoner og transportmuligheter over hele landet.

2763 Veger, jernbane, havner og lufthavner bidrar til å binde landet sammen og er avgjørende
2764 for næringsutvikling og for at folk skal kunne bo i hele landet. Både distriktenes og byenes
2765 behov må ivaretas. Økt framkommelighet, bedre sikkerhet og miljøhensyn skal ligge til grunn
2766 for Arbeiderpartiets samferdselspolitikk.

2767

2768 Vi gjennomfører nå tidenes samferdselsløft med rekordhøy utbygging av veg, jernbane og
2769 havner. Denne storsatsingen må videreføres i årene som kommer. For å legge til rette for
2770 verdiskaping i hele landet skal transportkorridorene prioriteres. Transportbehovene øker,
2771 ikke minst som følge av den store forventede befolkningsveksten. Særlig i og rundt de
2772 store byområdene vil dette kreve en stor utbygging av kollektivtransporten og tilrettelegging
2773 for sykkel og gange. Veksten i persontransporten i de store byområdene må tas med
2774 kollektivtrafikk, sykkel og gange. Kommuner og fylkeskommuner må fremdeles ha ansvaret
2775 for lokal og regional kollektivtransport. Den store økningen i transportbehovet tilsier likevel at
2776 staten som et ledd i en gjensidig avtale med kommuner og fylkeskommuner i større grad enn
2777 i dag bidrar til å finansiere kollektivtransporten. Slike avtaler må omfatte en helhetlig areal-
2778 og transportplanlegging og effektive virkemidler for å vri transportbruken fra privatbil og over
2779 til kollektiv.

2780

2781 Mer godstransport må flyttes fra veg og over til sjø og bane og Arbeiderpartiet vil at det
2782 skal utarbeides en nærskipstrategi for å nå dette målet. Sentrale elementer i denne
2783 nærskipstrategien må være fornyelse av flåten, forenkling av administrative rutiner,
2784 forbedrede konkurransevilkår for sjø i forhold til vei, og utvikling av havnene som
2785 logistikk-knutepunkter. Vi vil fortsatt satse på utbygging av havner og farleder og av gode
2786 omlastingspunkter. Det er nødvendig å utvikle en havnestruktur som bidrar til effektiv lossing
2787 og lasting. Samtidig bør flere av havnene samarbeide.

2788

2789 Et godt flytilbud er avgjørende for næringsutvikling og bosetting over hele landet. Ordningen
2790 med at overskuddsflyplasser betaler for de ulønnsomme flyplassene skal videreføres.

2791

2792 Den store utbyggingstakten for både veg og jernbane i årene som kommer vil kreve store
2793 planleggingsressurser hos kommunene og statlige etater, gode kontraktsformer og en
2794 fleksibel organisering som for å sikre god framdrift i prosjektene. Planprosessene både på
2795 kommunalt og statlig nivå må gås gjennom slik at plantiden kan kortes ned.

2796

2797 Den vellykkede satsingen på trafikksikkerhet, blant annet ved å bygge møtefrie veger,
2798 gjennomføre rassikringstiltak og prioritere fartsbegrensing og -kontroll, må fortsette slik at
2799 nedgangen i antallet hardt skadde og drepte på norske veger fortsetter.

2800

2801 Å få flere til å bruke sykkel er bra for miljøet, for folkehelsen og for å få mindre kø på veiene.
2802 Arbeiderpartiet har ambisjoner for sykkelsatsingen, og vil derfor legge til rette for at sykkel er
2803 et reelt alternativ både for reiser til jobb og skole og på fritiden.

2804

2805 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2806 • Gjennomføre et nasjonalt løft for investeringer, drift og vedlikehold av veg, jernbane og
- 2807 sjøveg.
- 2808 • At veksten i persontrafikken i de største byområdene skal tas med buss, bane, tog,
- 2809 sykkel og gange. Vi vil derfor gjennomføre et nasjonalt løft for kollektivtransporten i
- 2810 de største byområdene. Dette vil vi gjøre gjennom gjensidige avtaler mellom staten,
- 2811 fylkeskommunene og kommunene.
- 2812 • Prioritere transportkorridorene og stamveinettet.
- 2813 • Sikre forutsigbar prosjektfinansiering av de viktigste samferdselsprosjektene på egne
- 2814 budsjettposter.
- 2815 • Legge til rette for at større og sammenhengende samferdselsprosjekter kan
- 2816 organiseres som egne prosjekter som sikrer effektiv framdrift og fornuftige
- 2817 kontraktsformer.

- 2818 • Vurdere planleggingssystemet, blant annet kriterier for bruk av statlig plan, med sikte
- 2819 på å korte ned planleggingstiden for større infrastrukturprosjekter.
- 2820 • Sikre kommuneøkonomien slik at fylkeskommunene kan ivareta sitt ansvar som
- 2821 vegholder og ansvarlig for lokal og regional kollektivtransport.
- 2822 • Prioritere jernbaneutbygging i intercity-triangelet i Østlandsområdet og i andre
- 2823 store byområder der jernbanetransporten kan dekke en stor del av økningen i
- 2824 transportbehovet.
- 2825 • At det skal legges fram en framdriftsplan for utbygging av Intercity-forbindelsen i det
- 2826 sentrale Østlandsområdet, med en tidfesting av når ulike strekninger kan ferdigstilles.
- 2827 • At det som en oppfølging av Nasjonal transportplan legges fram en handlingsplan for
- 2828 kollektivtransport.
- 2829 • Gjøre nasjonal sykkelstrategi og satsing på sykkel og gange til en naturlig del av
- 2830 nasjonal transportplan.
- 2831 • At det skal legges fram en samlet godsstrategi hvor det blant annet legges til rette for
- 2832 overgang for godstransport fra veg til sjø og bane og for en effektiv bruk av sjøvegen.
- 2833 • Utvikle en nærskipsstrategi for å flytte mer gods fra veg til sjø.
- 2834 • Ta initiativ til modernisering av lostjenesten og fornying av farledsbevisordningen.
- 2835 • Bidra til å etablere sammenhengende sykkelveinett, etablere sykkelekspressveier på
- 2836 utvalgte strekninger og bedre muligheten for sykkelparkering ved kollektivknutepunkt.
- 2837 • Se syke transport og drosjetilbud og evt. andre transporttilbud i distriktene i
- 2838 sammenheng for å sikre et godt tilbud.

2839

Ny giv i boligbyggingen

2840

2841

2842 Bolig er – ved siden av arbeid, utdanning og helse – det viktigste for folks velferd. De fleste i

2843 Norge bor godt og eier sin egen bolig. Norsk boligpolitikk har vært vellykket. På begynnelsen

2844 av 1900-tallet bodde vi trangt og dårlig. I dag har vi verdens høyeste boligstandard.

2845 Arbeiderpartiet er opptatt av å bygge videre på det som fungerer godt. I tillegg er det behov

2846 for å ta nye grep, fordi situasjonen i boligmarkedet har endret seg. At folk har et godt og trygt

2847 sted å bo til en overkommelig pris har vært og er fortsatt et viktig mål for Arbeiderpartiet. I

2848 2009 opplevde vi en kraftig nedbremsing i boligbyggingen som følge av den internasjonale

2849 finanskrisen. Kombinert med sterk befolkningsvekst har det ført til ubalanse mellom tilbud

2850 og etterspørsel. Økte boligpriser har gjort det vanskeligere for mange – særlig for unge – å

2851 etablere seg i egen bolig. Det har også ført til et høyt gjeldsnivå i norske husholdninger.

2852

2853 Arbeiderpartiet mener det er en sentral politisk oppgave å legge til rette for at det bygges nok

2854 boliger. Staten må sikre gode rammebetingelser for boligbygging. Kommunene må sikre og

2855 regulere nok areal til boligformål, sørge for rask byggesaksbehandling og bygge kommunale

2856 utleieboliger. Arbeiderpartiet ønsker at kommuner med en offensiv og fremtidsrettet

2857 boligpolitikk skal møte en konstruktiv og samordnet stat.

2858

2859 Arbeiderpartiet vil fortsette å kjempe for at de som i dag fester tomt til bolig eller

2860 fritidseiendom, skal bli eiere av sine tomter. Arbeiderpartiet vil derfor gjennomgå lovverket

2861 med sikte på å vurdere mulighetene for å styrke festernes innløsningsrett. Arbeiderpartiet

2862 vil videre arbeide for at tomtefesteavgiften skal holde seg på et rimelig nivå som ivaretar de

2863 boligsosiale hensyn som ligger til grunn for dagens lovgivning.

2864

2865 Gjennom de siste årene er det boligsosiale arbeidet styrket. Regjeringen har forenklet og

2866 styrket bostøtten, aldri før har så mange mottatt startlån gjennom Husbanken, og det er nå

2867 mer enn 100 000 kommunale utleieboliger i Norge. Den boligsosiale innsatsen må fortsette.

2868

Arbeiderpartiet vil:

2869

- 2870 • Sette klare mål for boligbyggingen. Etablere offentlige modeller for beregning
- 2871 av fremtidig byggebehov hvor det beregnes hva som må bygges i ulike regioner
- 2872 for å holde tritt med befolkningsveksten i årene som kommer. Styrke den statlige
- 2873 koordineringen av boligpolitikken.
- 2874 • Styrke Husbankens rolle som det sentrale statlige forvaltningsorganet og virkemidlet for
- 2875 boligbygging blant annet ved å øke Husbankens lånerammer.

- 2876 • Styrke startlånordningen slik at flere unge kan få lån til etablering i egen bolig.
- 2877 • Pålegge kommunene å utarbeide boligplaner for langsiktig og helhetlig
- 2878 arealanvendelse, boligbygging og utvikling av infrastruktur og samferdsel basert på
- 2879 forventet befolkningsutvikling og kommunenes tomtetilgang. Vi må utnytte arealet i
- 2880 byene bedre. Planene må også omhandle mulighetene for foretting og fornyelse av
- 2881 eksisterende boligmasse.
- 2882 • Gi boligbygging større vekt i forhold til andre hensyn. Gjennomgå plan- og
- 2883 bygningsloven for å fjerne hinder for økt boligbygging, begrense adgangen til å klage
- 2884 i byggesaker der det bygges i samsvar med vedtatt reguleringsplan og utvikle IT-
- 2885 løsninger som gjør elektronisk plan- og byggesaksbehandling mulig i alle kommuner
- 2886 slik at søknadsprosessene kan forenkles og strømlinjeformes.
- 2887 • Unngå målkonflikten mellom ulike offentlige instanser. Kommunene skal møte en
- 2888 stat som er samordnet om sine prioriteringer. Vi vil gjennomgå hvordan det statlige
- 2889 innsigelsesinstituttet praktiseres og se på om det er behov for nye regler.
- 2890 • Etablere samarbeid med ulike myndighetsnivåer (fylkesmann, kommuner og
- 2891 fylkeskommuner) hvor man identifiserer areal som det ikke i utgangspunktet finnes
- 2892 byggebegrensninger på og klarere disse for raskere bygging (Vestfold-modellen).
- 2893 • At kommunene klargjør tilstrekkelig tomteareal, også gjennom tomter i kommunens eie.
- 2894 • Sørge for at kommunene i pressområdene kan regulere store boligprosjekter som også
- 2895 gir mulighet til boligetablering for ungdom.
- 2896 • Legge til rette for at kommunene kan foreta strategiske tomtekjøp.
- 2897 • Fremme økt utbygging av ikke-kommersielle utleieboliger blant annet gjennom
- 2898 boligsamvirket, og utvikle modeller hvor ungdom gradvis kan kjøpe utleieboligen.
- 2899 • Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 2000 bygde boligheter i året
- 2900 • Vurdere de samlede virkningene av kvalitetskravene som er stilt til boligbygging på alle
- 2901 nivåer, og vurdere geografisk differensierte krav i byggeforskriftene.
- 2902 • Bidra til å øke effektivitet i byggebransjen ved å fremme innovasjon, bruken av
- 2903 offentlige byggemodeller (BIM) og satsing på flere lærlinger gjennom skjerpede krav til
- 2904 anbud, innkjøp og kontrahering når offentlige myndigheter er avtalepart.
- 2905 • Tilrettelegge finansieringsordninger for ombygginger av boliger for å forberede en god
- 2906 alderdom i egen bolig.
- 2907 • Sikre at Husbanken har virkemidler for å finansiere boliger i grisgrendte strøk.

Et mangfoldig land

2910
 2911 Norge er et mangfoldig land. Arbeiderpartiet mener det må være et overordnet mål for all
 2912 nasjonal politikk å bevare denne nasjonale identiteten, dette berikende mangfoldet, og
 2913 utnytte ressursene og mulighetene i alle deler av landet. Arbeiderpartiet vil at alle skal kunne
 2914 bosette seg der de ønsker, og at vi skal ha likeverdige levekår i alle deler av landet. Også for
 2915 å ivareta våre nasjonale interesser er det viktig å sikre hovedtrekkene i bosettingen.

2916
 2917 Tilgang på kompetansearbeidsplasser er avgjørende for å utvikle attraktive bomiljø.
 2918 Distrikts- og regionalpolitikken må derfor i sterkere grad rettes inn mot etablering av
 2919 kompetansearbeidsplasser i distriktene, både med grunnlag i kompetansebehov og
 2920 utviklingsmuligheter i tradisjonelle næringer, i nye næringer og i velferdstjenestene.
 2921 Lokalisering av nye statlige kompetansearbeidsplasser må bygge opp under livskraftige
 2922 regioner. Arbeiderpartiets strategiske satsing på nordområdene bidrar også til forsterket
 2923 innsats i de nordligste områdene.

2924
 2925 Arbeiderpartiet mener at videre utvikling i de enkelte distriktene må skje ut fra en målrettet
 2926 satsing på å utvikle mulighetene som finnes i de enkelte regionene. Dette må gjøres både
 2927 gjennom generelle tiltak og en politikk tilpasset den enkelte regions særtrekk. Regionale
 2928 fortrinn er i all hovedsak også nasjonale fortrinn. Utbyggingen av kompetanse må bygge
 2929 opp under utviklingsmulighetene som finnes i de enkelte regionene blant annet ved at
 2930 utdannings- og forskningsinnsats rettes inn mot de regionale fortrinnene.

2931
 2932 I områder som har midlertidige omstillingsbehov eller særskilte eller vedvarende utfordringer,
 2933 må det settes inn særlig innsats.

2934 I tillegg til arbeid er tilgang til gode velferdstjenester og et bredt service- og kulturtilbud viktig
2935 for å sørge for attraktive bomiljøer over hele landet. Skal vi sikre dette, må vi se tilbudet i
2936 de enkelte regionene i sammenheng. Arbeiderpartiet mener derfor at det er nødvendig å
2937 utvikle livskraftige dagpendlerregioner, med sterke regionale sentra for å kunne ivareta slike
2938 senterfunksjoner. For oss er det ingen motsetning mellom sterke byer og sterke distrikter –
2939 de er gjensidig avhengig av hverandre. Utbyggingen av samferdselstilbudet må bygge opp
2940 under en slik regionforstørring.

2941

2942 Arbeiderpartiet vil opprettholde et likeverdig posttilbud til lik pris i hele landet. Posttjenester er
2943 en viktig del av infrastrukturen i Norge og en forutsetning for bosetting og næringsutvikling i
2944 hele landet. I distriktene skal vi ha postomdeling 6 dager i uken.

2945

2946 Arbeiderpartiet ønsker et levende demokrati både lokalt og regionalt. Kommunene
2947 spiller en avgjørende rolle for velferdstilbud og næringsutvikling, og for å sikre et levende
2948 lokaldemokrati. Arbeiderpartiet mener det er behov for folkevalgt styring både på nasjonalt,
2949 regionalt og lokalt nivå. Fylkeskommunene skal ha ansvar for å føre en politikk for utvikling
2950 i sin region slik at vi kan utnytte mulighetene i alle deler av landet. Kommunestrukturen må
2951 sikre funksjonelle, gode og likeverdige velferdstjenester over hele landet.

2952

2953 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2954 • Sikre hovedtrekkene i bosettingen, legge til rette for utvikling og sikre likeverdige
2955 levekår i alle deler av landet.
- 2956 • Utvikle livskraftige dagpendlerregioner hvor det er tilgang på varierte og spesialisere
2957 arbeids-, handels-, tjeneste-, velferds- og kulturtilbud.
- 2958 • Utvikle regionale kraftsentra i alle deler av landet.
- 2959 • Bidra til tilskuddsordninger for lokale studiesentre for å sikre tilgang til livslang læring
2960 over hele landet.
- 2961 • Beholde gradert arbeidsgiveravgift og investeringstilskudd.
- 2962 • Utvikle virkemidler slik at også fylkeskommuner hvor flere eller alle kommuner er
2963 utenfor det distriktpolitiske virkeområdet, skal ha grunnlag for å drive regionalt
2964 utviklingsarbeid i hele fylket.
- 2965 • At ny statlig virksomhet som hovedregel skal legges utenfor Oslo og bidra til å nå de
2966 distrikts- og regionalpolitiske målene. Det skal ikke foretas omfattende utflytting av
2967 eksisterende statlige virksomheter.
- 2968 • Opprettholde likeverdige tilbud av posttjenester til lik pris over hele landet.

2969

2970 **Svalbard**

2971

2972 Svalbard er en viktig del av nordområdestrategien. En fortsatt satsing på Svalbard vil bidra
2973 til at Norge markerer sin tilstedeværelse i nordområdene. Plassering langt mot nord, med
2974 fast bebyggelse og gode muligheter for næringsliv og turisme i samspill med miljøet gjør
2975 Svalbard til et rikt og spennende område.

2976

2977 Arbeiderpartiet vil sikre sysselsettingen på Svalbard og sørge for at Longyearbyen fortsatt
2978 skal være et familiesamfunn som er godt å leve i. Ved bruk av ny og innovativ teknologi og
2979 nye løsninger kan vi skape nye arbeidsplasser samtidig som hensynet til miljøet ivaretas.

2980

2981 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2982 • Videreutvikle Longyearbyen ved å bidra til økt sysselsetting.
- 2983 • Starte arbeidet med ny havn som tilrettelegger for framtidig utvikling av Svalbard.
- 2984 • Videreføre kulldriften på Svalbard.
- 2985 • Sørge for at rednings- og beredskapskapasiteten er tilpasset behovene i området.

2986 **Det gode liv i byen**

2987

2988 Sterke byer og regionale bysentre som samarbeider tett med forskning, nærings- og
2989 arbeidsliv er kraftfulle lokomotiv for sine regioner og for landet. Dette er roller som
2990 Arbeiderpartiet vil styrke med en offensiv storbypolitikk, som legger til rette for infrastruktur,
2991 demper presset i boligmarkedet og sikrer kompetanse på arbeidsplasser i næringsliv, kultur
2992 og offentlige oppgaver.

2993

2994 Befolkningsveksten i byer og bynære områder skaper trafikkproblemer og kø.
2995 Arbeiderpartiet ønsker derfor å flytte mest mulig av veksten i persontrafikken over på buss,
2996 bane, tog og sykkel. Folk skal kunne reise effektivt og miljøvennlig til jobb, skole og i fritiden.
2997 Utslipp fra veitrafikk påvirker både livskvalitet og miljø. Ved å satse mer på kollektivtransport
2998 kan vi legge grunnlaget for grønnere byer samtidig som vi reduserer klimautslippene. Dette
2999 vil vi gjøre ved et forpliktende samarbeid mellom stat, fylke, kommunene og byene.

3000

3001 Det bygges i dag for få boliger i de store pressområdene i byregionene. Mange strever
3002 med å skaffe seg et sted å bo, enten det er for å eie eller leie. Arbeiderpartiet vil føre en
3003 aktiv boligpolitikk for å møte boligbehovet. Vi vil bygge ut flere boliger, bygge tettere der
3004 dette er forenlig med et godt bomiljø, og sikre en boligpolitikk som tilpasses livets ulike
3005 faser. Men byene trenger også grønne pustehull og sosiale møteplasser, fristeder som gir
3006 naturopplevelser og oppfordrer til rekreasjon eller aktivitet.

3007

3008 De største byene møter særlige utfordringer knyttet til kriminalitet. Arbeiderpartiet vil
3009 skape trygge bymiljø og arbeide med forebyggende virksomhet ved å utjevne økonomiske
3010 og sosiale forskjeller og bekjempe fattigdom og rus. Samtidig vil vi opprettholde et
3011 tilstedeværende og handlekraftig politi.

3012

3013 Arbeiderpartiet ser på mangfoldet som en styrke for kreativitet, utveksling av erfaringer
3014 og kontakter med andre land og kulturer. Erfaringen unge får ved å vokse opp i et mer
3015 mangfoldig Norge gjør oss bedre rustet til å møte et stadig mer globalt fellesskap. Å mestre de
3016 norske språklige og kulturelle kodene er nøkkelen til å lykkes i det store norske fellesskapet.
3017 Samtidig er det viktig at det skapes og brukes felles møteplasser der vi kan dele et sosialt
3018 fellesskap. Et variert kultur- og idrettstilbud er et godt grunnlag for dette fellesskapet.

3019

3020 Levekårsutfordringer, miljøutfordringer og integrering er saker som har andre dimensjoner
3021 i storbyer enn andre steder. Arbeiderpartiet mener derfor det er behov for helhetlige
3022 områdesatsinger i områder med særskilte utfordringer. Erfaringer fra områdesatsningene
3023 i Oslo har vært positive. Disse må videreføres og utvides. Arbeiderpartiet vil overføre
3024 relevante erfaringer fra Oslo til andre byer i landet vårt. Det skal satses på byfornyelse og
3025 områdeutvikling i områder hvor boligstandarden er lav og de sosiale forskjellene er tydelige.

3026

3027 Arbeiderpartiet mener det er behov for forandringer i kommunestrukturen. Endringer i
3028 dagens kommuneinndeling er nødvendig for å sikre like gode velferdstjenester for alle
3029 innbyggere, i funksjonelle og bærekraftige kommuner. Der geografiske og samfunnsmessige
3030 hensyn tilsier endring av kommunegrenser eller sammenslåing av kommuner, må staten
3031 positivt stimulere til det. Endringer i kommunestrukturen bør normalt bygge på lokale
3032 ønsker. Arbeiderpartiet mener at enkeltkommuner ikke må kunne stanse endringer som er
3033 hensiktsmessige ut fra regionale hensyn.

3034

3035 Dagens administrative inndeling i hovedstadsområdet vanskeliggjør en helhetlig areal- og
3036 transportplanlegging. Arbeiderpartiet vil ta initiativ til en særskilt vurdering av inndelingen i
3037 hovedstadsområdet, eventuelt også andre storbyområder.

3038

3039

3040

3041

3042

3043

3044

3044 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3045 • Legge til rette for økt boligbygging i byene.
- 3046 • At veksten i persontrafikken i de største byområdene skal opptas av buss, bane, tog,
- 3047 sykkel og gange. Vi vil derfor gjennomføre et nasjonalt løft for kollektivtransporten i
- 3048 de største byområdene. Dette vil vi gjøre gjennom et forpliktende samarbeid mellom
- 3049 staten, fylkeskommunene og kommunene.
- 3050 • At det gis veksttilskudd til kommuner som opplever sterk befolkningsvekst.
- 3051 • Beskytte parker og grøntareal til allmennhetens felles benyttelse.
- 3052 • Videreutvikle urbane lekeplasser til aktivitetsparker og møteplasser for alle.
- 3053 • Sette inn områdesatsinger i områder av hovedstaden og enkelte større byer der det er
- 3054 særskilte utfordringer med integrering, språk og levekår.

3055 ***Mer trygghet – mindre kriminalitet***

3056 Trygge mennesker skaper trygge samfunn. Små forskjeller og like muligheter gjør at vi i Norge

3057 har sterk tillit mellom mennesker og mellom mennesker og myndighetene. En velferdspolitik

3058 som søker løsninger i fellesskap, utjevner forskjeller og gir like muligheter er derfor også en

3059 god politikk for å forebygge og bekjempe kriminalitet. Og har vi en god kriminalpolitikk, som

3060 reagerer raskt og effektivt og rehabiliterer, er det en god velferdspolitik. Arbeiderpartiet mener

3061 at trygghet er en av de viktigste verdiene et samfunn kan ha. Det er et offentlig ansvar.

3062 Myndighetenes viktigste oppgave er å beskytte befolkningen i landet. Arbeiderpartiet tuffer

3063 beredskapspolitikken på sentrale prinsipper som ansvar, nærhet, likhet og samvirke. Vi

3064 ser på trygghet, rettssikkerhet og tilgjengelighet som sentrale verdier for å nå målene i

3065 justispolitikken.

3066 ***Et nært og sterkt politi***

3067 Politiet har hovedansvaret for å bekjempe og forebygge kriminalitet. Politiet skal være

3068 effektivt, profesjonelt og yte gode tjenester til befolkningen. Vi trenger et nært og sterkt politi

3069 som er tilgjengelig for å drive kriminalitetsbekjempelse og forebygging.

3070 For å skape trygghet lokalt, må politiet være synlig og tilgjengelig lokalt. Det avgjørende er at

3071 politiet handler raskt og riktig. Forebygging må også forankres lokalt. Alle relevante sektorer i

3072 det offentlige må bidra. Skolen, barnevernet, helsesektoren og politiet må jobbe sammen for

3073 å skape trygghet. På mange steder spiller frivillige organisasjoner og andre en viktig rolle i

3074 dette arbeidet.

3075 For å nå disse målene kreves en mer effektiv utnyttelse av ressursene enn i dag. Politifolk

3076 må brukes til politiarbeid, og arbeidstiden må brukes mer effektivt. Vi må ha et klart bilde av

3077 kriminalitet og risiko i samfunnet, av forventningene til hvilke oppgaver politiet skal løse og

3078 hvordan det kan settes i stand til å løse dem.

3079 For at mennesker skal føle trygghet, må politiet være synlig og tilgjengelig. Et sterkt nærpoliti

3080 er viktig for forebygging og bekjemping av kriminalitet. Lensmannsstrukturen må opprettholdes

3081 for å kunne tilby tjenester der folk bor og for å drive effektiv forebygging og sikre lov og orden.

3082 Politidistriktene må være organisert slik at de er best mulig egnet til å ivareta oppgavene de er

3083 satt til å løse. Arbeiderpartiet vil på bakgrunn av politianalysen vurdere hvilke endringer som

3084 kan gjøres for å sikre at politiet kan løse sine oppgaver bedre og mer effektivt og om sentrale

3085 administrative ressurser kan brukes bedre ute i distriktene for å gi mer politikraft.

3086 Arbeiderpartiet vil fortsette med høye opptak til Politihøgskolen for å videreføre styrkingen

3087 av grunnbemanningen i politiet. For at politiet skal ha tillit i befolkningen må det speile

3088 befolkningen. Særlig er andelen studenter med minoritetsbakgrunn som blir tatt opp ved

3089 Politihøgskolen, for lav.

3090 For at politiet skal kunne jobbe mer effektivt og være tilgjengelig for publikum trengs det god

3091 og moderne teknologi. Nøkkelen til framtidens politi ligger ikke i teknologien i seg selv, men

3102 i politiets evne til å benytte den for å løse sine oppgaver. Ny IKT-plattform må på plass og
3103 dagens systemer må benyttes bedre. Det er også avgjørende at politiet har kompetanse på
3104 kriminaliteten som foregår over internett. Politiet må gis nødvendig utstyr og kompetanse for
3105 å bekjempe og forebygge denne trusselen.

3106

3107 Vold i hjemmet er brudd på grunnleggende menneskerettigheter som det offentlige har et
3108 ansvar for å forebygge og bekjempe. Det er en svært alvorlig type kriminalitet som rammer
3109 offeret særlig hardt. Vi må bli bedre på å oppdage, oppklare og domfelle denne typen
3110 kriminalitet.

3111

3112 Arbeiderpartiet vil forsterke innsatsen mot volden, som særlig rammer kvinner og barn.
3113 Politiet må prioritere disse sakene, innsats må intensiveres og kompetansen heves. Ofte
3114 oppdages overgrep i kontakten med myndighetene, og både den utsatte og eventuelle barn
3115 kan ha behov for bistand fra flere tjenesteytere over lang tid. Det må derfor legges til rette for
3116 helhetlig og koordinert bistand. Da må de ansatte ha nødvendig kompetanse og planer for
3117 handling slik at de vet hvordan slike alvorlige saker skal håndteres.

3118

3119 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3120 • Ha et tilgjengelig politi over hele landet.
- 3121 • Gjennomføre en politianalyse for å få et godt faglig grunnlag for framtidens organisering
3122 av politi- og lensmannsetaten.
- 3123 • Fortsette å øke ressursene til politiet.
- 3124 • Sikre fortsatt høye opptak til Politihøgskolen for å oppfylle bemanningsmålene i politiet.
- 3125 • Sikre at politiet utnytter ny teknologi for å tilby gode og effektive tjenester.
- 3126 • Forsterke innsatsen mot vold i nære relasjoner gjennom å forebygge og bekjempe
3127 bedre.
- 3128 • Arbeide for at alle kommuner har handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.
- 3129 • Øke forskningen på vold i nære relasjoner.

3130

3131 ***Samfunnssikkerhet og beredskap***

3132

3133 Arbeiderpartiet vil prioritere arbeidet med samfunnssikkerhet – også i et bredere perspektiv
3134 enn justissektoren. Da er det avgjørende at aktuelle etater samarbeider godt og tett.
3135 Det gjelder både i det forebyggende arbeidet og i øvelser og opplæring. Vi trenger en
3136 sammenhengende behandlingsskjede, fra redningsarbeid via pre-hospitale tjenester til
3137 behandling på sykehus. Tverrfaglig innsats vil også kreve tverrfaglig trening. Arbeiderpartiet
3138 vil sikre en målrettet innsats av høy kvalitet i hele landet.

3139

3140 22. juli-kommisjonen foreslo endringer i våpenlovgivningen for å sikre bedre oversikt over
3141 det store antall våpen privatpersoner er i besittelse av, og for å redusere tilgjengeligheten
3142 til de våpnene som kan forårsake størst skade, som halvautomatiske våpen. Vi vil vurdere
3143 strengere regler og overveie ytterligere tiltak for å få bedre oversikt over og kontroll med
3144 våpen. I dette arbeidet er kriminalitetsforebygging og sikkerheten til innbyggerne for oss det
3145 viktigste hensynet.

3146

3147 Det ordinære politiet er den viktigste og mest fundamentale ressursen knyttet til øyeblikkelige
3148 aksjoner. Derfor må politiets evne til beredskap styrkes. Det krever planverk og øvelser
3149 samt samarbeid og samvirke. Kapasiteten i politiet må utnyttes bedre. Dette må ikke gå på
3150 bekostning av politiets evne og kapasitet til å drive forbyggende arbeid, etterforske lovbrudd
3151 og drive kontakt- og trygghetsskapende arbeid.

3152

3153 Det er avgjørende for vår trygghet at vi har en sikkerhetstjeneste som er godt nok rustet
3154 til å løse sitt samfunnsoppdrag. Sikkerhets- og etterretningstjenester skal ha god oversikt
3155 over trusselbildet. Tjenestene må være godt rustet slik at de har forutsetninger for å kunne
3156 avdekke og avverge mest mulig. Avveiningen av nødvendigheten av å bekjempe kriminalitet
3157 mot hensynet til personvern er en sentral problemstilling i arbeidet med å trygge et
3158 demokratisk samfunn.

3159

3160 Ved kriser må det være effektive og robuste systemer for varsling og mobilisering mellom
3161 distrikter. For å styrke de nasjonale beredskapsressursene skal det etableres et nasjonalt
3162 beredskapssenter i Oslo.
3163

3164 Det er viktig å få mest mulig utbytte av samfunnets samlede beredskapsressurser.
3165 Samarbeid mellom politi og forsvar vil bidra til dette. Politiet må ha mulighet til å trekke på
3166 ressurser og personell fra forsvaret i en krisesituasjon. Retningslinjer og grensegangene for
3167 bistand fra Forsvaret må være klare og godt kommunisert.
3168

3169 Arbeiderpartiet vil trekke på ressursene til frivilligheten og det sivile samfunnet i arbeidet
3170 med beredskaps- og samfunnssikkerhet. Vi har ikke råd til å la være å bruke gode og
3171 effektive ressurser i dette arbeidet. Ofte er det de som er først til stede, og de kan i en
3172 tidlig fase operere alene. Nærheten til lokalsamfunnene og lokale forhold, kunnskapen og
3173 kompetansen til organisasjonene og engasjementet til de frivillige gjør disse til en kraftfull
3174 ressurs som Arbeiderpartiet ønsker å trekke tettere inn i beredskaps- og sikkerhetsarbeidet.
3175 Derfor vil vi at frivillige organisasjoner skal inkluderes i kommunale beredskapsplaner.
3176

3177 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3178 • Videreføre arbeidet med landsdekkende nødnett.
- 3179 • Styrke operasjonssentralene.
- 3180 • Styrke samordningen og utnyttelsen av alle beredskapsressurser.
- 3181 • Styrke PST.
- 3182 • Legge til rette for bedre koordinering og samvirke i redningstjenesten.
- 3183 • Etablere tydelige felles prosedyrer for innsats i redningstjenesten.
- 3184 • At frivillige aktører inkluderes i kommunale beredskapsplaner.

3185

3186 ***Domstol og kriminalomsorg***

3187

3188 Det skal ikke lønne seg å begå kriminalitet i Norge. Kriminalitet skal oppdages og
3189 oppklares. Rask reaksjon, som viser alvoret i den kriminelle handlingen, er avgjørende for
3190 rettssikkerheten og for folks følelse av rettferdighet. Straffen må kunne gjennomføres raskt.
3191 Det krever god kapasitet hos politiet, påtalemyndigheten, domstolen og i kriminalomsorgen.
3192

3193 Arbeiderpartiet vil fortsette å øke kapasiteten ved norske fengsler, for å sikre nok
3194 varetektsplasser, få ned soningskøene og legge til rette for et bedre innhold i soninga. Da må
3195 vi også styrke bemanningen og utdanne flere fengselsbetjenter, og sørge for at ansatte med
3196 realkompetanse gis mulighet for formalkompetanse.
3197

3198 En stadig større andel av de innsatte er utenlandske statsborgere. Det gir nye utfordringer.
3199 Mange steder er kommunikasjonen mellom innsatte og de ansatte vanskelig på grunn av
3200 språkproblemer. Arbeiderpartiet vil jobbe for at enda flere kan sone sin straff i hjemlandet. Vi vil
3201 også fortsette å ta i bruk alternative soningsformer. Dette krever en styrking av friomsorgen.
3202

3203 Arbeiderpartiet vil føre en streng kriminalpolitikk mot gjengangere og organisert
3204 kriminalitet og som kan bidra til rask og effektiv rehabilitering for de som ønsker seg
3205 tilbake til samfunnet. Dette krever ansatte med fagutdanning og høy kompetanse. Tiltak
3206 for førstegangssonere er viktig. Svært mange av de innsatte er rusavhengige og trenger
3207 behandling for å kunne føres tilbake til samfunnet og ikke forbli gjengangere. Utdanning og
3208 arbeidstrening og god oppfølging etter løslatelse er viktige tiltak for at de innsatte raskt skal
3209 komme tilbake til samfunnet. Frivillige organisasjoner sitter mange steder med ressurser
3210 og betydelig kompetanse som er viktig i dette arbeidet. Kriminalomsorgen må øke og bedre
3211 samarbeidet med andre offentlige etater for å sikre en god tilbakeføring til samfunnet for den
3212 enkelte innsatte.
3213

3214 Det er et mål at barn og unge ikke skal i fengsel og at alternative
3215 straffegjennomføringsformer skal brukes. Ungdomsstraffen som er vedtatt av Stortinget må
3216 iverksettes. Det innebærer at det må ansettes ungdomskoordinatorer ved alle landets 22
3217 konfliktråd. Konfliktrådene bør videreutvikles slik at de kan utvide sitt felt ytterligere.

3218 Det finnes ingen trygghet uten rettssikkerhet. Lovverket må opprettholde den rette balansen
3219 mellom personvern, frihet og sikkerhet. Arbeiderpartiet vil ha effektive domstoler, med god
3220 kapasitet og høy kompetanse. De skal ha tilgang til moderne teknologi og kompetanse
3221 til å bruke den. Strukturen til domstolene må tilpasses disse målene. For å bevare
3222 rettssikkerheten i samfunnet må alle ha tilgang til god rettshjelp. Mulighet for fri rettshjelp for
3223 alle er viktige bidrag for å sikre dette. Konflikter bør løses på lavest mulig nivå. Satsing på et
3224 bedre tilgjengelig rettshjelpstilbud og utenrettslige konfliktløsningsmetoder som konfliktråd vil
3225 bidra til det.

3226

3227 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3228 • Øke soningskapasiteten ved norske fengsler og sikre nok varetektsplasser.
- 3229 • Sørge for flere ansatte i norske fengsler og at disse har fagutdanning.
- 3230 • Bidra til at flere utenlandske innsatte kan sone i hjemlandet.
- 3231 • Øke bruken av alternative soningsformer, inkludert en utvidelse av ordningen med
3232 elektronisk kontroll til hele landet.
- 3233 • Sette inn særlige tiltak overfor grupper som er sårbare for gjentakelser, som unge og
3234 rusavhengige.
- 3235 • Samordne oppfølgingen av innsatte i fengsel gjennom NAV.
- 3236 • Innføre ungdomskoordinatorer ved alle konfliktrådene.

3237

3238 **Frivillig fellesskap**

3239

3240 Vi lever og utvikles sammen med andre. Å tilhøre små og store fellesskap bidrar både til
3241 trygghet og frihet. Arbeiderpartiet mener at fellesløsningene er selve fundamentet for det
3242 norske velferdssamfunnet. De skal sikre alle like muligheter. Men et samfunn er noe mer.
3243 Vi kan ikke – og skal ikke – vente at velferdsstaten løser og finansierer alle velferdsbehov.
3244 Vi kan ikke – og skal ikke – overlate til det offentlige å ivareta all omsorg, all omtanke, all
3245 medvirkning, – det ville fort bli et kaldt og ufølsomt samfunn. Mange ønsker å bidra til en
3246 bedre hverdag for sine medmennesker, til utvikling og trivsel i sine lokalsamfunn, til å være
3247 aktive sammen med andre i idrett eller kulturliv. Det er dette som er sivilsamfunnet.

3248

3249 Den frivillige sektoren skal ikke overta oppgavene fra det offentlige, selv om de mange
3250 ganger kan utføre oppgaver på vegne av det offentlige slik frivillige organisasjoner lenge
3251 har gjort innen rusomsorg, ulike helseoppgaver m.v. Men den frivillige sektoren skal utløse
3252 og stimulere et menneskelig engasjement utover det offentlige. Organisere en omsorg som
3253 går utover den det offentlige kan gi. Organisere idrettsliv og kulturliv som beriker livene
3254 både til de som deltar og til de som ellers har glede av aktiviteten. Frivillig engasjement har
3255 en egenverdi og bidrar til det gode liv for den enkelte, og Arbeiderpartiet vil at den frivillige
3256 sektoren skal utfylle velferdsstaten.

3257

3258 Norge har en aktivt og godt utviklet frivillig sektor. Arbeiderpartiet vil styrke den frivillige
3259 sektoren og fremme samspillet mellom det offentlige og den frivillige sektoren slik at
3260 samholdet og fellesskapet i samfunnet kan styrkes ytterligere. Arbeiderpartiet mener at
3261 det offentlige må støtte opp under dette frivillige arbeidet på en måte som er minst mulig
3262 belastende for organisasjonslivet. Vi må passe oss så vi ikke formaliserer det som har
3263 sin verdi ved at det er uformelt. Samtidig må vi selvfølgelig ha tilstrekkelig sikkerhet for at
3264 offentlige penger blir riktig brukt.

3265

3266 Det er over 10 millioner medlemmer i de frivillige organisasjonene i Norge, men deltakelsen
3267 er sosialt skjev. Folk med høy lønn og høy utdanning deltar i større grad enn andre.
3268 Arbeiderpartiet er opptatt av å senke tersklene for å delta og ønsker et godt samarbeid
3269 mellom stat, kommune og frivillighet for å legge til rette for det.

3270

3271 Frivillig virksomhet er i endring, blant annet på grunn av en generell individualisering av
3272 samfunnet. Dette bidrar til å sette frivillig sektor under press. For å opprettholde og utvikle
3273 en omfattende frivillig sektor i Norge er det nødvendig med ulike tiltak for å sikre rekruttering
3274 av aktive og tillitsvalgte. Politikken for frivillig sektor må også tilpasses de nye formene for
3275 frivillighet og oppmuntre til engasjement også når den antar nye former.

3276
3277
3278
3279
3280
3281
3282
3283
3284
3285
3286
3287
3288
3289
3290
3291
3292
3293
3294
3295
3296
3297
3298
3299
3300
3301
3302
3303
3304
3305
3306
3307
3308
3309
3310
3311
3312
3313
3314
3315
3316
3317
3318
3319
3320
3321
3322
3323
3324
3325
3326
3327
3328
3329
3330
3331
3332
3333

Arbeiderpartiet vil:

- Legge til rette for et tettere samarbeid mellom offentlig sektor og de frivillige organisasjonene, slik at det frivillige arbeidet kan forsterke og utfylle det offentlige velferdstilbudet.
- Inngå flere samarbeidsavtaler mellom staten og frivillig sektor på aktuelle områder, som beredskap og inkludering.
- Samordne og forenkle de offentlige ordningene for tilskudd til frivillig arbeid både når det gjelder søknadsfrister, søknadsskjema, rapporteringsrutiner m.v.
- Sikre at frivillighetsregisteret fungerer slik at det bidrar til å forbedre og forenkle samhandlingen mellom frivillig sektor og offentlige myndigheter og bidrar til økt kunnskap om frivillig sektor, og slik at det er enkelt å bruke også for lag og foreninger der alle tillitsvalgte er unge og uerfarne.
- Sikre at momskompensasjonsordningen til frivillige organisasjoner trappes opp til 1,2 milliarder kroner i 2014.
- Legge til rette for at alle barn og unge gis mulighet til å delta i aktiviteter uavhengig av foreldrenes økonomiske og sosiale situasjon ved at barn av familier som lever på sosial stønad, får aktivitetsstøtte.
- Bidra til samarbeid mellom frivillighet og skole for å kunne tilby fritidsaktiviteter tilknyttet skoledagen.
- Styrke det lokale frivillige kulturlivet ved å gjennomføre Kulturløftet og ved å gi det frivillige kulturlivet en større andel av Norsk Tippings overskudd (18 prosent) innen 2015, blant annet gjennom en styrking av Frifond, som gir støtte slik at barn og unge over hele landet kan få et bredere og bedre lokalt fritidstilbud.
- Videreføre støtten til frivillige lag og foreninger gjennom grasrotandelen i Norsk Tipping.
- Fortsette etableringen av flere frivillighetssentraler i kommunene.
- Gjennom kommunene legge til rette for at frivillige organisasjoner kan få lettere tilgang til foreningslokaler, møteplasser og øvingsrom.
- Legge til rette for opprettelse av nettportaler som fører sammen organisasjoner, oppgaver og folk som ønsker å delta i frivillig arbeid.

Kultur – opplevelser og deltakelse

Arbeiderpartiet vil gjennom Kulturløftet sikre folk tilgang på kulturopplevelser over hele landet. Vi vil ha et kulturliv som er mangfoldig og hvor vi har felles møteplasser. Hvor man både kan være forbruker og utøver av kultur. Vi vil ha et kulturliv som appellerer både til massene og til særinteressene, et kulturliv som favner både barn og voksen – altså et kulturliv for alle! Arbeiderpartiet understreker kulturens egenverdi.

Det er samspeillet mellom kulturlivets ulike aktører som gir en helhetlig kulturpolitikk. Ikke minst er det viktig å styrke satsingen i de fylkene som ikke har store kulturinstitusjoner og dermed får en mindre del av den statlige kultursatsingen. Også kunstformer som teater, opera, dans, film og ulike musikkjangre, skal ha gode kår i hele Norge. Samtidig er hverdagskulturen viktig, derfor er vi opptatt av å styrke lavterskeltilbudene, som bibliotekene.

Opplevelser er ujevnt fordelt. Den kulturelle skolesekken og andre ordninger som gir barn tilgang til kunst og kultur, er et viktig satsingsområde for Arbeiderpartiet. Gode oppvekstvilkår handler om mer enn hverdager, det handler om å ha noe å glede seg til og delta i. Derfor ønsker vi et tettere samarbeid mellom barnevern, idrett og kultur og åpning for at kommunal satsing på barnevern også kan bety å ansette en kulturarbeider.

Kultur handler også om deltakelse, om å være en del av et fellesskap, enten det er i korpset, teatergruppa eller som publikum. Frivillig innsats bærer store deler av kultur-Norge. Det er viktig å bygge opp under dette og lage gode koblinger mellom frivillighet og kultur.

Framtidens eldreomsorg må handle enda mer om innhold i omsorgen. Kultur, deltakelse og samarbeid med frivillig sektor er viktig for å få en eldreomsorg som også handler om livsglede.

3334 En aktiv kulturpolitikk bidrar til å styrke næringsutvikling og kreativitet. Den skaper
3335 arbeidsplasser og er god distriktspolitikk. Kultur er også næring. Arbeiderpartiet vil satse
3336 på norsk kunst og design i større grad enn det gjøres i dag. Særlig med tanke på et
3337 internasjonalt marked hvor det i dag er en betydelig interesse for norsk kunst og design er
3338 dette viktig.

3339
3340 I tillegg bidrar kultursatsing til større forståelse mellom mennesker, inkludering og integrering.
3341 En trygghet på egen kultur og språk er en viktig forutsetning for å kunne forstå andres. Det
3342 er viktig at det flerkulturelle perspektivet synliggjøres på alle felter i kulturlivet. Internasjonalt
3343 samarbeid er også viktig.

3344
3345 Våre kulturminner er en viktig del av vår kulturarv. Det er derfor viktig å ta vare på historiske
3346 bygninger og kultursteder, slik at disse også kan oppleves i framtida.

3347
3348 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3349 • Utarbeide et Kulturløftet III i samråd med kulturlivet. Kulturløftet I og II har løftet Norge
- 3350 som kulturnasjon. Dette arbeidet vil videreføres.
- 3351 • Opprettholde 1 % av budsjettet til kulturformål også etter 2014.
- 3352 • Gi kulturskoletilbud til alle barn som ønsker det – blant annet i samarbeid med SFO og
- 3353 på ettermiddagstid.
- 3354 • Definere krav til hva kulturskolen skal inneholde.
- 3355 • Utvide ordningen med kulturkort for ungdom.
- 3356 • At bibliotekene skal bli enda viktigere kulturelle informasjons-, kunnskaps- og
- 3357 kultursentre enn de er i dag. Bibliotektenester skal være gratis.
- 3358 • Styrke støtteordningene for internasjonal lansering av norsk design, kunst og kultur.
- 3359 • Videreutvikle den kulturelle skolesekken, den kulturelle nistepakken og kulturelle
- 3360 spaserstokken, med sikte på å nå enda flere.
- 3361 • Føre en offensiv språkpolitikk og sikre norsk språk som et fullverdig og funksjonelt
- 3362 språk på alle områder i samfunnet.
- 3363 • Bruke de statlige virkemidlene for å stimulere til mangfold i filmbransjen.

3364
3365 ***Idretts- og aktivitetsglede for alle***

3366
3367 Arbeiderpartiet vil gjennomføre et løft for idretten. Idretten er Norges største folkebevegelse.
3368 Gjennom tusenvis av aktiviteter gis barn, ungdom og voksne tilbud om personlig
3369 utvikling, samspillmuligheter og sosialt fellesskap gjennom trening, konkurranseaktivitet
3370 og dugnadsarbeid. Idretten er en arena for å utvikle gode holdninger, og den har stor
3371 samfunnsmessig betydning. Helhetlige oppvekstvilkår, bedret folkehelse, positiv integrering
3372 og nyttig organisasjonserfaring er gode eksempler på idrettens viktighet.

3373
3374 Breddeidretten gir trening, glede og felleskap for mange. Samtidig er det breddeidretten
3375 som gir grunnlaget for toppidretten vår. Når Norge klarer å hevde seg så godt internasjonalt,
3376 er det nettopp fordi vi har en idrettsbevegelse som er opptatt både av å rekruttere
3377 bredt og dyrke talentene. Arbeiderpartiet vil stimulere til videreutvikling av toppidrettens
3378 prestasjonskultur, verdier og mangfold, både innenfor idrettsorganisasjonene, men også
3379 gjennom å stimulere til samarbeid på tvers av ulike utviklingsmiljøer og prestasjonsmiljøer
3380 i offentlig sektor og næringsliv. Arbeiderpartiet vil jobbe for at mangfoldet ikke går tapt
3381 gjennom at markedskrefter alene skal understøtte satsingsmuligheter for det enkelte
3382 toppidrettsmiljøet.

3383
3384 Arbeiderpartiet vil gi alle mennesker muligheter til å utøve idrett og være i aktivitet ut fra sine
3385 egne ønsker og ambisjoner. Vi vil ha gode vilkår for idretten på alle plan, og særlig styrke
3386 barne- og ungdomsidretten. Alle barn og unge skal sikres skikkelig svømmeopplæring.

3387
3388 Gode og funksjonelle idrettsanlegg er, sammen med god skolering og lederskap, det
3389 viktigste bidraget til idrettens arbeid med å skape gode aktivitetstilbud for barn og unge og
3390 for å øke den fysiske aktiviteten i befolkningen. Gapet mellom behovet for idrettsanlegg og
3391 tilgjengelige spillemidler har ført til et etterslep på anleggssiden. Derfor har Arbeiderpartiet

3392 vedtatt å endre tippenøkkelen for å sørge for mer penger til idretten. Det er særlige
3393 utfordringer med anleggsmangel i storbyene og i områder med stor tilvekst, og anlegg med
3394 mange brukere må prioriteres.

3395

3396 Den norske idrettsmodellen er basert på frivillig innsats. De medlemsbaserte frivillige
3397 organisasjonene gjør en stor innsats for levende lokalmiljø og er en viktig demokratisk
3398 ressurs i storsamfunnet. Det frivillige idretts- og organisasjonslivet skaper aktivitet og
3399 gir mulighet for deltakelse. Mange mennesker legger ned et stort frivillig arbeid i de
3400 medlemsbaserte organisasjonene. Frivillig innsats innenfor idretten er viktige bidrag til å løse
3401 viktige samfunnsoppgaver som folkehelse og inkludering. Arbeiderpartiet vil legge til rette for
3402 at frivillige innenfor idretten får støtte til å utvikle egen kompetanse og lederegenskaper. At
3403 mange er med i organisasjoner, idrett og annet frivillig arbeid er med på å skape et samfunn
3404 med sterkere fellesskap og økt tillit.

3405

3406 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3407 • Gjennomføre en bred satsing på folkehelse og fysisk aktivitet i samarbeid med idretten
- 3408 og friluftsansjoner.
- 3409 • Følge opp endringen i tippenøkkelen slik at idretten og det lokale frivillige kulturlivet får
- 3410 en større andel av Norsk Tippings overskudd.
- 3411 • Bygge flere idrettsanlegg, særlig innenfor pressområder, befolkningstette områder og
- 3412 storbyer.
- 3413 • Arbeide for at lån av offentlige anlegg og skoler til idrettsaktiviteter for barn og ungdom
- 3414 under 18 år i størst mulig grad skal være gratis.
- 3415 • Legge til rette for at frivillige innenfor idretten får støtte til å utvikle egen kompetanse og
- 3416 lederegenskaper.
- 3417 • Støtte og oppfordre lag og organisasjoner til å inkludere minoriteter.
- 3418 • Støtte utvikling av mangfold i toppidretten og motvirke at kun markedskrefter blir
- 3419 styrende for driftsgrunnlaget.
- 3420 • Stimulere til videreutvikling av toppidrettens prestasjonskultur og verdier.

3421

3422 **Tros- og livssynsmangfold**

3423

3424 Religion og livssyn spiller en viktig rolle i det norske samfunnet, både for fellesskapet og for
3425 enkeltmennesker. Alle har rett til å praktisere religion og livssyn i tråd med trosfriheten og
3426 innenfor demokratiske spilleregler. Mangfoldet av tros- og livssynssamfunn er et fellesgode
3427 som det offentlige bør legge til rette for og bidra økonomisk til, gjennom en aktivt støttende
3428 tros- og livssynspolitik. Tros- og livssynssamfunn utgjør en vesentlig del av frivillig sektor.

3429

3430 Vi vil at det offentlige skal stimulere til fellestiltak og til dialog mellom ulike religioner og
3431 livssyn, og mellom de ulike konfesjoner innen trosretningene. Dialog og kunnskap øker
3432 gjensidig forståelse, og dermed styrkes fellesskapet. Det religiøse mangfoldet gjenspeiler
3433 seg i dag på en rekke ulike arenaer i det offentlige rom. Vi skal ha takhøyde og toleranse for
3434 at folk har ulik religiøs tilhørighet og ulik måte å leve med sin tro på.

3435

3436 Både historisk og kulturelt står Den norske kirke i en særstilling i Norge. Gjennom
3437 Grunnlovsendringene i 2012 slås det fast at den skal være Norges folkekirke. Rundt 78 %
3438 av befolkningen er medlemmer av denne, og Arbeiderpartiets mål er at medlemmene skal
3439 utgjøre en demokratisk kraft som sikrer en folkekirke som er åpen og inkluderende med
3440 plass for ulike religiøse behov.

3441

3442 Det er viktig å videreutvikle ordningene med valg til de styrende organer i kirken, og
3443 Arbeiderpartiet mener at valgordningen må sikre at medlemmer til lokalt, regionalt og sentralt
3444 nivå må organiseres gjennom direkte valg og gjennomføres samtidig med og i lokaler i
3445 umiddelbar nærhet til kommune- og fylkestingsvalgene. For Arbeiderpartiet er det viktig at
3446 den skrittvis selvtendighetsgjøringen og demokratiseringen av Den norske kirke fortsetter.

3447

3448

3449

3450 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3451
- Sikre likebehandling av tros- og livssynssamfunn.
 - Skape en mer helhetlig tros- og livssynspolitik i dialog med tros- og livssynssamfunnene.
 - Videreføre arbeidet med å opprette flere livssynsnøytrale seremonilokaler.
 - Øke tilgangen på borgerlige vigselmenn.
 - Bidra til å sikre alle innbyggere likeverdige seremonier ved bryllup og gravferd.
 - Støtte Den norske kirke i dens arbeid med å videreutvikle valgordningen.
 - Videreføre trosopplæringsreformen.
 - Sørge for at pårørende får god nok informasjon om begravelser, blant annet at de uoppfordret får oversikt over kostnader knyttet til begravelsesbyråer, og omfanget av og retten til gravferdsstøtte slik at alle kan bidra til en verdig markering av sine nærmestes liv.

3462 **Urfolk og nasjonale minoriteter**

3463

3464

3465 Arbeiderpartiet mener storsamfunnet har et ansvar for å sikre gode rammevilkår for samiske språk, kultur, næringsliv og samfunnsliv, og bekjempe diskriminering av urfolk og minoriteter.

3466

3467

3468 Arbeiderpartiet har som mål at samene skal ha reell mulighet til å lære seg sitt morsmål, bruke det i hverdagen og overlevere det videre til neste generasjon. Arbeiderpartiet vil derfor videreføre det offentliges ansvar for å finansiere opplæring i og på samisk, og styrke arbeidet med å bevare og utvikle de samiske språkene. Arbeiderpartiet vil i samepolitikken prioritere bruk av de økonomiske og menneskelige ressursene i skole og barnehage, i språkarbeid og i helsevesenet.

3471

3472

3473

3474

3475 For at den samiske kulturen skal kunne utvikle seg videre er det viktig at ungdommen velger å bosette seg i de kjernesamiske områdene. Disse områdene er i dag i stor grad preget av befolkningsnedgang. For Arbeiderpartiet er det viktig å ta vare på de tradisjonelle samiske næringene, men det må i tillegg tas nye og flere grep for næringsutvikling i disse områdene. Vi må utvikle for å bevare.

3476

3477

3478

3479

3480

3481 Mange nasjonale minoriteter har lang historisk tilknytning til Norge. Jøder, kvener/ norskfinner, rom, romanifolket og skogfinner er nasjonale minoriteter. Arbeiderpartiet vil arbeide for at disse gruppene får videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge.

3482

3483

3484

3485

3486 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3487
- Sikre at det er nok samiske læremidler av tilfredsstillende kvalitet i skolen.
 - At tospråklighetskommunene får kompensasjon for sine merutgifter og at tospråklighetsmidlene gjøres mer fleksible.
 - At skoleelever i de samiske områdene skal kunne velge samisk i stedet for sidemål.
 - Bidra til at mer internasjonal litteratur blir oversatt til samisk, og at barne- og ungdomslitteratur skal prioriteres.
 - Utdanne flere samisktalende lærere, førskolelærere og helse- og sosialarbeidere.
 - Øke antallet samiske barnehageplasser.
 - Styrke bevilgningene til samisk kultur.

3496

3497 **Mangfold og muligheter**

3498

3499

3500

3501

3502

3503

3504

3505

3506

3507

Arbeiderpartiet mener at mangfoldet er grunnleggende positivt. Med den nyere innvandringen til Norge har vi fått en mer sammensatt befolkning med ulike kulturbakgrunn, ulike tradisjoner og ulike religiøs tilhørighet. Vi ser på mangfoldet som en styrke, for kreativitet, utveksling av erfaringer og kontakter mot andre land og kulturer. Mangfoldet gjør det mulig for enkeltmennesker selv å velge hvordan de vil leve livene sine. Grunnlaget for Arbeiderpartiets integreringspolitikk ligger i det integreringspolitiske dokumentet, «Mangfold og muligheter», som ble vedtatt på landsmøtet i 2011.

3508 Når samfunnet blir mer mangfoldig, må det også være tydelig i sitt fundament. Gjennom
3509 mange år har vi bygget opp et sett regler, tradisjoner og verdier som er felles for oss
3510 alle og som definerer vårt samfunn. Disse skal ikke rokkes ved. Demokrati, rettsstat,
3511 menneskerettigheter, likeverd og likestilling er slike verdier. Innenfor rammene av dette
3512 tydelige fundamentet kan mangfoldet vokse.

3513

3514 Arbeiderpartiet ser på fellesskapet som en av enkeltmenneskets viktigste ressurser, også
3515 når samfunnet blir mer mangfoldig. Vi skal være tydelige på bærebjelken i den norske
3516 samfunnskontrakten, at alle mennesker har plikter og rettigheter.

3517

3518 Nøkkelen til god integrering er gode norskerferdigheter. Norsk språk er inngangsbilletten til
3519 økt deltakelse i samfunnet og grunnlaget for sosial mobilitet. Derfor vil Arbeiderpartiet hele
3520 tiden vurdere tiltak som bygger opp under dette, blant annet gjennom norskopplæringen på
3521 arenaer der innvandrere deltar, som i introduksjonsprogrammene, i skolen og i arbeidslivet.
3522 Vi vil ha en god og relevant norskundervisning som er praktisk rettet og setter folk i stand til
3523 å delta i ulike deler av samfunnslivet. Arbeiderpartiet stille krav om bestått prøve etter endt
3524 opplæring ved søknad om norsk statsborgerskap.

3525

3526 Språkopplæringen starter allerede i barnehagen. Vi vil styrke språkkartleggingen i
3527 fireårskontrollen for å avdekke om barna trenger ekstra språkstimulering for å være rustet til
3528 å mestre skolestart. Foreldrene har hovedansvaret for at barna er forberedt til skolestart. En
3529 mer helhetlig skoledag der alle også får tilbud om leksehjelp vil være mer sosialt utjevne
3530 og inkluderende. Arbeiderpartiet mener det er avgjørende at elever ikke deles inn i klasser på
3531 grunnlag av språkbakgrunn. Norsk skal være fellesspråket i skolen og klassene skal legges
3532 til rette for dette.

3533

3534 Arbeid er nøkkel til sterke individer, trygge familier og til et velfungerende samfunn. Ett av
3535 de viktigste målene i integreringspolitikken er å sikre at innvandrerne raskt kan gå inn i
3536 arbeidslivet og være økonomisk selvforsørget.

3537

3538 Hovedregelen i norsk arbeidsliv bør være at man kan kle seg og markere sin religiøse
3539 identitet som man vil. Innenfor enkelte offentlige myndighetsroller er det likevel vanskelig å
3540 kombinere en nøytral rolle med plagg og symboler som tydeliggjør en identitet eller religiøs
3541 tilknytning. Særlig gjelder dette politi, påtalemyndighet og dommere, som utøver makt overfor
3542 sivilister. Arbeiderpartiet vil ikke tillate at disse bærer synlige religiøse symboler.

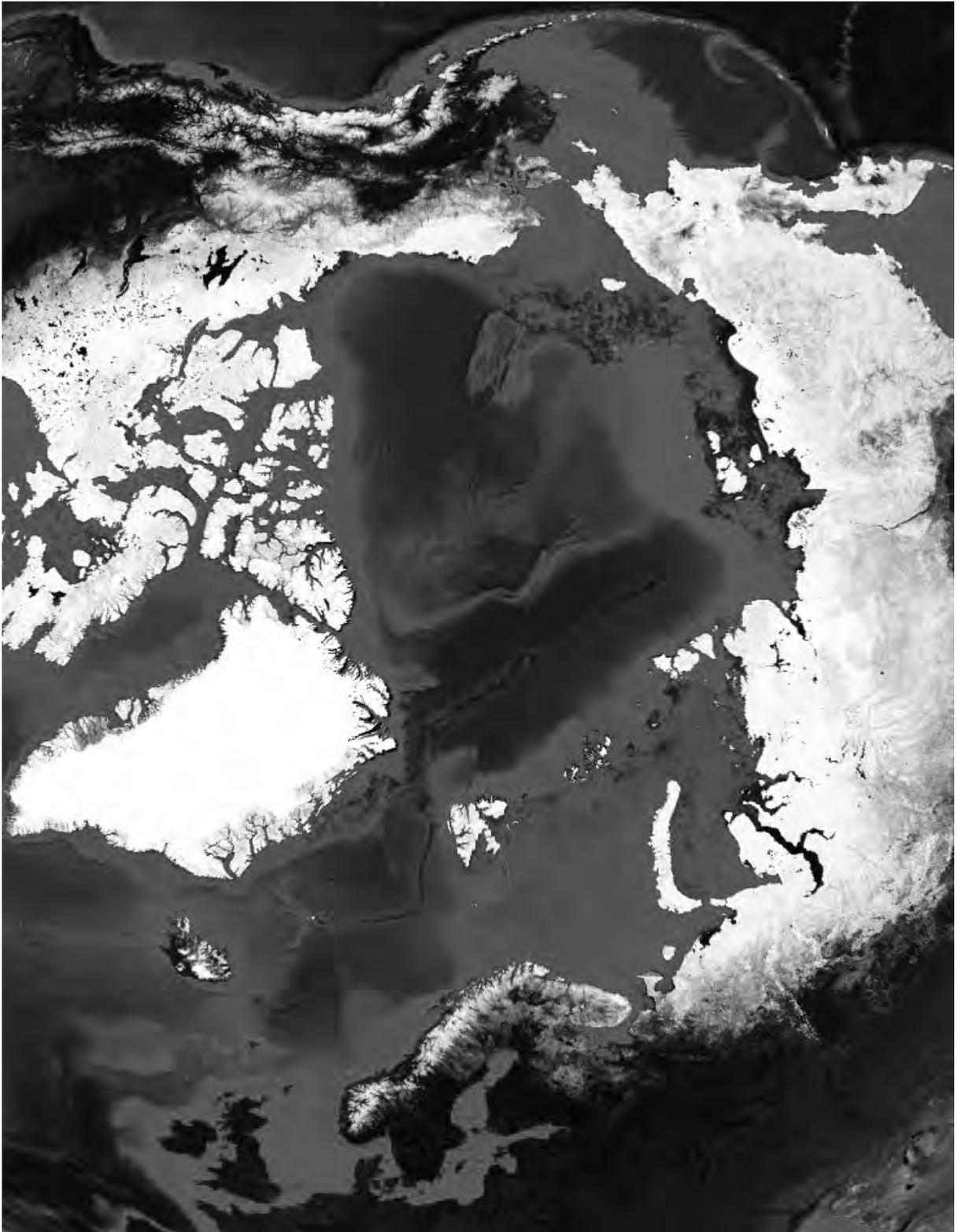
3543

3544 I et arbeidsmarked som blir stadig mer globalt, vil det være et konkurransefortrinn for
3545 Norge om vi klarer å få flere med minoritetsbakgrunn inn i arbeidslivet. Vi vet at språk
3546 er den viktigste barrieren for å få mange inn i arbeidslivet. En viktig oppgave blir å få
3547 innvandrerkvinner med lav kompetanse til å kvalifisere seg for deltakelse i arbeidslivet.

3548

3549 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3550 • At alle som kommer til Norge for opphold eller arbeid skal få informasjon om plikter og
3551 rettigheter i det norske samfunnet.
- 3552 • Innføre tilbud om 300 timer norsk- og samfunnsopplæring for arbeidsinnvandrere og
3553 deres familie fra EØS-området som blir i Norge i mer enn seks måneder.
- 3554 • At alle som har rett og plikt til norsk- og samfunnsfagsopplæring, skal gjennomføre en
3555 avsluttende prøve. Denne må bestås for å få norsk statsborgerskap.
- 3556 • Sikre at barn ikke brukes som tolk i offentlig sektor.
- 3557 • Gjøre norskopplæringen mer differensiert og tilpasset den enkeltes behov. Det må
3558 legges til rette for alternative læringsmetoder til teori og tavleundervisning, særlig for de
3559 som er analfabeter eller har lite skolegang i utgangspunktet.
- 3560 • Bedre informasjonen til foreldre om mulighetene for utdanning og arbeid i Norge.
- 3561 • Videreføre og utvide «Ny sjanse» om et kvalifiseringsprogram for innvandrere som etter
3562 flere år i Norge fortsatt ikke er i arbeid.
- 3563 • Jobbe for at offentlige etater speiler befolkningssammensetningen så godt som mulig.
- 3564 • Gjøre det lettere å få tilpasset sin utenlandske formalkompetanse til norske krav.

Verdens øyne er rettet mot nord. Aldri før har interessen for nordområdene og Barentsregionen vært større internasjonalt. Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. Kunnskap og verdiskaping er den røde tråden i nordområdepolitikken og nøkkelen til utvikling, vekst og innflytelse i nord. Innovativ forskning skaper arbeidsplasser. Kunnskap om sikkerhetspolitiske utviklingstrekk eller beredskapsformål kommer til å være avgjørende i fremtiden.

Espen Barth Eide, Utenriksminister

3566 **Verden og vi**

3567

3568 Som innenrikspolitikken handler utenrikspolitikken om politiske prioriteringer. Arbeiderpartiets
3569 utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og bidra til internasjonal solidaritet i en tid
3570 preget av økende globalisering, raske kunnskaps- og teknologiskift samt endrede politiske
3571 rammevilkår. Arbeiderpartiets verdigrunnlag tuftet på frihet, solidaritet, likeverd, likestilling og
3572 folkelig medbestemmelse gir retning til vår politikk både hjemme og ute. Arbeiderbevegelsens
3573 grunntanke om å skape og dele er retningsgivende. Med en verden i rask endring utgjør disse
3574 grunnprinsippene kompasset vi navigerer etter. Samtidig har vi med oss et styringssystem,
3575 en aktiv stat og et velutviklet demokrati med gode konsultasjons- og samarbeidsordninger her
3576 hjemmefra. Det gir en verdifull erfaring å dele med andre internasjonalt.

3577

3578 **Verdier og rettigheter**

3579

3580 Med utgangspunkt i arbeiderbevegelsens historie, og i anerkjennelse av pilarene for den
3581 norske modellen, er respekt for menneskerettighetene spesielt viktige for Arbeiderpartiet.
3582 Ytringsfrihet, retten til å organisere seg og å forhandle legger grunnlaget for demokrati,
3583 framvekst av sterke sivilsamfunn og rettferdig fordeling. Respekt for menneskerettighetene
3584 inkludert faglige rettigheter og urfolks rettigheter er et viktig premiss for arbeiderbevegelsens
3585 engasjement. Det skal prege vår utenrikspolitikk.

3586

3587 Det er en grunnleggende forutsetning for frihet og demokrati at alle skal ha samme
3588 muligheter uavhengig av kjønn, etnisk bakgrunn, funksjonsnivå eller seksuell legning.
3589 Mange steder ser vi nå økt ekstremisme og økt press på og diskriminering av minoriteter.
3590 Arbeiderpartiet vil bidra til at kamp mot diskriminering, og for beskyttelse av minoriteters
3591 rettigheter, får økt oppmerksomhet. Kampen mot intoleranse, hatefulle ytringer og
3592 ekstremisme må styrkes.

3593

3594 En rettferdig verden er også en likestilt verden. Kvinners aktive deltakelse i samfunnet
3595 skaper utvikling og vekst. Arbeiderpartiet mener at Norge skal være en forkjemper for
3596 likestilling og kvinners rettigheter, både i kontakt med andre land og i internasjonale
3597 fora. Norge skal ta et internasjonalt ansvar for å styrke arbeidet mot menneskehandel
3598 og bekjempe seksualisert vold. Arbeiderpartiet vil fortsette arbeidet mot barne- og
3599 mødredødelighet, og fortsatt styrke sitt arbeid for seksuelle og reproduktive helserettigheter.

3600

3601 Som en del av den internasjonale arbeiderbevegelsen vil vi fortsatt gå i front for å fremme
3602 retten til anstendig arbeid. I mange land blir arbeidere utnyttet og er ofre for barnearbeid,
3603 tvangsarbeid og elendige arbeidsvilkår. Anerkjennelsen av ILOs kjernekonvensjoner vil
3604 fortsatt utgjøre en viktig kampsak for Arbeiderpartiet.

3605

3606 **Arbeiderpartiet vil:**

3607

3608

3609

3610

3611

3612

3613

3614

- Arbeide for å forsvare og utbrede de universelle menneskerettighetene, og en verden fri for tortur og dødsstraff.
- Arbeide aktivt for retten til anstendige arbeidsforhold innenfor ILOs kjernekonvensjoner.
- Satse på likestilling i vår utenriks- og utviklingspolitikk. Vi vil arbeide for at kvinner får større makt og innflytelse i samfunnet og i spørsmål knyttet til eget liv og egen helse.
- Bekjempe diskriminering av lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (lhbt).
- Arbeide for å styrke minoriteters rettigheter i vår utenrikspolitikk.
- Motarbeide intoleranse, hatefulle ytringer og ekstremisme i alle former og avskygninger.

3615 **Global styring**

3616

3617 De store utfordringene verdenssamfunnet står overfor, sprenger nasjonale grenser og må
3618 møtes ved styrket internasjonalt samarbeid. Klimakrisen, den økonomiske krisen, økende
3619 ulikhet og sosial uro, terrortruslene og internasjonal kriminalitet kan bare løses i fellesskap.
3620 Dagens globale institusjoner må bli mer representative og effektive, og de må ha bedre
3621 overvåkings- og sanksjonsmuligheter. Dette krever reformer som reduserer enkeltlands
3622 mulighet til å utøve vetorett.

3623

3624 FN og den internasjonale rettsorden er grunnpilaren i norsk utenrikspolitikk. FN må
3625 reformeres, effektiviseres og bli mer representativt. FNs sikkerhetsråd må gjenspeile de
3626 endrede maktforholdene i verden. Arbeiderpartiet ønsker en grunnleggende reform av
3627 FNs sikkerhetsråd. Det må stilles krav til FN og særorganisasjonene om godt styresett
3628 og gode resultater. Samordningen mellom de ulike FN-organisasjonene må bli bedre på
3629 landnivå. Verdensbanken og IMF må også bli mer åpne og demokratiske, slik at også
3630 utviklingslandene får større innflytelse.

3631

3632 Et åpent og regulert handelssystem gir forutsigbarhet for handel og bedrifter og er en
3633 forutsetning for rettferdig handel. Gjennom WTO vil vi arbeide for en videreutvikling av
3634 det internasjonale handelssystemet, også på en måte som ivaretar norske interesser.
3635 Nye globale handelsavtaler må ha som mål å sikre at også land som arbeider seg ut av
3636 fattigdom, kan delta i internasjonal handel. Frihandelsavtaler må ivareta miljøhensyn og
3637 arbeidstakerrettigheter. Arbeiderpartiet vil arbeide for å styrke WTO i møte med økende
3638 økonomisk nasjonalisme og proteksjonisme.

3639

3640 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3641 • Reformere FN slik at organisasjonen blir mer effektiv, demokratisk og representativ.
- 3642 • Gå inn for en grunnleggende reform av FNs sikkerhetsråd slik at det spiller dagens
3643 globale maktforhold på en bedre måte. I tillegg vil vi at veto retten skal innskrenkes.
- 3644 • Arbeide for en ny, utviklingsorientert WTO-avtale. Den handelsvridende interne støtten i
3645 industrialiserte land må reduseres.
- 3646 • Fjerne de resterende norske eksportsubsidiene og arbeide for et forbud mot
3647 eksportsubsidier i WTO. Arbeiderpartiet ønsker at Norge aktivt støtter programmer
3648 som for eksempel Aid for Trade som setter utviklingsland i stand til å delta i
3649 verdenshandelen.
- 3650 • Arbeide for at krav til gode arbeidsstandarder og anstendig arbeid inkluderes i en ny
3651 WTO-runde.
- 3652 • Utvide EFTAs nettverk av frihandelsavtaler til nye land med voksende markeder, blant
3653 annet i Afrika.
- 3654 • At Norge skal stille krav til at kriseprogrammer så langt som mulig beskytter de svakest
3655 stilte i landene som hjelpes, at de ikke svekker muligheten til å ivareta offentlig velferd
3656 og ikke bygger på prinsipper om privatisering av viktige fellesgoder.

3657

3658 **Nordområdene**

3659

3660 Arbeiderpartiet ser nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde
3661 i utenrikspolitikken. I disse områdene har vi grunnleggende nasjonale interesser og
3662 sikkerhetspolitiske utfordringer. Her står vi også overfor noen av de tydeligste virkningene
3663 av klimaendringene. Nordområdene har store petroleumsressurser, noen av verdens rikeste
3664 fiskeriressurser og uutnyttede mineralressurser. Når nedsmeltingen av isen åpner for nye og
3665 kortere internasjonale seilingsleder, venter nye utfordringer og muligheter i området.

3666

3667 Norge må utøve myndighet i nord på en troverdig, konsekvent og forutsigbar måte. Vi må
3668 ligge fremst i utvikling og utøvelse av bærekraftig forvaltning av miljøet og naturressursene
3669 i området, og må forvalte ressursene som grunnlag for verdiskaping, sysselsetting og
3670 bosetting. Da må vi være helt i front internasjonalt når det gjelder å utvikle kunnskap for, om
3671 og i nordområdene.

3672

3673 Arbeiderpartiet vil styrke samarbeidet i nord med Russland og med våre nordiske naboer
3674 gjennom Barents-samarbeidet, det arktiske samarbeidet og nordkalottsamarbeidet.
3675

3676 Nordområdesatsingen er en nasjonal satsing som skal komme hele landet til gode. Den skal
3677 i samvirke med en aktiv næringspolitikk og en offensiv distriktspolitikk bidra til vekst i den
3678 nordnorske landsdelen. En politikk for å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret
3679 er viktig av strategiske grunner, og for å kunne utnytte og utvikle naturressursene i området.
3680

3681 Vi vil arbeide for lettere grensepassering, større muligheter for arbeidsinnvandring og en
3682 økonomisk og industriell samarbeidssone i nord. Regional involvering, folkelig deltakelse
3683 og samarbeid over landegrensene i nord skal være en viktig del av nordområdesatsingen.
3684 Vi vil utvikle mellomfolkelig samarbeidet fra folk-til-folk gjennom kulturutveksling,
3685 utdanningssamarbeid og samarbeid om næringsutvikling. Vi vil trygge urfolkernes
3686 livsgrunnlag, næringsaktivitet og kultur i området.
3687

Arbeiderpartiet vil:

- 3688 • Sørge for en konsekvent suverenitetshevdelse i nordområdene, blant annet gjennom
3689 Kystvaktens nærvær og flyovervåkning.
- 3690 • Legge til rette for at Norge skal ligge fremst i utvikling av kunnskap om miljø, ressurser
3691 og næringsutvikling i nordområdene. En vesentlig del av denne forskningen og
3692 kunnskapsutviklingen må skje ved universitet og høyskoler i nord.
- 3693 • Styrke transportforbindelsen mellom den nordlige og sørlige delen av landet, og over
3694 grensene mot øst.
- 3695 • Styrke overvåknings- og varslingssystemet for havområdene i nord og beredskapen
3696 mot forurensing til sjøs. Samarbeidet med andre arktiske kyststater om dette må
3697 styrkes.
- 3698 • Legge til rette for nye arbeidsplasser i nord gjennom utnyttelse av de naturgitte
3699 fortrinnene for fiskerivirksomhet, petroleum, vindkraft, bergverk og reiseliv.
- 3700 • Utvikle det norsk-russiske kultursamarbeidet og samarbeidet fra folk-til-folk i
3701 Barentsregionen.
- 3702 • Involvere de aktuelle fylkeskommunene og Sametinget i utformingen av
3703 nordområdepolitikken.
- 3704 • Øke innsatsen for samarbeid på tvers av grensene som kan sette fokus også på sosiale
3705 programmer, likestilling og menneskerettigheter i nordområdepolitikken.
- 3706 • Åpne for at skoleelever som bor nær grensa, kan ta hele eller deler av skolegangen sin
3707 i Finland.
- 3708 • Inkludere Asia i den strategiske tenkningen rundt nordområdene.
3709

Vårt forhold til Europa

3710
3711 Våre nærmeste samarbeidspartnere finner vi i Norden. Det nordiske samarbeidet er basert
3712 på felles verdier. Tross ulike alliansetilknøyninger og samarbeidsformer med Europa, har det
3713 nordiske samarbeidet aldri vært tettere enn nå.
3714
3715

3716 Europa preges av en dyp krise med alvorlige økonomiske og sosiale konsekvenser. Det er
3717 ikke mulig ensidig å spare seg ut av en slik krise gjennom kutt i offentlige utgifter. Europa står
3718 overfor et retningsvalg – en sosialdemokratisk politikk hvor satsing på vekst, investeringer,
3719 innovasjon og en moderne velferdsstat gjør det mulig for alle å bidra til fellesskapet og
3720 realisere sine drømmer, eller en ensidig kuttepolitikk som kan medføre at krisen forverres og
3721 at mange risikerer å falle varig utenfor.
3722

3723 Våre europeiske naboland er det viktigste og største eksportmarkedet for norske varer og
3724 tjenester. Det er i Norges interesse å bidra til at krisen overvinnes, slik vi har gjort gjennom
3725 bidrag til IMF og gjennom EØS-midlene som skal utjevne de sosiale forskjellene i Europa og
3726 fremme økonomisk vekst i mottakerlandene. EØS-avtalen er Norges viktigste internasjonale
3727 avtale og gir norsk næringsliv tilgang til et stort eksportmarked. Den sikrer at norske bedrifter
3728 kan konkurrere på like vilkår, innenfor det samme regelverk som konkurrentene i det indre
3729
3730

3731 markedet. EØS-avtalen skaper trygghet for likebehandling, både for bedrifter og personer
3732 som søker arbeid eller bosetting i våre europeiske naboland.

3733

3734 Samarbeid med EU gjennom EØS-avtalen, Schengen-avtalen og en rekke andre
3735 samarbeidsavtaler innebærer at Norge er sterkt integrert i det europeiske samarbeidet.
3736 Arbeiderpartiet mener dette er viktig for å ivareta norske interesser, økonomisk og
3737 sikkerhetspolitisk.

3738

3739 Arbeiderpartiet har ikke endret syn på at medlemskap i EU ville være en fordel for Norge.
3740 Samtidig er Arbeiderpartiet et parti hvor det er rom for ulike syn i EU-spørsmålet. Vi mener at
3741 Norge må ha handlefrihet til å vurdere om det igjen skal søkes medlemskap i EU, basert på
3742 en stabil tilslutning i folket. Et slikt spørsmål skal være gjenstand for ny landsmøtebehandling
3743 i Arbeiderpartiet. Vi mener at en eventuell medlemssøknad bør behandles på samme måte
3744 som tidligere, og vil respektere utfallet av en folkeavstemning.

3745

3746 **Arbeiderpartiet vil:**

3747

- Føre en aktiv Europapolitikk som ivaretar norske interesser og bidrar til å nå viktige målsettinger for Europa.

3748

- Utnytte handlingsrommet som ligger i EØS-avtalen gjennom tidlig medvirkning og implementering av regelverk.

3749

- Arbeide for et felles regelverk i det indre markedet som respekterer prinsippene og rettighetene som gjelder i vårt arbeidsmarked.

3752

- Styrke samarbeidet med EU på områder der vi har felles interesser, som klima, miljø, forskning, asyl og flyktningspolitikk.

3753

- Styrke samarbeidet med Europaparlamentet og Europarådet.

3754

- Aktivt benytte vårt medlemskap i Party of European Socialists (PES) til å fremme vårt syn.

3755

- Bygge opp kunnskapen om EU-samarbeidet og EØS-avtalen og stimulere til en løpende Europadebatt.

3759

- Utvikle samarbeidet i Norden videre og ta initiativ til felles nordisk innsats i internasjonale fora.

3760

- Sørge for et godt infrastrukturetsamarbeid mellom de nordiske landene.

3761

3762

3763

3764

Utviklingspolitikk – et spørsmål om å skape og dele

3765

3766 Økonomisk utvikling, maktforskyvninger, klimaendringer, hurtig befolkningsvekst, press
3767 på naturressurser og store migrasjonsstrømmer endrer verden og dermed rammene for
3768 vår utviklingspolitikk. En rekke land i sør har nå høyere økonomisk vekst enn vi finner på
3769 den nordlige halvkulen. Økonomisk vekst har flere steder løftet store folkegrupper ut av
3770 fattigdom. Samtidig har ulikheten økt innad i en rekke av disse landene. Sosial uro og krav
3771 om medbestemmelse og rettferdig fordeling sprer seg i en rekke land. Lykkes man ikke
3772 med å skape sysselsetting og god fordelingspolitikk de neste par tiårene, vil mulighetene
3773 som ligger i en voksende ung og arbeidsfør befolkning mange steder utvikle seg til sosiale
3774 problemer og politisk ustabilitet. Vekst og fordeling må gå hånd i hånd som grunnlag for
3775 bærekraftig utvikling. Samtidig vet vi at forutsetningene for en slik utviklingsmodell er at man
3776 har sterke organisasjoner som i samvirke med staten tar ansvar for bærekraftig utvikling.
3777 Et land kan ikke utvikles utenfra bare gjennom bistand, det er mottakerlandet selv som må
3778 sitte i førersetet. Langsiktig bistand kan bidra til å gi land som fører en fornuftig politikk for å
3779 redusere fattigdommen, riktige incentiver til å fortsette.

3780

3781 Fordeling og fattigdomsreduksjon er tett knyttet sammen med styresett og demokrati.
3782 Respekt for demokratiske spilleregler, en fri presse, sterke organisasjoner og samarbeid
3783 mellom arbeidslivets parter legger til rette for en utviklingsmodell som klarer å skape og
3784 dele samtidig. Vår internasjonale innsats må i økende grad knyttes opp til godt styresett og
3785 krav om demokrati i mottakerlandene. Demokratiske rettigheter, aktive borgere og sterke
3786 organisasjoner er de viktigste pilarene for demokrati og utvikling. Vi vil at det satses mer på
3787 partibygging og utvikling av flerpartisystemer som viktig del av demokratibygging.

3788

3789 Flere utviklingsland har de siste 10-15 årene opplevd markant økonomisk vekst, som igjen
3790 er av stor betydning for å redusere fattigdom og legge grunnlag for en rettferdig fordeling.
3791 Adgang til eksportmarkeder er viktig for vekst. Mange land i sør mangler kapital for
3792 næringslivsutvikling, infrastruktur, energi og kompetanse. Næringslivets respekt for faglige
3793 rettigheter er avgjørende for bærekraftig utvikling.

3794

3795 Selv om enkelte tidligere «utviklingsland» med høy vekst de siste årene har klart å løfte
3796 store grupper ut av fattigdom, er det fortsatt et stort antall fattige igjen. Forskjellene
3797 mellom de fattigste og rike gruppene øker dessuten. 70 prosent av verdens fattige bor nå i
3798 mellominntektsland. Ulikhet har konsekvenser for både sosial kapital og konflikter, stabilitet,
3799 vekst og utvikling. Skjev fordeling av ressursene krever dessuten en global økonomi og
3800 politikk som omfordeler.

3801

3802 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3803 • At norsk bistand skal være minst 1 prosent av brutto nasjonalinntekt (BNI).
- 3804 • At mottakeransvar skal være framtreddende i vår utviklingspolitikk.
- 3805 • At vår utviklingspolitikk tydelig og konsekvent skal fremme demokrati,
3806 menneskerettigheter, rettferdig fordeling og jobbskaping
- 3807 • Bidra til å styrke utviklingen av og rollen til det sivile samfunnet, fagbevegelsen og frie
3808 medier som pilarer for demokratiutvikling.
- 3809 • At Norge skal ha et spesielt fokus på å fremme retten til organisering og på organiserte
3810 grupper mulighet til å praktisere denne retten.
- 3811 • At Norge fremmer fordelingspolitikk og deler våre erfaringer med hensyn til omfordeling,
3812 likestilling og kvinners yrkesdeltakelse, trepartssamarbeid, skattepolitikk, forvaltning av
3813 naturressurser og demokratibygging.
- 3814 • Bruke GPS-ordningen aktivt til å gi flere land toll- og kvotefri markedsadgang for varer
3815 til Norge.
- 3816 • At det bilaterale samarbeidet med land i sør fremmer utvikling, teknologioverføring og
3817 lokal vareproduksjon.
- 3818 • At vi måler resultater av bistanden både på fattigdomsreduksjon og på redusert ulikhet.
- 3819 • At nasjonale myndigheter ikke tvinges til å privatisere eller avgiftsbelegge offentlige
3820 velferdsgoder.
- 3821 • Fortsatt være en pådriver for gjeldssanering og nye finansieringsformer for utvikling.

3822

3823 **Sikkerhet og fred**

3824

3825 Arbeiderpartiet mener at norsk fred og sikkerhet best sikres gjennom et forutsigbart
3826 internasjonalt samfunn fundert på folkeretten og menneskerettighetene. Dette er både
3827 et uttrykk for internasjonal solidaritet og behovet for internasjonal regulering av forholdet
3828 mellom stater. Norge vil kun bruke militær makt på en måte som er forenlig med folkeretten.
3829 Det betyr i selvforsvar eller med utgangspunkt i et mandat i FNs sikkerhetsråd. Vår
3830 sikkerhetspolitikk skal forankres i folkeretten.

3831

3832 På grunn av våre store land- og havområder og vår geografiske beliggenhet trenger vi like
3833 fullt et sterkt og moderne forsvar som kan håndheve norsk suverenitet og bidra til stabilitet i
3834 våre nærområder.

3835

3836 Arbeiderpartiet ser på NATO som ankerfestet for norsk sikkerhetspolitikk innenfor den
3837 overordnede rammen av FN. NATO-medlemskapet har bidratt til å sikre Norges frihet
3838 og selvstendighet under skiftende internasjonale forhold siden vi var med på å stifte
3839 organisasjonen i 1949.

3840

3841 Det nordiske samarbeidet er i økende grad viktig for norsk sikkerhet. Utfordringer i nord som
3842 klimaendringer, kriminalitet, migrasjon og ressursforvaltning forsterker behovet for nordisk
3843 samarbeid. Også på forsvarsområdet er det mye å hente på økt samarbeid mellom de
3844 nordiske landenes relativt sett små forsvarssystemer. «Smart forsvar» vil for Norge i mange
3845 tilfeller være nordisk samordning. Norden bør derfor arbeide videre for mer samordning,
3846 samøving og felles deltakelse i internasjonale fredsoperasjoner.

3847 Bidrag til internasjonal fred og sikkerhet gjennom FN og på annen måte er viktig for et
3848 forutsigbart internasjonalt samfunn og for å trygge norsk fred og sikkerhet. Få land i verden
3849 er mer avhengige av global stabilitet enn små stater med åpne økonomier som Norge.
3850 Arbeiderpartiet vil samarbeide med FN, EU, NATO og andre om sivil og militær innsats for
3851 å fremme menneskelig og statlig sikkerhet. Flernasjonale fredsstøttende operasjoner skal
3852 være forankret i et klart og utvetydig FN-mandat eller annet anerkjent folkerettslig grunnlag
3853 hvis Norge skal delta. Arbeiderpartiet ønsker tett dialog mellom de nordiske landene og
3854 andre om hvordan man best mulig kan støtte FNs arbeid for å opprettholde internasjonal fred
3855 og sikkerhet. Arbeiderpartiet vil at deltakelse i FN-ledede fredsoperasjoner skal prioriteres.
3856

3857 Arbeiderpartiet vil at Norge skal ha en aktiv freds- og forsoningspolitikk. Vi skal være en
3858 solidarisk tilrettelegger i freds- og forsoningsprosesser, men også være til stede sivilt og
3859 militært der det er nødvendig. Fredsprosesser er et mål i seg selv. Det forplikter partene og
3860 sparer menneskeliv. Det er viktig at Norge samarbeider tett med FN på dette området.
3861

3862 I krig og konflikt vet vi at kvinner er spesielt sårbare. Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om
3863 kvinner, fred og sikkerhet peker både på kvinner som ofre i krig, men også på kvinner som
3864 viktige aktører for langsiktig fred. Arbeiderpartiet vil styrke den praktiske gjennomføringen av
3865 resolusjonen og vil at kvinners rettigheter er på dagsorden i konfliktsituasjoner.
3866

3867 Arbeiderpartiet vil bidra til at nedrustning og ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen
3868 kommer høyere opp på den internasjonale dagsorden. Vårt mål er en verden fri for både
3869 atomvåpen og andre masseødeleggelsesvåpen. Vi vil arbeide for sikkerhet på lavest mulig
3870 rustningsnivå gjennom folkerettslig bindende avtaler. Arbeiderpartiet vil styrke arbeidet
3871 i NATO med å redusere atomvåpenenes rolle i sikkerhetspolitikken. Vi vil arbeide for
3872 avskaffelse av våpen som forårsaker uakseptable humanitære lidelser. Arbeiderpartiet vil at
3873 Norge skal søke allianser med likesinnede land og med det sivile samfunnet i dette arbeidet
3874 og ta initiativ som kan få i gang nye forhandlingsprosesser.
3875

3876 Hvert år mister for mange livet verden over som følge av manglende kontroll med eksport og
3877 salg av våpen. Arbeiderpartiet ønsker strenge internasjonale regler for den internasjonale
3878 våpenhandelen. Arbeiderpartiet vil at konvensjonelle våpentyper som har uakseptable
3879 humanitære konsekvenser tas ut av bruk.
3880

3881 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3882 • Styrke NATO–Russland-samarbeidet og bevare den politiske dialogen med Russland.
- 3883 • Arbeide for en videre utdyping av det nordiske samarbeidet.
- 3884 • Arbeide aktivt for gjennomføring av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325.
- 3885 • Arbeide mot seksualisert vold og bruk av voldtekt i krig.
- 3886 • Arbeide for en verden fri for atomvåpen gjennom gjensidig forpliktende nedrustning.
- 3887 • At Norge skal arbeide for en ny giv i det internasjonale nedrustningsarbeidet, herunder
3888 at det skal legges større vekt på de humanitære konsekvensene av atomvåpen.
- 3889 • At alle land tar sine atomvåpen ut av høy beredskap (de-alert).
- 3890 • Arbeide mot lagring av nye atomvåpen i Europa.

3891

3892 **Forsvar**

3893

3894 Forsvarets grunnleggende funksjon er å beskytte og ivareta Norges sikkerhet, interesser
3895 og verdier. Forsvaret skal utøve norsk myndighet og bidra til å forebygge og håndtere
3896 episoder og sikkerhetspolitiske kriser. En viktig oppgave for Forsvaret må også være å
3897 bidra til flernasjonalt krisehåndtering og til arbeidet for internasjonal fred og sikkerhet.
3898 Særlig må Forsvaret være i stand til å løse de utfordringer Norge kan komme til å stå
3899 overfor i nordområdene. Forsvaret skal være til stede i nordområdene med relevante
3900 bidrag fra alle forsvarsgrenene, herunder Kystvakten som spiller en viktig rolle som statens
3901 myndighetshåndhever i våre havområder.
3902

3903

3904

3905 Norge utsettes daglig for trusler i det digitale rom. Det er en sikkerhetspolitisk utfordring i et
3906 samfunn som i stadig større grad tar i bruk og blir avhengig av teknologi. Norge må styrke
3907 arbeidet med digitalsikkerhet så det står i forhold til trusselbildet.

3908

3909 Forsvaret skal også bidra til å ivareta samfunnssikkerheten gjennom bistand til det sivile
3910 samfunnet i fredstid. Vi har også sørget for å opprettholde et desentralisert Heimevern som
3911 dekker hele landet. Arbeiderpartiet vil fortsatt sikre at Forsvaret har en balanse mellom
3912 økonomi, struktur og oppgaver.

3913

3914 Arbeiderpartiet er opptatt av at Forsvaret skal være integrert del av det norske samfunnet.
3915 Vi ønsker fortsatt allmenn verneplikt, og mener at innretningen på verneplikt og
3916 førstegangstjeneste må utvikles for å være best mulig tilpasset Forsvarets, samfunnets og
3917 den enkelte vernepliktiges behov. For Arbeiderpartiet er menneskene i Forsvaret viktigst,
3918 og vi ønsker å sikre gode rammevilkår og anerkjennelse av de ansatte i Forsvaret. Målet
3919 er at forsvarssektoren bedre kan forvalte, tiltrekke og utvikle den viktige militære og sivile
3920 kompetansen til de ansatte. Arbeiderpartiet vil følge opp og prioritere det helhetlige arbeidet
3921 for å styrke samfunnets anerkjennelse og ivaretagelse av våre veteraner.

3922

3923 Forsvaret må gjenspeile det samme mangfoldet som preger resten av samfunnet, enten det
3924 gjelder etnisk bakgrunn, likestilling mellom kjønnene eller aldersspredning. Økt mangfold
3925 gir ny kompetanse og bredere erfaring, noe som vil gjøre Forsvaret bedre rustet til å møte
3926 utfordringene både ute og hjemme.

3927

3928 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3929 • Følge opp Langtidsplanen for Forsvaret 2013-2016, og sørge for en god
- 3930 økonomistyring i Forsvaret og en langsiktig balanse mellom Forsvarets oppgaver,
- 3931 struktur og økonomi.
- 3932 • Gjennomføre en kompetansereform i Forsvaret. Forsvaret skal satse på medarbeiderne
- 3933 og deres kompetanse, og arbeide aktivt med å rekruttere, beholde og videreutvikle
- 3934 kvalifisert personell. Befalssystemet (herunder systemet for ordninger for vervede og
- 3935 sivile) skal vurderes og tilpasses et moderne innsatsforsvar.
- 3936 • Videreutvikle forsvarsgrenene i Forsvaret slik at Norge til enhver tid har et moderne
- 3937 Luftforsvar, Sjøforsvar, en moderne Hær og et desentralisert Heimevern som er i stand
- 3938 til å møte våre sikkerhetsutfordringer.
- 3939 • Sikre trygg kommunikasjon i Forsvaret gjennom en videreutvikling av Cyberforsvaret.
- 3940 • Ha et godt samvirke mellom Forsvaret og sivil sektor og sørge for at Forsvaret er en
- 3941 aktiv bidragsyter til den sivile delen av samfunnssikkerhetsarbeidet.
- 3942 • Videreutvikle forsvarssektorens samlede innsats mot trusler fra det digitale rom.
- 3943 • Øke kvinneandelen i Forsvaret.

3944 *Dissens E. Pedersen, Bjelland, Solbakken, Gharahkhani, Breivik og Omland: Ønsker*

3945 *følgende tillegg til strekpunktet over: blant annet ved å innføre kjønnsnøytral verneplikt.*

3946

- 3947 • Styrke familiepolitikken i Forsvaret.
- 3948 • Fortsatt vektlegge veteranenes rettigheter inkludert helsemessig og sosial oppfølging,
- 3949 økonomisk sikkerhet og pårørendearbeid.
- 3950 • At store anskaffelser til Forsvaret skal bidra til økt verdiskaping i Norge gjennom gode
- 3951 industriavtaler og samarbeid mellom Forsvaret og forsvarsindustrien.
- 3952 • Vektlegge flernasjonalt samarbeid i forsvarspolitikken, herunder utviklingen av «Smart
- 3953 Defence» og fokus på våre nærområder i NATO.
- 3954 • Videreutvikle og forsterke det nordiske forsvarssamarbeidet gjennom
- 3955 materiellanskaffelser, deltakelse i internasjonale operasjoner, utdanning, overvåking,
- beredskap og krisehåndtering og arktiske spørsmål.

3956 **Flyktninger og asylpolitikk**

3957

3958 Den kanskje største demografiske samfunnsendringen vi har opplevd i vår tid er en følge av
3959 internasjonal migrasjon – at mennesker er på flukt eller vandring. Stadig flere bor i et annet
3960 land enn der de er født. Arbeiderpartiet mener at innvandring er grunnleggende positivt.
3961 At stadig flere ser på Norge som et mulighetenes land og ønsker å bosette seg her, er
3962 noe vi kan være stolte av. Men Norge kan ikke ta i mot alle som ønsker å bosette seg her.
3963 Arbeiderpartiet vil føre en helhetlig og konsekvent innvandringspolitikk. Vi vil føre en human,
3964 rettferdig og konsekvent flyktning- og asylpolitikk, basert på internasjonale avtaler som Norge
3965 har forpliktet seg til å følge.

3966

3967 Utlendingsforvaltningen skal være åpen og forutsigbar. Det er et mål for Arbeiderpartiet å ha
3968 en brukervennlig og effektiv forvaltning med rask saksbehandling. De som kommer til Norge,
3969 har et ansvar for selv å dokumentere egen identitet og levere inn nødvendige papirer.

3970

3971 Norge har et moralsk ansvar for å ta i mot mennesker som flykter for krig og forfølgelse. De
3972 som har behov for beskyttelse fordi de har blitt tvunget til å forlate hjemlandet sitt, skal få den
3973 beskyttelsen de har krav på i Norge. Vår politikk skal være basert på menneskerettighetene
3974 og flyktningkonvensjonen. anbefalingene fra FNs høykommissær for flyktninger skal
3975 være et viktig grunnlag for vår politikk. Arbeiderpartiet vil jobbe for tiltak rettet mot ofre for
3976 menneskehandel. Kriminelle handlinger knyttet til dette skal avdekkes og straffes, men vi
3977 trenger også gode forebyggende tiltak. Vi skal beskytte og bistå ofre for menneskehandel
3978 som er i Norge.

3979

3980 De som har fått endelig avslag på sin søknad om beskyttelse, etter en grundig og sikker
3981 behandling, har plikt til å reise ut av landet. Arbeiderpartiet vil føre en aktiv returpolitikk som
3982 både sikrer at flere kan reise tilbake frivillig og gjør det mulig å bruke tvangsmessig returer.
3983 Dette er viktig for å opprettholde legitimiteten til asylinstituttet.

3984

3985 Kvoteflyktninger er den sikreste og mest rettferdige ordningen for å sikre mottak av
3986 mennesker som skal ha varig beskyttelse. Den bidrar til å redusere antallet flyktninger som
3987 risikerer sine liv på ofte farlige ruter inn til Europa. Derfor er det et felles europeisk ansvar
3988 å ta i mot kvoteflyktninger. Antallet Norge kan ta i mot påvirkes av hvor mange asylsøkere
3989 som kommer til landet. Arbeiderpartiet ønsker å ta i mot minst 1500 kvoteflyktninger i året.
3990 Ambisjonen er å øke dette dersom situasjonen tillater det.

3991

3992 Barn som har beskyttelsesbehov eller behov for opphold av sterke humanitære grunner,
3993 skal få opphold i Norge. FNs barnekonvensjon står sentralt i arbeidet med barn som søker
3994 beskyttelse. Spesielt barnets rett til å bli hørt og en vurdering av barnets beste er viktig ved
3995 behandlingen av barnets søknad om beskyttelse i Norge. Det foreligger imidlertid ikke alltid
3996 et entydig svar på hva som er barnets beste, og dette må også veies opp mot andre viktige
3997 hensyn. Barn som har vært i Norge lenge, ofte på grunn av foreldrenes ulovlige opphold, må
3998 også ivaretas på en god måte. Deres situasjon i mottak må evalueres med jevne mellomrom.

3999

4000 *Dissens E. Pedersen og Botten: avsnittet over erstattes med:*

4001

4002 *Arbeiderpartiet mener hensynet til barns beste må være et grunnprinsipp i asylpolitikken,*
4003 *slik den er på andre områder for oss. Foreldres feilaktige valg kan ikke gå utover barns*
4004 *situasjon. Barn som har bodd hele eller store deler av livet sitt i Norge, med hele sitt*
4005 *kontaktnett her, bør som hovedregel få opphold. Arbeiderpartiet vil jobbe for at barns*
4006 *tilknytning til Norge tillegges avgjørende vekt i behandlingen av asylsøknader, foran*
4007 *innvandringsregulerende hensyn.*

4007

4008 Mottakene for asylsøkere skal være nøkterne og tilpasset til søkerens behov og hvilken fase
4009 i asylprosedyren søkeren er i, og de skal være lokalisert over hele landet. Oppholdet i mottak
4010 skal være så kort som mulig. Bosetting eller retur skal skje raskest mulig etter at vedtak er
4011 fattet. Mottak bør i størst mulig grad drives i offentlig regi eller av ideelle organisasjoner. Det
4012 skal uansett driftsoperatør stilles klare kvalitative krav til driften. Det må arbeides for å finne
4013 tiltak som kan styrke ideelle aktørers mulighet til å være driftsoperatør.

4014 Det er viktig at flyktninger som får opphold i Norge, får tilbud om et sted å bo så raskt som
4015 mulig. Dette er helt nødvendig for å komme i gang med integreringen. Rask bosetting er
4016 særlig viktig for barn. Arbeiderpartiets ambisjon er at vedtak om bosetting skal komme
4017 samtidig som vedtak om opphold. For å stimulere til økt og raskere bosetting vil vi jobbe for
4018 en bedre og mer forpliktende samarbeidsavtale mellom myndighetene og kommunene om
4019 bosetting. Kommunen har en nøkkelrolle når det gjelder bosetting av flyktninger. Tilbudet til
4020 de som bosettes i kommunen, skal være godt og tilgjengelig.

4021

4022

Arbeiderpartiet vil:

4023

- Støtte arbeidet til FNs høykommissær for flyktninger med å fremme flyktningers rettigheter.

4024

4025

- Øke antallet kvoteflyktninger som Norge tar i mot, til minst 1500.

4026

- Ytterligere styrke returarbeidet, gjennom flere returavtaler slik at myndighetene raskt og effektivt kan returnere flere med endelig avslag.

4027

4028

- Styrke arbeidet med identitetsavklaring.

4029

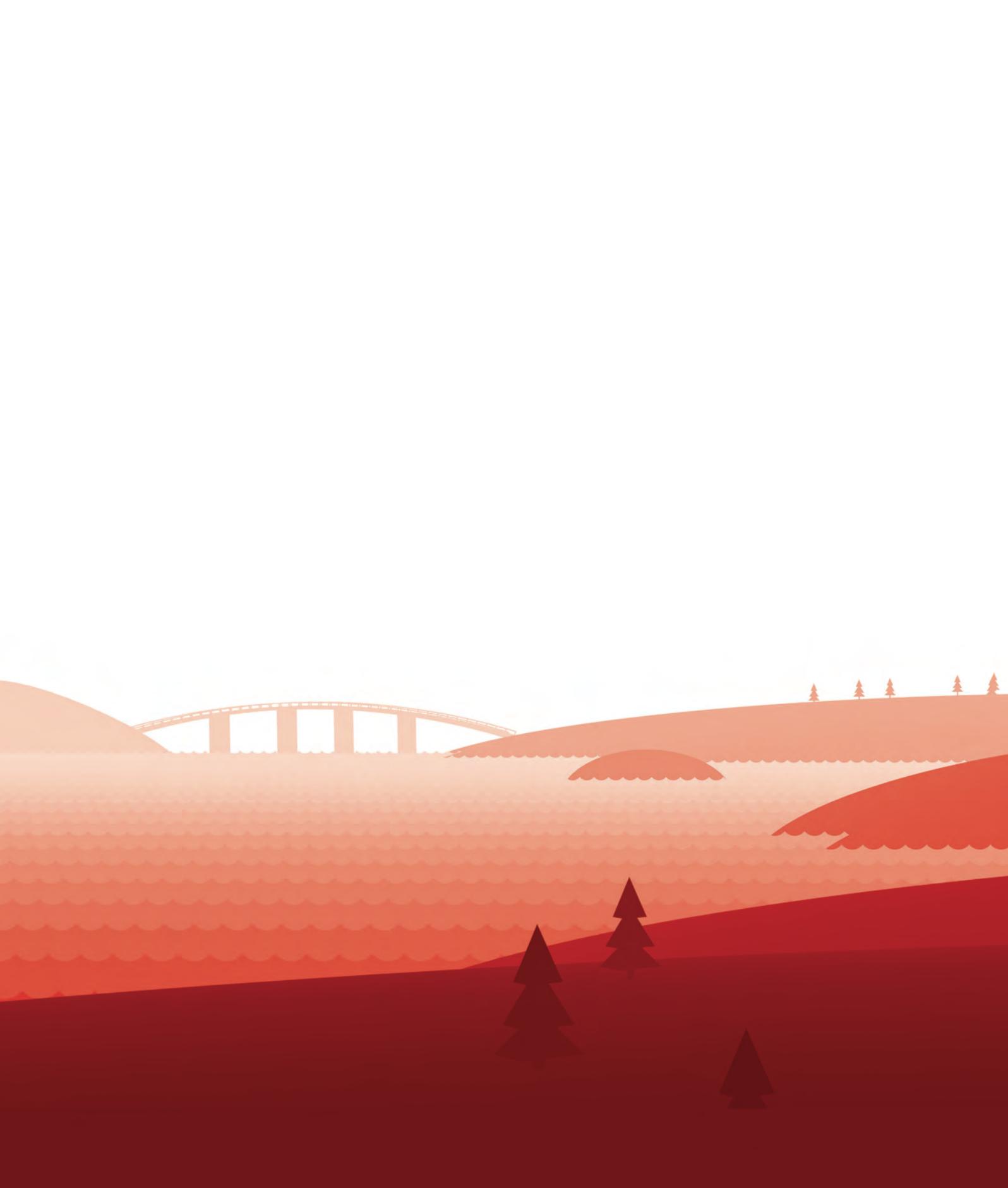
- Styrke samarbeidet med kommunene for etablering og drift av mottak og styrke kompetanse i mottakene.

4030

4031

- Fortsette arbeidet med å redusere saksbehandlingen i Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemda.

4032

Arbeiderpartiet

VI TAR NORGE VIDERE
